

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut
pillugit nassuiaat, 2010
Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik, UPA 2010/99

Siulequt

2008-mi upernaakkut Inatsisartut katersuunneranni neriorsuisoqarpoq tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasutigut nutaamik nassuiaasiortoqassasoq, nassuiaatip kingulliup, *"Tarnimikkut nappaatillit katsorsarneqartarnerisa Kalaallit Nunaannit tiguneqarnissaa pillugu nassuiaat"*-ip 1998-imeersup nutarterutissaanik. Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasutigut nutaamik nassuiaasiortoqarnissaannut tunuliaqutaasoq ilaatigut unaavoq peqqinnissaqarfiup tamarmi sukkasuumik ineriartornera. Maannakkut Naalackersuisuusut kissaatigisimavaat suliap tamatuma ingerlateqqinneqarnissaa.

Nassuiaat manna pineqartumut siusinnerusukkut nassuiaasiaasartunit allaaneruvoq tamakkiisumik assilissamik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasutigut takutitsigami katsorsaanerinnaq isiginiarnagu, kisiannili aamma tarnikkut nappaatit pinaveersaartinneqarnissaannik aammalu inuiaqatigiit tamaasa eqqarsaatigalugit pineqartumit isiginnittuugami.

Nunarsuaq tamaat peqqinnissaqarneq pillugu kattuffissuup (WHO)-p 2005-imi nalunaarutaatigut iliuusissatullu pilersaarusiaatigut aalajangersarneqarpoq, eqqarsartaatsikkut peqqissuuneq ilorrisimaarnerlu tunngaviummata inummut, ilaqutariinnut inuiaqatigiinnullu pitsaasumik inuuneqarnissamut. WHO-p tarnikkut nappaateqarnikkut ajornartorsiutit amerliartortutut allaaserivai sulilu annertusiartortussatut naatsorsuutigineqartut, maannakkut ineriartorneq allanngortinniarlugu siamasissumik annertuumik iliuuseqarfigineqanngippata.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq ullumikkut nappaateqarfigineqartartut oqimaatsut ilagaat, kræfti aamma inooriaatsimik pissuteqartumik nappaatit assigalugit.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq annertuunik unammilligassaqarfiuvoq, piffissaq ungasissoq eqqarsaatigalugu tunaartaqarfiulluurtumillu iliuuseqarnissamik pisariaqartitsisoq aammalu suliassaqarfiit akimorlugit ingerlanneqarluurtumik suleqatigiinnissamik piunasaqaateqarfiusoq. Nassuiaammi anguniarneqartussatut tunaartarineqarput tarnimikkut nappaatillit sullinneqarneranni pinaveersaartitsineq aammalu immikkoortartaqarfiit assigiinngitsut akornanni suleqatigiinnissaq pingaartillugit periuseqalernissaq.

Nassuiaammi anguniarneqarpoq siunissami qularnaarneqarsimassasoq ajornanngitsumik pissarsiari-neqarsinnaasumik, ataqatigiittumik, pimoorussisumik aammalu erseqqissumik tunngaveqarluni neqerroot, tarnimikkut nappaatilinnik sullissinermi periutsimit atuisunut pitsaalluinnartuq, tassani pinaveersaartitsineq, qulaajaaneq tarnikkullu nappaammik katsorsaanissaq ilanngullugit. Nassuiaammi immikkut sammineqarput napparsimasut immikkut iliuuseqarfigineqarnissamik pisariaqartitsisut: meeqqat, inuusuttut, utoqqaat, tarnikkut napparsimasut eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasut, napparsimasut nukersorniartartut aamma napparsimasut nappaatimik saniatigut atornerluisuusut.

Nassuiaat kaammattuutininik arlalinnik inerneqarpoq, tarnimikkut nappaatilinnik sullissinermi anguniagassatut takorluukkatullu saqqummiunneqarsimasunik aallaaveqartunik. Kaammattuutinut ilaapput iliuusissat arlalippassuit. Peqqissutsimut Naalackersuisutut neriuutigaara nassuiaat tunngaviliiumaartuq inerititaqarluurtumik oqaloqatigiinnissamut, siunissami tarnikkut nappaatit tungaasigut sullissinissaq qanoq ittuussanersoq taamalu aamma, qanoq iliorluta iliuusissatut siunnersuutigineqartunit sorliit pingaarnersiussagivut.

Marts, 2010

Agathe Fontain

Peqqissutsimut Naalackersuisoq

Imarisai

Siulequt	2
Eqikkaaneq	8
Suliakkiissut	8
Nassuiaammi qiteritineqartoq	8
Suliassaqarfimmi tassani inatsisitigut tunngavigisaq	8
Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni ilisimasat amigarput	8
Tarnikkut nappaatinik massakkut ilisimasat	9
Tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsineq	9
Peqqinnissaqarfiup pingaarnerusutigut kiffartuussineranik pitsanngorsaaneq	10
Innuttaasuni tarnikkut nappaatillit amerlassusiat	10
Tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup aaqqissuussaana	11
Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfik A1	11
Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq	12
Meeqqat	12
Inuusuttut	13
Utoqqaat	14
Napparsimasat atornerluisuusut	14
Tarnikkut nappaatillit eqqartuussaanaermikkut inissinneqarsimasut	14
Katsorsaanissamik neqeroorut	15
Tarnikkut nappaammik katsorsaaneq	16
Nakorsaatitortitsinikkut katsorsaaneq	16
Tarnikkut nappaatillit inuttut atugarisaasigut sullissineq	17
Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi pinngitsaaliinermik atuineq	17
Ilinniartitsinermut tunngasunik sulit nukittorsaaneq	18
Sulisussarsiniarneq sulisooreersunillu tigungminniinneq	18
Tarnikkut nappaatinik innuttaasunut paasisitsiniaaneq nukittorsarneqassaaq	19
Tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartitsineq (napparsimasunik ilaqutaasunillu ilinniartitsineq)	19
Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni ilisimatusarneq	19
1 Aallaqqaasiut	22
2 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut	24
2.1 Kalaallit Nunaanni tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi anguniakkat takorluukkallu	24
2.2 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni inatsisiliorneq	25
2.3 Kalaallit Nunaanni tarnikkut nappaatit tarnikkullu sanngiiffiit pillugit ilisimasat ilisimatusarnermik tunngaveqartut	26
2.4 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sullinniakkat	28
2.5 Tarnikkut nappaatinut tunngasut qanoq isikkoqarnerat	28
2.6 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut - immikkoortut	30
3 Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfik A1	31
3.1 Immikkoortortaqaarfiup A1-ip illutaa	32
3.2 Sulisunik amerlassusiliineq sulisorineqartullu	33
3.3 Nakorsat	35
3.4 Tarnip pissusiinik ilisimasalittut sulineq	35
3.5 Tarnikkut nappaatilinnik sammisassaqaartitsineq eqaarsaartitsinerlu	36
3.6 Dronning Ingridip Napparsimmavissuani immikkoortortaqaarfimmi A1-imi isumaginninnikkut siunnersuinermik suliaqarneq	36
3.7 Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfimmi tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi nakorsartitsisarneq	37
3.8 A1 ilinniartitsivittut	37

3.9 Tarnip nakorsaasa peqqinnissaqarfiup distriktiinut angalasarneri – "Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sinerissamut angalasarnerit"	37
4 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq	39
4.1. Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi Nuummi sullissineq	40
4.2 Distriktini illoqarfinni Nuup avataaniittuni tarnikkut nappaatilinnik sullissineq	41
4.3 Assigiinngitsunik suliallit suleqatigiinnerat	42
5 Napparsimasoqatigiikkuutaanut immikkut pisariaqartitsisunut neqeroorutit	43
5.1 Meeqqat	43
5.2 Inuusuttut	45
5.3 Utoqqaat	47
5.3.1 Demens	48
5.4 Napparsimasut nukersorniartartut	49
5.5 Tarnikkut nappaatillit atornerluisut	49
5.6 Tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaananermikkut inissinneqarsimasunik sullissinermut tunngasut	50
5.6.1. Tarnikkut nappaatilinnut pinerluuteqarsimasunut immikkut ittumik suliniutit	51
5.6.2 Napparsimasut tarnikkut nappaatilinnik sullissivimmit immikkut iliuuseqarfigisassanngortinneqartut	52
5.6.3 Retspsykiatrisk afdeling R3	53
5.6.4 Sikringsanstalten, Nykøbing Sjælland	54
6 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi katsorsaanissamik neqeroorut	55
6.1 Nakorsaatoritsinikkut katsorsaaneq	56
6.2. Tarnikkut nappaatilinnik sammisassaqaqtitsineq avatangiisillu atorlugit katsorsaaneq	58
6.3 Inuttut atugarisatigut tapersersuinermi suliniutit sammisassaqaqtitsinerlu (tarnikkut nappaatillit inuttut atugarisamikkut sullinneqarnerat)	58
6.3.1 Suliffeqarneq/sammisassaqaarneq	58
6.3.2 Ineqarnermut tunngasut	59
Aaqa	59
Aja	59
Alloq	59
6.4 Innarluutillit tarnikkut nappaatillit	60
6.4.1 Innarluutilinnut tarnikkut nappaatilinnut najugaqarfiit najugaqaqatigiiffillu	61
6.4.2 Kommunini tapersersortitut ikiortit	62
6.4.3 Tarnikkut nappaatilinnut ilaqutaasut	63
7 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi suliniutit immikkut ittut	64
7.1 Pinngitsaaliinikkut unitsitsinerit	64
7.2 Pinngitsaaliinikkut tigummininneq, pinngitsaaliinikkut katsorsaaneq aalaakkiinerlu	64
8 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi unammianiagassat, suliniutaasussallu pillugit kaammattuutit ..	66
8.1 Inatsisiliorneq ullutsinnut naleqquttoq	66
8.2 Paasissutissatigut tunngavigisat pitsaanerusut aqutsinermilu atorussat pitsaanerusut	66
8.3 Tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsinermik aallussineq, ilanngullugit imminortarneq aamma imminoriartarneq	67
8.4 Neqeroorut ataqaqatigiinneqartoq eqaatsorlu	68
8.5 Nappaatinik suussusersiniarnermi katsorsaanermilu atugassiissutit pitsaanerusumik agguataarneqarnerat	69
8.6 Tarnikkut nappaatinik suussusersiniarnermi katsorsaanermilu neqeroorutiniq annertusaaneq ..	69
8.7 Tarnikkut nappaatinik inuttaasunut paasisitsiniaaneq nukittorsarneqassaaq	70
8.8 Tarnikkut nappaatillit ilaqutaasullu tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartinneqarnissaannik neqeroorut	70

8.9 Nappaatillit marloqiusamik suussusersiivigineqarsimasut eqqarsaatiginerullugit atonerluinermik qaangiisitsiniarluni katsorsaanissamik neqeroorut pitsaannerusq	71
8.10 Assigiinngitsunik suliaqartut suleqatigiinnerat tarnikkullu nappaatillit inuttut atugaasigut sullissineq nukittorsarlugit	71
8.11 Ilinniartitsinermut tunngasunik nukittorsaajuarneq	72
8.12 Sulisussarsiniarneq sulisooreersunillu tigungminniinneq	73
8.13 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni ilisimatusarneq	74
8.14 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi pinngitsaaliinermik atuineq	74
8.15 Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1	74
8.15.1 Illutai	74
8.16 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq	75
8.16.1 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinerpiaap anguniarneqarnera	75
8.16.2 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi illut atorneqartut	75
8.17 Meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut	76
8.17.1 Neqeroorutip annertussusia	76
8.17.2 Neqeroorutip qanoq ittuunera	76
8.18 Inuusuttut tarnikkut nappaatillit	77
8.18.1 Inuusuttunik katsorsarneqartunik aalajangiusimanninneq	77
8.18.2 Tarnikkut nappaatillit inuttut atugarisaasigut sullissinermi neqeroorutit	77
8.18.3 Inuusuttunik tarnikkut nappaateqarlutik inuttut atukkamik ajornartorsiuteqartunik piaartumik paasisaqarniarneq neqeroorutillu pitsaannerusut	77
8.19 Utoqqaat tarnikkut nappaatillit	78
8.19.1 Utoqqaat amerliartornerisa innuttaasullu ukiumikkut katitigaanerisa allanngoriartornerisa pisariaqartitsineq annertusitippaat	78
8.19.2 Utoqqarnut tarnikkut nappaatilinnut illut atorneqartut	78
8.20 Tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasunik sullissinermut tunngasut	79
8.20.1 Tarnikkut pissutsimikkut allaassutilinnik pinerluuteqarsimasunik sullissinerup Kalaallit Nunaannut nuunneqarnera	79
8.20.2. Angerlartitsinermi ingerlalluarmik suleqatigiinnerup qulakkeerneqarnissaa	79
8.20.3. Eqqartuussisoqarnissaata tungaanut sivikitsumik utaqqisoqartarnissaanik qulakkeerinninneq	80
Najoqqutarineqartut	81
Ilanngussat allattorsimaffiat	81
PIFFISSANUT ILIUUSISSANULLU PILERSAARUSIAQ	84
Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq pillugu nassuiaatip 2009-meersup suliarineqarnerani aqutsisoqatigiit suleqatigiissitaliallu	85
Aqutsisoqatigiit	85
Suleqatigiissitaliat	85

Eqikkaaneq

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasunik nassuiaat manna "Tarnimikkut nappaatillit katsorsarneqartarnerisa Kalaallit Nunaannit tiguneqarnissaa pillugu nassuiaat"-ip 1998-imeersup kingornatigut siulliuvoq.

WHO-p tamanut saqqummiussaani iliuusissanullu pilersaarussiaani 2005-imeersumi erseqqissarneqarpoq tarnikkut peqqissuseq atugarissaarnerlu inuit ataasiakkaat, ilaqutariit inuiaqatigiillu pitsaassuseqartumik inuunerannut tunngaviulluinnartuusoq. Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq ullumikkut tassaavoq nappaatinut tunngasuni suliassaqarfiit oqimaannerpaat ilaat, kræfti inooriaatsillu nassatariisaanik nappaatit assigalugit. Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq unamminiagassarpassuarnik imaqarpoq, kiisalu siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu sammivilersorluagaasumik assigiinngitsunillu suliqartut ingerlalluatumik suleqatigiinnissaannik piumasaqaateqarfulluni.

Suliakkiissut

Nassuiaammik matuminnga suliakkiissummi pingaarnerusut tassaapput

- tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut pillugit nalunaarusiap sularineqarnera, masakkut killiffik qitiutillugu,
- suliniutit suut suliassaqarfimmi tassani ineriartortitsineq qulakkeerniarlugu pisariaqartuunerisa qulaajarneqarnissaat.

Suliakkiissut tamarmiusoq ilanngussami 1-imi atuarneqarsinnaavoq. Suleqatigiissitaliani suleqataasut ilanngussami 2-mi takuneqarsinnaapput.

Nassuiaammi qiteritinneqartoq

Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq tamarmiusoq taassumalu inuiaqatigiinnut sunniutai nassuiaammi allaaserineqarput. Kaammattuutunik arlalinnik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi anguniakkanik takorluukkanillu saqqummiunneqartunik aallaaveqartunik naggaserneqarpoq, tarnikkullu nappaatilinnik sullissinermi pinaveersaartitsinermik, qulaajaanermik katsorsaanermillu atuisunut paasiuminartumik, sunnuteqarluartumik erseqqissunillu tunngaveqartunik neqeroorutunik pitsaassuseqarluartunik qulakkeerisoqarnissaanik ataatsimut siunertaqartut ilaatinneqarlutik. Nassuiaammi immikkut sammineqartut tassaapput napparsimasoqatigiikkuutaat immikkut ittunik pisariaqartitsisut: meeqqat, inuusutut, utoqqaat, tarnikkut napparsimasut eqqartuussaananermikkut inissinneqarsimasut, napparsimasut nukersorniartartut napparsimasullu nappaatimik saniatigut atornerluisuusut.

Suliassaqarfimmi tassani inatsisitigut tunngavigisaq

Tarnikkut napparsimasunik sullissineq inatsisikkut nr. 118-ikkut, 13. april 1938-meersukkut kingusinnerusukkut allannguuteqartinneqartarsimasukkut suli aalajangersaavigineqarpoq.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut napparsimasunik sullissinermi napparsimasut pisinnaaatitaaffi pillugit inatsimmik suliqaarneq tulleriarinermi salliutinneqassasoq, taamaalilluni suliassaqarfimmi tassani inatsisissatut siunnersuut kingusinnerpaamik 2011-mi saqqummiunneqarsinnaaqqullugu,
- suliassaqarfimmi tassani allatigut inatsisiliorneq tulleriarinermi salliutinneqassasoq.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni ilisimasat amigarput

Nassuiaatip sularineqarnerani paasineqarpoq suliassaqarfimmi tassani massakkut ilisimasat suliassaqarfimmik qulaajaanermi imaluunniit aqutsinermi sakkussatut atorneqarsinnaanngitsut.

Kaammattuutigineqarpoq:

- qitiusumik ilisimasat suut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut sapinngisamik pitsaanerpaamik nakkutigisinnaajumallugit qulakkeerneqarnissaat misissoqqissaarneqassasoq,
- misissueqqissaarneq taanna suliassaqarfimmi tassani paasissutissanik katersinermut tunuliaqutaassasoq, tassanilu paasissutissat qanoq iliorluni qulakkeerneqarnissaat paasinarsarneqarnissaallu ilanngunneqassasoq,
- periaatsip taassuma qanoq iliorluni piviusunngortinneqarnersinnaanera pilersaarusioneqassasoq,
- suliniutini nutaani tamani suliniutit taakku paasissutissanik pingaarnerusutigut periaatsimut naleqqussarneqartarnissaat naliliiffiqineqartarnissaallu qulakkeerneqassasoq.

Tarnikkut nappaatinik massakkut ilisimasat

Tarnikkut nappaatinik massakkut ilisimasat eqikkaanikkut imaapput:

- pinaveersaartitsiniarluni sammivilersorluagaasumik suliniuteqarnek tassaavoq tunngaviullu innartut ilaat, inuit tarnikkut nappaammik pilierartortitsinissaat sapinngisamik annertunerpaamik ingalassimatinniarlugu,
- tarnikkut sakkortuumik nappaateqarnermi pissutsit ataavalernerat innarluuteqalernerlu takuneqarsinnaagajuttartut,
- meeraanermi atukkat, siusinnerusukkut aqqusaarsimasat alianartut kinguaassiuutitigullu atonerlunneqarsimanerit tarnikkut nappaammik pilierartortitsisarnermut inuunermillu iluamik ingerlatsinnaanermut sunniutilerujussuusut,
- tarnikkut nappaatit sakkukitsut ilisarnaatilluunniit atugaagajuttut, pingaartumik napparsimasuni angerlarsimaffimmi sumiginnagaanermik imigassamillu atonerluinermik misigisaqartarsimasuni,
- kinguaassiuutitigut atonerluineq aqputigalugu meeraanermi angerlarsimaffimmi sumiginnagaaneq imigassamillu atonerluineq pissutaasutut arlalittut imminorialuarnernut pissutaasartutut ilimanaateqartoq,
- naatsorsuutigineqarsinnaasoq tarnikkut napparsimasut eqqartuussaannikkut inissinneqarsimasut amerlaneruleriartornissaat, aamma meeqqanik inuusuttunillu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut innersuussinerit amerlanerulernissaat takusinnaalissagipput,
- tarnikkut nappaatillit timikkut nappaateqalersinnaanerat annertunerusoq taakkulu pissutigalugit ukiut inuuffiqineqarsinnaasut annaaneqarsinnaasartut.

Tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsineq

Tarnikkut nappaatilinnut pinaveersaartitsinermik suliniuteqarnerup suli qitiutinneqarnissaaata annertuumik pisariaqartinneqarnera tikkuarneqarpoq.

Kaammattuutigineqarpoq:

- massakkut pinaveersaartitsiniarnikkut peqqissutsimillu siuarsaanikkut suliniutit ingerlateqqineqassasut,
- tarnikkut peqqissuuneq siuarsarniarlugu tarnikkullu ajornartorsiutit pinaveersaartinniarlugit ataqatigiissaagaasumik annertunerusumillu suliniutit qulakkeerneqassasut, pingaartumik meeqqat, inuusuttut utoqqaallu eqqarsaatigalugit,
- arnat naatusut atonerluisut eqqumaffiqineqarnerat annertusineqassasoq, atonerluisoqarneralu paasineqarpat atonerluinermik qaangiisitsiniarluni akeqanngitsumik katsorsaanermut pilertortumik innersuussinermut periarfissaqassasoq,
- ataatsimoortukkaat immikkut ittumik pisariaqartitsisut eqqumaffiqineqarnerat annertusineqassasoq, soorlu: meeqqat tarnikkut timikkulluunniit nappaatilinnik ilaqutariinniluunniit atonerluisuusunik ilaqartut, inersimasut timikkut sivisuumik ilungersunartunillu nappaateqartut, inersi-

masut suliffeqarnermut tunngasunit qimagutinneqarsimasut, atonerluisuusut utoqqaallu allanut attaveqarfeqanngingajattut, kiserliortuusut annaasaqarnermilluunniit misigisaqarsimasut.

Peqqinnissaqarfiup pingaarnerusutigut kiffartuussineranik pitsanngorsaaneq

Peqqinnissaqarfiup pingaarnerusutigut kiffartuussinera pitsanngorsartariaqartoq ilisimatusarnikkut misissuinerup takutissimavaa. Pitsanngorsaaneermi tassani anguniakkat ilaat aamma tassaasariaqarpoq tarnikkut nappaatinik distriktini nalinginnaasunik, soorlu nikallungasarneermik, ersiortarneermik eqqarsartaatsikkullu paatsiveerusimaartarneermik suussusersiniaasarneerup katsorsaaneerullu pitsanngorsarneqarnissaat. Taamaattumik distriktit peqqinnissaqarfiini sulisut pisinnaasamikkut nukittorsarneqartariaqarput tapersorsorneqartariaqarlutillu, tarnikkut nappaatinik utersaartuulernermillu ilisarnaatini pitsaaneerusumik suussusersiniaasinnaaneq katsorsaasinnaanerlu siunertaralugit. Tarnikkut napparsimasut timikkut naappaatit pissutigalugit toqujaarnerusarnerat katsorsaasoqartannginneranik pissuteqarneruvoq.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut nappaatit nalinginnaaneerusut pillugit assigiiaarneerusunik neqerooruteqartoqartarnissaa qulakkeerneqassasoq, distriktini tarnikkut napparsimasut katsorsarneqarneranni ataatsimut tunaartarisassat suliarineqarnerisigut piviusunngortinneqarnerisigullu,
- distriktit tarnikkullu nappaatilinnut immikkoortortaqarfiup A1-ip akornanni suleqatigiinnerup sukumiinerusunngortinneqarneratigut nappaammut naapertuuttumik katsorsarneqarnissamik neqeroorfigineqarsinnaanerup kiisalu telemedicin atorlugu naliliisinnaanerit pillugit isumaqatigiissuteqarsinnaanerup ajornannginnerulernissaat qulakkeerneqassasoq,
- distriktini sulisut napparsimasunik tarnimikkut nappaatilinnik katsorsaaneertik pillugu oqarasuaat telemedicinilu atorlugit siunnersorneqarnissaminnut pitsaaneerusumik periarfissaqalersinneqarnissaasa qulakkeerneqarnissaat suliniutigineqassasoq,
- napparsimasuni tarnikkut nappaatilinni timikkut nappaataasut timikkullu nappaatilinni tarnikkut nappaataasut annertunerusumik eqqumaffigineqarnissaat qulakkeerneqassasoq.

Innuttaasuni tarnikkut nappaatillit amerlassusiat

Tarnikkut nappaatillit sakkortuumik napparsimasut 900-t missaasa tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut attuumassuteqartuunissaat missiliunneqarpoq. Napparsimasut taakku amerlanertigut tassaasartussaapput skizofrenimik imaluunniit ataavartumik psykosemik nikallungarujussuarnarneermik nappaateqartutut katsorsarneqartut, immaqalu sianiutilunnikkut nikallungasarneermik, kinaassuseqarneermik paatsiveerussisarneermik, pissusilersuutini allannguisarneermik imaluunniit atonerluinikkut ajornartorsiuteqarneermik ajoquteqartut. Tarnikkut sakkortuumik napparsimasunit 250-it missaat Nuummi najugaqartuupput, 650-illu missaat Nuup avataani najugaqartuullutik.

Napparsimasut amerlasoorpassuit qassiuneri ilisimaneqanngitsut tarnikkut nappaatilinnik sullissinnerup avataaniittut Nuummi nakorsiortarfimmi distriktinilu nakorsiartarfinni sullinneqartarput. Taakku amerlanertigut tassaasarput inuit annikinnerusumik innarluuteqalersitsisumik nappaatillit, soorlu ersiortarneermik sianiutilunneermillu, annikinnerusumik nikallungasarneermik, naleqqussarniarnermut attuumassuteqartunik, annaasaqarnermut aliasuuteqarnermullu attuumassuteqartunik imaluunniit atonerluinerup/pinngitsuisinnaajunnaarneermut attuumassuteqartunik nappaatillit ajoquteqartulluunniit.

Meeqqani utoqqarnilu napparsimaneerup ilusaa allaasoq takussaagajuttarpoq. Taamaalillutik meeqqani tarnikkut nappaatit ullumikkut tassaagajupput autismimut, ADHD-mut (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) malinnaasinnaanikkut akornuteqarnermut tunngasut imaluunniit psykose imaluunniit sianiutilunnerit, eqqarsaatini qimatsisinnaannginnerit aamma assigiiaaginnarmik qaangersinnaanngisamik pissusilersornerit. Utoqqarni nappaatit inersimasuni inuusunnerusuni nappaatit ajornartorsiutillu assigiikkajuttarput, taakkulu utoqqaliartornermut peqatigitillugu akulikilliarortarlutik, soorlu paatsiveerusimaneq puiguttornerlu.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup aaqqissuussaana

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup tunngasut suliarineqarnerat Dronning Ingridip Napparsimavissuani (DIN-imi) tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaarfimmi A1-imi nunamut tamarmut atuutumi, kiisalu Nuummi sinerissamilu distriktini illoqarfinni arlalinni immikkoortortaarfinnit isumagineqarpoq. Taakkua saniatigut Risskovimi Retspsykiatrisk afdeling R3 pisariaqarfiatigullu Nykøbing Sjællandimi Sikringsanstalten tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaanaermikkut inissineqarsimasunik sullissinerup kiisalu meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup Bisbebjerg Hospital suleqatigineqarput.

Peqqinnissaqarfimmi anguniagaasut ilaat tassaavoq kiffartuussinerup neqeroorutit sumi najugaqar-neq apeqqutaatinnagu assigiinnissaat. Ilimagineqarpoq tarnikkut napparsimasunit unitsinneqartartunit tamarmiusunit taakku pingajorarterutaat DIN-imi tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaarfimmut A1- imut unitsinneqartartut, sinnerilu DIN-imi immikkoortortaarfimmut allanut peqqinnissaqarfiulluunniit distriktiini napparsimmavinnut unitsinneqartartut. Sinerissami tarnikkut napparsimasunut nakorsanit immikkut ilisimasalinnit kiffartuunneqarsinnaasunut tamarmiusunut ukiumut sapaatip akunnerini 25-ni sullissisoqartarpoq. Distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissivinni sulisut qassiussusissaat suleqati-giikkautaanillu agguataarineq peqqinnissaqarfiup distriktiini ataasiakkaani tarnikkut sakkortuumik napparsimasut qassiussusiannut sanillullugu assigiinngisitaartorujussuavoq.

Kaammatuutigineqarpoq:

- distriktini neqeroorutit tamarmiusut misissoqqissaarneqassasut, siunissamilu pisariaqartitsi- neq missingerneqassasut,
- sulisutigit atugassiissutit distriktini pisariaqartitsinerup tamarmiusup akornanni agguataari- nerit pitsaanerpaaffissaminniitinneqarnissaat qulakkeerneqassasut.

Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaarfik A1

Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaarfik A1-ip Kalaallit Nunaanni innuttaasut tamaasa sullita- rai, immikkoortortaarfimmut unitsinneqarnermi tarnikkut nappaatip immikkut ilisimasalinnit katsorsar- neqarneratigut, kiisalu inersimasut, meeqqat inuusuttullu eqqarsaatigalugit nakorsartartunik misissui- nikkut katsorsaaniikkullu. Tarnikkut nappaatilinnut uninngasarfittut immikkoortortaarfik tassaavoq inersimasunik kiisalu inuusuttunik 15-it sinnerlugit ukiulinnik tassanngaannaq pisoqartillugu tiguisar- fittut immikkoortortaarfik. Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaarfik immikkoortunut marlunnut avitaavoq – aappaa ammasoq aappaalu matoqqasoq. Immikkoortoq ammasoq napparsimasunut qulinut inissaqarpoq, ineeqqani tamani inummot ataatsimut marlunnulluunniit inissalinnut agguataa- gaasoq. Immikkoortoq matoqqasoq marlunnut inissaqarpoq, tamarmik immikkut ineeralinnut kiisalu tassanngaannartumik tigusinissamut ataatsimut siniffissaqartitsisumik. 2008-mi agguaqatigiissillugu uninnganeq ullunik 17-inik sivilissuseqarsimavoq, ulluniilli marlunnit qaammatinut 8-nut nikerarluni. Napparsimasut unitsinneqartut agguaqatigiissillugu ukiui Danmarkimut sanilliussinerup appasipput (2009-mi oktoberimi 33-nik ukiullit).

Tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanerup pissusia pissutigalugu tarnikkut nappaatilinnut immikkoortor- tafik napparsimasunut timikkut nappaateqartunut immikkoortortaarfinni sulisunit amerlanerusunik sulisoqartarpoq.

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaarfinni pitsaanngitsunik illutalinni annersaaneq/nukersorniar- neq malunnarnerusarpoq. Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaarfimmi A1-imi init ullutsinnut na- leqquttuunngillat. Tamanna pingaartumik immikkoortumi matoqqasumi malunnarpoq, tassanilu ullu- mikkut tattorliuunneq ajornartorsiutaalereersimavoq, 2009-mi uninngasinnaasut 35%-inik sinnerne- qarsimallutik. Silami matoqqasumik aneerfusinnaasut sulisullu immikkoortumit matoqqasumit qimaar- iarfigisinnaasaat amigaataapput. Utoqqaat tarnikkut nappaatillit amerlanerusut siunissami unitsinne- qartarnissaannik naatsorsuutiginninnerup napparsimasunut pinnaasaqassutsimikkut innarluuteqar- tunut atortorissaarutiliinnissap immikkoortortaarfimmik taassuminnga allilerinerup ilanngullugu eqqar- saatigineqartariaqarnera pisariaqalersippaa.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmi A1-imi atortorissaarutit ullutsinnut naleqqut-tumik pitsaassuseqalersillugit siunissamilu pisariaqartitat eqqarsaatigalugit qanoq iliorluni pit-sanngorsarneqarsinnaanerisa kingunerisassaannik naliliinermik imaqtartumik misissueqqis-sarneq aallartisarneqassasoq.

Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq

Distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissineq Nuummi (Ikaarsaarfimmi) aamma sinerissami tarnikkut nappaatilinnik angerlarsimaffiini peqqissaanikkut sulinermut ataatsimut taaguutaavoq. Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq tarnikkut nappaatilinnut napparsimmavinni uninngasuunngitsunut neqeroorutaavoq. Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi napparsimasunik tarnikkut sakkortuumik nappaatilinnik akulikitsumik attaverqarfigineqartarnissaminnik tapersersorneqarnissaminnillu pisariaqartitsisunik nakorsartitsisarluvi katsorsaaneq ingerlanneqarpoq. Distriktini ataasiakkaani tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi napparsimasunik immikkut iliuseqarfigineqartariaqartunik (tarnikkut napparsimasunik eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasunik) nakorsartitsisarluvi katsorsaaneq aamma isumagineqarpoq. Nuummi distriktimi tarnikkut napparsimasunik sullissinermi piffissamik atuinerup ilarujussua nakorsaasersuinnikkut kiffartuussinermut atorneqartarpoq. Taamaalluni Nuummi distriktimi tarnikkut nappaatilinnik sullissineq sinerissami angerlarsimaffiini peqqissaanikkut sulinerup pissuseqatigineruaa. Angerlarsimaffiini peqqissaaneq tassaagajuppoq distriktimi tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi immikkoortumit napparsimasut pisariaqartitaannik annikinnerusumik assigiinngitsunik suliallit suleqatigiinnerat.

Nuummi distriktimi tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup takutippaa illut massakkut atorneqartut suliaasaqarfimmi tassani suliaasanik, soorlu napparsimasunik oqaloqatiginninnermik, ingerlatsinermut kinguarsaataasut. Sinerissami tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi peqqissaasoq napparsimmavimmi suligajuttarpoq, tamannalu sukumiisumik sulinerunersoq najukkani ataasiakkaani naliliiffigineqartariaqarpoq. Tamatumunnga peqatigitillugu tarnikkut nappaatillit najugaqarfinnik, sammisassanik ornittagaasinnaasunillu pisariaqartitsippit.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq napparsimasut pisariaqartitaannik aallussiffiusoq anguniarlugu suliniuteqartoqassasoq,
- tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi illunik, inissianik atortorissaarutinillu pisariaqartitsineq tamarmiutillugu misissoqqissaarneqassasoq naliliiffigineqassasorlu, suliallu ilaannik ataatsimoortitsinerup pitsaaqutigisinnaasai naliliiffigineqassasut.

Meeqqat

Meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissineq suliaasaavoq immikkut ittoq. Kalaallit Nunaata ukiorpassuarni kingullerni Bisbebjerg Hospital aqqissuussaasumik suleqatigisimavaa. DIN-imi meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissineq tassaaginnarpoq meeqqanik (0-15-inik ukiulinnik) nakorsartitsinisamik neqeroorut. Meeqqat qaqtuguinnaq unitsinneqartarput, unitsitsinissarli pisariaqarpat Danmarkimi Bisbebjerg Hospitalimut unitsitsisoqartarpoq. Meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni DIN-imi meeqqat tarningisa pissusiinik ilisimasalik ataaseq piffissaq tamaat sulisartok kiisalu meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi siunnersorti Bisbebjerg Hospitalimeersoq ataaseq sulisorineqarput. Siunnersorti ukiumut pingasoriarluni sapaatit akunnerinik tallimanik sivirus-susilimmik angalasarpoq (katillugit ullut 35-t). Meeqqat PPR-imit, peqqissaasumit, distriktinit imaluunniit isumaginninnermik ingerlatsivinnit innersuussut malillugu meeqqanut tarnikkut nappaatilinnut nakorsanut utaqqisutut allatsinneqartarput. Ullumikkut Kalaallit Nunaanni meeqqat 150 missaat meeqqanut tarnikkut nappaatilinnut nakorsamit malittarineqarput, meeqqallu ukiuni kingullerni amerliartupi-

loorsimallutik. Ullumikkut meeqqanut tarnikkut nappaatilinnut siunnersortimit misissorneqarnissamut piffissaq utaqqiffiusartoq ukiup ataatsip missaanik sivilissuseqarpoq.

Ullumikkut peqqinnissaqarfiup distriktii anginerpaat kisimik tassaapput meeqqanut tarnikkut nappaatilinnut nakorsamit meeqqallu tarningunik immikkut ilisimasalimmit orninneqartartut. Taamaattumik meeqqat namminneq illoqarfigisamik avataani misissorneqarajuttarput, tamatumalu meeraq pillugu suleqatigiinneq ajornakusoornerulersissinnaavaa. Ajornartorsiutit taakku sapinngisamik pitsaanerpaamik qaangerniarneqartariaqarput, ilaatigut najukkani ataasiakkaani immikkut ilisimasallit pitsaanerusumik siunnersorneqartarnerisigut.

Kaammattuutigineqarpoq:

- meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut amerlanerusunik atugassiissuteqarfigineqassasut,
- piffissap qulaajaanermik utaqqinermut atorneqartartup qaammatit qulingiluat inorlugit sivilissuseqalersinneqarnissaa anguniarneqassasoq,
- meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi neqeroorutit siunissami nunap immikkoortukuutaalersinneqassasut,
- meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi ajornartorsiutit pillugit siunnersuinissamut periarfissaq nukittorsarneqassasoq.

Inuusuttut

Danmarkimi kisitsisit aallaavigalugit naatsorsuutigineqarsinnaasutut isigineqartunut sanilliullugit inuusuttut ikittunnguaannaat tarnikkut sakkortuumik nappaateqartutut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut atatinneqartariaqartutut suussusiliivigineqarsimapput. Tamanna peqqinnissaqarfiup, isumaginnittoqarfiup, atuarfeqarfiup paaqqinniffiillu inuusuttunut tunngasuni imminoriarnernik, imminornernik, atonerluinermik kinguaassiuutitigullu atonerlunneqarnerup kingunerisaanik allatigullu sumiginnaaganerup kingunerisaanik annertuunik sakkortuunillu ajornartorsiuteqartoqarneranik allaaserisaannut malunnartumik nikinganeqarpoq.

Inuusuttunik taakkuninnga qulaajaaviginneq PPR-ip (perorsaanikkut tarnillu pissuusaasigut siunnersuisarfiup) najukkaniluunniit ataasiakkaani distriktip suliassarigajuttarparaa. PPR-ip allaffii pisariaqartitsinermut sanilliullugu atugassiissutitigut amigaateqarajuttarput, taamaattumillu sivilissuumik utaqqisitsisariaqartarlutik. Inuusuttut tarnikkut inuttullu ajornartorsiuteqartut kingusinnerusukkut tarnikkut nappaateqaleriartorsinnaapput, taamaattumillu ilinniagaqarsimallutik sulisut inuusuttunik taamaattunik naapitaqartartut pilertortumik paasisaqarnissaat ilisimasaqalernissaallu pisariaqartuuvoq.

Inuusuttut katsorsartikkususeqarnerat allanngorarajuttuuvoq sivilissuusarluni. Taamaattumik nakorsartitsisararluni katsorsaanermi aalajangiusimajuminaatsuusarlutik. Tamatumunnga peqatigitillugu inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermik ingerlatsisut (immikkoortoq 5.2 takuuk) isumaqarput inuusuttunut tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmit angerlartinneqartunut suliniutinik naleqquttunik pilersitsineq ajornakusoorinnaasoq, tassami kommunit neqeroorutit siunnersuutigineqartunik/aallartisarneqartunik ingerlatsinissaminnut neqeroorutissaqarajuttanngimmata aamma/imaluunniit sulisunik pisinnaasalinnik amigaateqarajummata.

Kaammattuutigineqarpoq:

- inuusuttunik ulorianartorsiortunik inuusuttunillu tarnikkut inuttullu sakkortuunik ajornartorsiuteqartunik paasiniaaneq suliniuteqarfiginninnerlu annertusarneqassasoq,
- inuusuttut ulorianartorsiortut pillugit suleqatigiinneq suli annertunerusumik annertusarneqartariaqartoq,
- ikiuinissamik, oqaloqatiginninnissamik tarpersersuinissamillu neqeroorutit inuusuttut sumiiffiini, soorlu atuarfinni ilinniarfinnilu, pilersinneqassasut,
- piffissaq inuusuttunut tarnikkut inuttullu ajornartorsiuteqartunut qulaajaavigininnermut masakkut utaqqiffiusartoq sivilillineqassasoq,

- inuusuttut tarnikkut nappaatillit nakorsiertitsisarluuni katsorsaanermi immikkut aqqissuussanik neqeroofigineqartassasut,
- inuusuttunut tarnikkut nappaatilinnut inuttut tarnikkullu nappaatilinnut neqeroorutit naleqquttut qulakkeerneqassasut.

Utoqqaat

Utoqqaat, pingaartumillu utoqqarujussuit 80-it sinnerlugit ukiullit, tarnikkut nappaatillit amerliartupi-loorput. Tamanna pissutigalugu amerlanerujartortut puiguttormik paatsiveerusimanermillu atugaqartut takusalissavagut. Utoqqaat 65-it sinnerlugit ukiullit tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi ullumikkut takussaangingajalluinnarput. Ilimanartorujussuuvoq tarnikkut nappaateqarnermik suussusiliisarneq utoqqarni annikinaagaasoq, puiguttormik nappaateqartuunnaangitsut, aammali tarnikkut nappaatit sakkukinnerit, soorlu ersisarneq nikallungasarnerlu, eqqarsaatigalugit. Utoqqarni nikallungasarnermik atugaqarneq katsorsarneqanngikkuni ataavartunngorluni atuutilersinnaavoq.

Utoqqaat tarnikkut nappaatillit timikkut pisinnaasamikkut aamma sanngiissuteqarlersinnaapput, imaluunniit ukiualunnguaannaat ingerlaneranni taamaaliartorsinnaallutik. Taakkununga paaqqinniffiit, najugaqarfii inissiallu eqqarsaatigalugit tamanna immikkut piumasaqaateqarfiuvoq. Isumaginninnermi utoqqarnik paaqqinniffiit pioreersut imigassartorpallaarnerup kingunerisaanik puiguttortunut inissaqartitsiniarnertik ajornartorsiutigaat, tassami nalinginnaasumik utoqqalisut avatangiisaat takkunanga sakkortuallaamik sunnerneqartarmata. Tarnikkut nappaatilinnik paaqqutarinniffinni inissarpiaat amerlanerusut ukiut arlalissuunngitsut qaangiunneranni pisariaqartinneqalissasut naatsorsuutigineqarsinnaavoq.

Kaammattuutigineqarpoq:

- utoqqarni tarnikkut nappaatilinni pisariaqartitaasinnaasut matussuserneqarsimanngitsut qulaajarniarneqassasut,
- utoqqarnut tarnikkut nappaatilinnut puiguttortunullu najugaqarfissanik paaqqutarinniffissanillu immikkut sammivilersugaanerusunik pisariaqartitsineq annertunerumik misissueqqissaarfigineqartariartoq.

Napparsimasut atornerluisuusut

Napparsimasorpasuit tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sullinneqartut atornerluinermik nappaateqartut aamma suussusiliivigineqarsimasuupput. Tamanna Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfimmi A1-imi tarnikkut nappaatilinnik distriktinilu sullissinermi napparsimasut sullinneqartut affaasamissaannut atuuppoq, tarnikkullu nappaatilinnut eqqartuunneqarnermikkut inissinneqarsimasunut tamangajalluinnarnut atuulluni. Atornerluineq tarnikkut nappaammik sukumiisumik katsorsaaniarnermut ulorianartuuvoq. Tarnikkut nappaatilippasuit atornerluisuusut atornerluiuunaarsitsiniarluni katsorsaanissamik neqeroorutit atorlissaa ajornartorsiutigaat.

Kaammattuutigineqarpoq:

- atornerluinermut pilertortumik katsorsaanissamik ataatsimut neqeroorut pitsaanerusoq qulakkeerneqassasoq – neqeroorullu ajornangippat akeqartinneqassanngitsoq,
- napparsimasunut tarnikkut nappaatilinnut atornerluiuunaarsitsiniarluni katsorsaanermik neqeroorutit akeqanngitsoq pisariaqartitsineq piusoq aallaavigalugu annertussuseqartoq inunnillu tarnikkut sakkortuumik nappaatilinnut neqeroorutit pioreersunit ikiorserneqarsinnaanngitsunut immikkut aqqissuussaasoq qulakkeerneqassasoq.

Tarnikkut nappaatillit eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasut

Tarnikkut napparsimasut eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasut napparsimasunut A1-imut unitsinneqartartunut sanilliullutik amerliartorput, taamatuttaarlu Retspsykiatrisk R3-mi ullut uningaviusartut atorneqartut amerliartorlutik. Tarnikkut napparsimasut eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsima-

sut tassaapput ataatsimoortut immikkut ittut, tarnikkut nappaateqarajuttut sivisuumik nakkutigineqar-nissamik pisariaqartitsisut, ilarpassuulu sivisuumik uninngasimasuusarlutik, tamatumunngalu peqatigi-tillugu tarnikkut inuttullu atukkamikkut annertuumik suliniuteqarfigineqarnissamik pisariaqartitsisut. Taakku ilarpassui A1 imaluunniit isumaginninnermi nuna tamakkerlugu paaqqinniffik Aaqa Nuummiit-toq aqquutigalugu aniartuaartinneqartarput. Immikkoortortaqaqfiup R3-p aamma Kalaallit Nunaanni paaqqinniffiit kommunillu akornanni tarnikkut napparsimasut eqqartuussaananermikkut inissinneqarsi-masut pillugit ingerlalluurtumik suleqatigiinnissaat pisariaqartuuvooq, matumani pingaartumik inissiat, najugaqarfiit paaqqinniffinnilu inissat ilanngullugit eqqarsaatigalugit.

Tikkuarlugu oqaatigineqarsimavoq pinerluuteqarnermiit eqqartuussutip nalunaarutigineqarnerata tu-ngaanut piffissaq sivisuginartoq ingerlasartoq. Piffissaq utaqqiffiusoq taanna pisut ilaanni R3-miititsivigineqartarpoq, tamannalu Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmut akisoorujussuuvooq.

Ullumikkut Herstedvesterimiittut 22-t missaanniipput. Pinerluuteqarsimasut tarnikkut allaassuteqartut isumagineqarnerat, parnaarussivik matoqqasoq Nuummi sananeqarpat, pilersaarutit malillugit Kalaal-lit Nunaannut nuunneqarpat tarnikkut napparsimasunut immikkoortortaqaqfiup suliassai amerlaneru-lissapput. Tamanna qulaajaaneq katsorsaanerlu eqqarsaatigalugit atuuppoq, tarnikkullu nappaatilin-nut immikkoortortaqaqfivimmik matoqqasumik inunnut tarnikkut allaassutilinnut ulorianartunut sivi-suumik katsorsarneqartunut uninngavissamik pisariaqarneratut atortorissaarutilersorneqarsimasumik pilersitsisoqarnissaanik piumasaqaateqarfiusussaalluni.

Kaammattuutigineqarpoq:

- immikkooortut assigiinngitsut akornanni tarnikkut napparsimasut eqqartuussaananermikkut inis-sinneqarsimasut pillugit suleqatigiinneq piorsarneqassasoq annertusarneqassasorlu, pingaar-tumik kommunimut najugarivitamut nuukkiartuaartitsinermut angerlartitsinissamullu periarfis-saq eqqarsaatigalugu,
- napparsimasoqatigiinnut taakkununnga sulianik ilinniarsimasunut akisussaaffimmik inissiineq ataasiinnarmik paasineqarsinnaasoq aalajangersimasumillu inissisimasoq qulakkeerneqas-sasoq,
- pinerluuteqarnermiit eqqartuussisoqarnerata tungaanut aqquut sukumiinerusumik misissoqqis-sarneqassasoq, kinguarsaataasunik akunneqarsinnaanerata paasiniarneqarnissaa siunertaralugu, aamma pinerluuteqarnermiit eqqartuussisoqarnerata tungaanut piffissap sapinngisa-mik sivikinnerpaajunissaata qulakkeerneqarnissaa siunertaralugu,
- tarnikkut napparsimasunik pinerluuteqarsimasunik sullissinerup Kalalallit Nunaannut nuutsin-neqarnissaa kinguartinneqartariaqartoq.

Katsorsaanissamik neqeroort

Meeqqanut, inuusuttunut utoqqarnullu tunngasuni pisariaqartitanik matussuserneqarsimanngitsunik piusoqarsorinarpoq. Tamatumunnga peqatigitillugu massakkut neqeroort napparsimasunit, ilaqutaasunit ilinniarsimasutullu sulisunit eqaatsutut ataqatigiinneqartutullu paasineqartuaannartanngilaq – pingaartumik peqqinnissaqarfimmi neqeroortit assigiinngitsut akornanni ikaarsaariartarnerit eqqar-saatigalugit. Katsorsaanermut tunngasuni tarnikkut nappaatilinnik sullissineq ullumikkut meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup, inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup aamma utoqqarnik tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup immikkut avissaartiterneqarsimavoq, taakku immik-kut avissaartillugit immikkut ilisimasaqarfittut isigalugit, inersimasunik tarnikkut nappaatilinnik sullissi-nermik immikkut ilisimasaqarfittut isiginninnerup pissuseqataanik. Pisariaqartitat qulaajarneqarput siunissami tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup immikkoortuini tamani suussusersiniaasarnermi kat-sorsaanermilu ilisimasat nutarterneqarnissaat qulakkeerniarlugu.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut nappaatilinnut tamanut ataqatigiinneqartumik napparsimanerullu ingerlanerini tama-ni, tassalu pilertortumik akuliunnermit tassanngaanartumik suussuserniaanermut katsorsaa-

nermullu aamma sivisuumik katsorsaaneermut napparsimasunillu sivisuumik ataavartumilluunniit nappaatilinnik peqqissaaneermik neqeroorut qulakkeerneqassasoq,

- tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi neqeroorutip pisariaqartitsineq eqqarsaatigalugu eqaat-suunissaa qulakkeerneqassasoq, tarnikkullu nappaatit tamarmik iluanni suussusersiniarnerit katsorsaaneerlu ilaatinneqassut,
- neqeroorutit assigiinngitsut akornanni ajornartorsiutitaqanngitsumik ikaarsaariarsinnaaneq qulakkeerneqassasoq,
- nuna tamakkerlugu telemedicin atorlugu nakorsiarsinnaaneermut periarfissaq immikkut ittunik immikkoortotalersugaasoq piorsarneqassasoq aalajangersimasumik neqeroorutaalersillugu,
- telemedicinimik neqeroorut misissorneqassasoq pisariaqartitsisoqarpallu annertusineqassasoq attaveqatigiinnissamik annertusiartortumik pisariaqartitsineq matussusersinnaanngorlugu.

Tarnikkut nappaammik katsorsaaneq

Tarnikkut nappaatinik katsorsaaneq tassaavoq assigiinngitsunik suliaqartut immikkoortullu assigiinngitsut suleqatigiiffiat. Tarnikkut nappaatilinnik katsorsaariaaseq Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfiup ataaniippoq, tarnikkullu inuttullu atukkanik suliniuteqarfigninneq kommunit aamma Isumaginninermik Naalakkersuisoqarfiup ataanniilluni.

Napparsimasunik ataasiakkaanik katsorsaaneerup piareersarneqarnerani pingaarnertut tunngaviusoq tassaavoq katsorsaaneermik suliniuteqarneq immikkut ilisimasalinnik pisariaqarneratut annikinnerpaamik akuliutsitsilluni pissasoq. Tarnikkut napparsimasup nukissaminik sapinngisamik pitsaanerpaamik atuisinnaanera, sapinngisamik annertunerpaamik nammineq inuuneqarnissaa tarnikkullu napparsimaneerup sakkortuumik utersaarnissaata sapinngisamik pinngitsoortinneqarnissaa suliniuteqarnerup tamarmiusup qulakkiissavaa.

Tarnikkut sivisuumik napparsimasut eqqarsaatigalugit taakku pitsaassuseqartumik inuuneqarnissaannut aalajangiisuusoq tassaavoq takku ulluinnarni inuunerminni tapersersorneqarlutillu ilusilersugaasunik atugaqarnissaat kiisalu nappaammik sakkukinneruffiani suliffissamik naleqquttumik neqeroofiqineqartarnissaat. Tarnikkut napparsimasorujussuit eqqarsaatigalugit taakku sulisunik tapersersorteqarlutik najugaqarnissaat sapinngisamillu annertunerpaamik pinnaasaqalernissamat sungiuserneqarnermik qulakkeerneqarnissaat pisaariaqartuuvoq.

Nakorsaatitortitsinikkut katsorsaaneq

Tarnikkut nappaatilinnik sullisseriaatsimi nakorsaatitortitsinikkut katsorsaaneq, oqaloqatiginninnikkut katsorsaaneq tarnikkullu nappaammik katsorsaaneerpiaq ilaapput. Nakorsaatitortitsilluni katsorsaaneq suli pingaartuuvoq, naak kisimiitillugu ingerlanneqarsinnaanngikkaluarluni, sammisassaqartitsinissamilli oqaloqatigineqartarnissamillu neqeroorutunik ilaqartinneqartariaqarluni. Nakorsaatit atorneqarajuttut tassaapput nakorsaatit antipsykotiskiusut, nakorsaatit ersinermik annikillisisartut, sinissaaruttarnermut nakorsaatit, nikallungasarnermut nakorsaatit ukiunilu kingullermi CNS qiimmassaataasoq ilanngussimalluni, ADHD-rtoqarnerani atorneqartartoq aamma nakorsaatit puiguttornaveersaatit. Kisisit 2002-2008-meersut takutippaat nakorsaatinik antipsykotiskiusunik atuneq annertusiartuaarsimasoq, nakorsaatinik nikallunganaveersaatinik atuneq annertunerusumik qaffariarsimasoq CNS-imillu qiimmassaataasumik aamma puiguttornaveersaammik atunerit annertunerpaanik qaffariarsimasut. Nakorsaatinik ersinermik annikillisisartunik sininnartunillu atunerit annikillierialaarsimapput. Tarnikkut nappaatinik katsorsaaneermi nakorsaatinik atuinermit aningaasartuutit akit akissarsiallu nalinginnaasumik qaffakkiartornerannit sukkanerujussuarmik qaffariartorsimapput. Taamatut qaffariartorneq nakorsaatinik antipsykotiskiusunik nutaanik, pitsaaneerusunik akisunerusunillu saqqummer-toqarsimaneeramik pissuteqarnerpaavoq. Nakorsaatinut aningaasartuutit ukiuni aggersuni taamatorujussuaq qaffakkiartunnginnissaat naatsorsuutigineqarpoq.

Tarnikkut nappaatillit inuttut atugarisaasigut sullissineq

Tarnikkut sivisuumik napparsimasut eqqarsaatigalugit aalajangiisuulluinnartumik pingaaruteqartoq tassaavoq taakku ulluinnarni tapersorsorneqarnissaat aalajangersimasumillu ilusilersugaasumik inuuneqartinneqarnissaat kiisalu nappaatimik sakkukinneruffiani suliffissamik naleqquttumik neqerorfigineqarsinnaanissaat. Nappaat ima sakkortutigippat allaat napparsimasoq suliffimmik nakkutiginnissinnaanngitsutut nalilerneqarluni, taava pineqartoq qinnuteqarnermigut isumaginninnermi siusinaartumik pensionisiaqalersinneqarsinnaavoq. Tarnikkut sakkortunerpaamik napparsimasut eqqarsaatigalugit sulisunit tapersorsorneqarluni najugaqarsinnaaneq sapinngisamillu annertunerpaamik pisinnaasaqarnissamik sungiusarneqarnissamik qulakkeerunneqarsinnaaneq pisariaqartuupput. Tarnikkut napparsimasoq ima sakkortutigisumik napparsimappat allaat tapersorsorteqarnikkut suliniuteqarfigineqarnissaa pisaariaqartinneqarluni, taava inunnik annertuumik innarlutilinnik ikiorsisarneq pillugu Inatsisartut peqqussutaanni nr. 7-imi, 3. november 1994-imeersumi pineqartunut ilaatinneqalernissaa qinnuteqaatigineqarsinnaavoq. Inuit tarnikkut nappaateqartutut suussusersineqarsimasut nalunaarsorneqarsimasunit tamarmiusunit katillugit 49 pct.-iupput, skizofrenimillu nappaateqartut taamaallaat 15 pct.-iullutik. Qaffariaat annertunerpaaq meeqqani ADHD-mik autismemillu nappaateqartuniippoq. Inunnik tarnikkut nappaateqartunik nuna tamakkerlugu paaqqinniffiit ullumikkut pingasuupput.

Tarnikkut sakkortuumik nappaatilippassuit inigisaminnik tigumminiinnarnissaaq assut ajornartorsiutigisarpaat, ineqanngitsutullu inissittarlutik, tamannalu imatut isumaqarpoq taakku ilaasa Retspsykiatrisk afdeling R3-mit imaluunniit tarnikkut napparsimasunut immikkoortortaqarfimmit A1-imit angerlartinneqarsinnaasannngitsut, tassami angerlartinneqarfigisinnaasaannik peqanngimmat. Kommunini arlalinni suliffissaqarnissamik neqerorutit aamma amigaatiginarsorinarput.

Isumaginninnerup kommunillu tungaanniit tikkuarneqarpoq isumaginninnikkut qitiusumit sullissineq sivisusinnaasartoq, akerlianilli isumaginninnikkut qitiusumik oqartussaasunit tikkuarneqarpoq qinnuteqaatit amerlaqisut amigaateqartarnerat pissutaalluni suliarinninniarneq sivisusinnaasartoq.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut napparsimasut peqqjissartornissamut, suliffeqarnissamut suliffeqarnermullu tunngasunut attaveqaannarnissaannut uternissaannulluunniit periarfissaat pitsaanerulersinneqassasut,
- assigiinngitsunik suliallit tarnikkut napparsimasut pillugit suleqatigiinnerat nukittorsarneqassasooq,
- tarnikkut napparsimasup isumaginninnermik sullissinnermut tunngasuni ikiortissarsiorsinnaanerata ajornanngitsuunissaa qulakkeerneqassasooq,
- tarnikkut napparsimasunut inissanik najugaqarfissanillu pisariaqartitsinerup qanoq iliorluni qulaajarniarneqarnissaa misissoqqissaarneqassasooq iliuusissanullu pilersaarusiaq suliarineqassasooq,
- Namminersorlutik Oqartussat kommunillu tarnikkut inuttullu atukkatigut sullissineq pillugu suleqatigiinnerisa pitsanngorsarneqarnissaat qulakkeerneqassasooq,
- sulianik suliarinninneq aaqquissuunneqassasooq najukkani ataasiakkaani sulianik suliarinnittunut sapinngisamik pisariillisarlugu, najukkanilu ataasiakkaani sulianik suliarinnittunut ilitserorneqarnissaa pisariitsumik ugartorneqarsinnaalersinneqassasooq.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi pinngitsaaliinermik atuineq

Pisuni immikkut ittuni tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi pinngitsaaliinerup atornissaa pisariaqarsinnaavoq. Tamanna tassaasinnaavoq pinngitsaaliinikkut unitsitsineq, pinngitsaaliinikkut uninngatitsineq, pinngitsaaliinikkut nakorsaatitortitsineq imaluunniit pinngitsaaliinikkut aalaakkiineq. Pinngitsaaliilluni unitsitsinerit 2001-imi 14-iniit 2008-mi 29-nut amerleriarsimapput. 2009-mi napparsimasut 36-t A1-imi pinngitsaaliinikkut uninngatinneqarsimapput, napparsimasullu marluk pinngitsaaliinikkut katsorsarne-

qarsimallutik. Pinngitsaaliinikkut aalaakkiinermi qiterut, paffequtit ammit, isikkanut aalaakkiutit ammit aaqqatillu atorneqarsinnaapput. 2009-mi napparsimasut 45-t pinngitsaaliinikkut aalaakkerneqarsimapput.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi pinngitsaaliinermik atuinerup sapinngisamik annertunerpaamik killilersimaarneqarnissaa napparsimasullu naammagittaalliornissamut periarfissaq eqqarsaatigalugu inatsiseqartitsinikkut illersorneqarnerisa qulakkeerneqarnissaat pingaartuupput. Tamanna inatsit masakkut atuuttoq naapertorlugu pisinnaangilaq (qulaaniittut takukkit).

Ilinniartitsinermut tunngasunik suli nukittorsaaneq

Ineriartortitsisoqassappat ilinniartitsinermik ingerlatsisoqarnissaa piumasaqaataavoq. Tarnikkut napparsimasunik sullissinermut atatillugu suliassaqarfippassuarni ilinniartitsineq aallunneqareerpoq, suleqatigiissitaliallu tikkuarlugu oqaatigaat inunnik tarnikkut napparsimasunik sullissisunik ilinniartitsineq ataatsimut suli pisariaqartinneqartoq. Suliniutit ingerlanneqareersorpasuit saniatigut peqqissaanermi ikiortinik 16-inik 2010-mi tarnikkut napparsimasunik sullissinermut tunngasunik immikkut ilinniartitsineq aallartinneqassaaq.

Distriktini tarnikkut napparsimasunik sullissinermi sulisut annertunerusumik ilinniartinneqarnissartik pisariaqartippaat, suliassat assigiinngisitaartorpasuit suliap imarisai isumagisinnaajumallugit. Tamanna minnerunngitsumik napparsimasunik atuartitsineq aamma isumaginninnermi paaqqinniffinni najugaqarfinnilu sulisoqatigiikkuutaanik atuartitsineq/siunnersuineq eqqarsaatigalugu atuuppoq.

Utoqqarnik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sulineq oqimaatsuuvoq, tassanilu immikkut ajornartorsiutinik aaqqiinissamut ilinniarsimasuunissamik piumasaqaateqarfiulluni. Pisariaqartitsineq taanna ilinniartitsinerni pioreersuni matussuserneqarsimangilaq.

Sulinermi makku pisariaqartinneqanerit tikkuarneqarpoq:

- tarnikkut napparsimasunik timikkut sungiusaanermi, avataangisilerinermi attaveqarfiginninnermilu sulisut uteqqiattunik pikkorissartinneqartarnissaat. Pikkorissartitsinerit taakku isumaginninnermi ulloq unnuarlugu paaqqinniffinni, distriktini aamma Dronning Ingridip Napparsimavissuani tarnikkut napparsimasunik sullissinermi sulineri nukersorniartoqarnerani kamanniartoqarneranilu pinaveersaartitseqataasinnaallutillu aaqqiitseqataasinnaapput,
- suliarnik ilinniagaqarsimangitsunut isumaginninnermilu perorsaasunut inunnik tarnikkut napparsimasunik sullitaqartunut suliartigut siunnersuineq ilitsersuinerlu,
- distriktini tarnikkut napparsimasunik sullissinermi e-learningimik (ilinniarfimmu najuunnani qarasaasiaq atorlugu ilinniarniq) taaneqartumik atuisoqalernissaa,
- peqqinnissaqarfimmu tarnip pissusiinik ilisimasallit annertunerusumik ilinniarnissaminut immikkullu ilinniagaqarnissaminut kommunini tarnip pissusiinik ilisimasallit pineqarnerisa pisseqataanik qulakkeerunneqartariaqartut,
- utoqqaat illuini napparsimmavinnilu sulisunut ilinniagaqarsimasutut atorfeqartitaasunut, angerlarsimaffinni ikiortinut, tapersersortitut ikiortinut napparsimasullu ilaqutaannut puiguttorneq pillugu sivikitsumik immikkullu ittumik ilinniartitsineq,
- ilinniaqqinnermik ingerlatsisimaneq aningaasaqarnikkut malugineqarsinnaassasoq.

Sulisussarsiniarneq sulisooreersunillu tigumminniinnarneq

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut suleqatigiikkuutaat assigiingitsut amerlanerpaat iluanni sulisussarsiniarneq sulisooreersunillu tigumminniinnarneq ataatsimut ajornartorsiuteqarfiusimavoq. Tamatumunnga atatillugu pisinnaasat piumassuserinngisamik illuariartornerat pisimavoq, pingaartumik suliassaqarfiit pinngitsooratik inuttalerneqartariaqartut iluanni. Sulisussarsiniarneq sulisooreersunillu tigumminniinnarniartarneq pitsaanerulersinniarlugit suliniutit arlallit ingerlanneqaleersimapput.

Kaammattuutigineqarpoq:

- sulinermi atugassarititaasut pitsaasuussasut, suliatigut avatangiisit ineriartorfiussasut, suliniuteqarnermi isumaqarluassuseq misigineqarsinnaassasoq aamma tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sulinerup ataqqineqarnerunissaa siuarsarneqassasoq,
- suliatigut tapersorneqarsinnaaneq ajornanngitsuussasoq,
- tarnikkut nappaatilinnik sullissineq suliassaqaarfittut pilerinartutut, peqqinnissaqaarfimmilu suli-soqatigiikkuutaanut tamanut tassani sulineq allanngorfiulluurtutut suliatigullu ineriartornissamut periarfissaqaarfiusutut isigineqarsinnaassasoq.

Tarnikkut nappaatinik innuttaasunut paasisitsiniaaneq nukittorsarneqassaaq

Tarnikkut nappaateqarneq pillugu paasisutissiisoqartarnissaanik pisariaqartitsineq suli annertoorujussuusinartarpoq. Sulinermi saqqummerpoq inuinnarpasuit tarnikkut nappaatit pillugit killilerujussuarfik ilisimasaqartut, ilarpaaluisa tarnikkut napparsimasut ersigisaraat, sulilu ilarpaaluisa tarnikkut napparsimasunik peqateqarneq nalornisoortumik inissisimaffigisaraat. Tarnikkut nappaatinik ilisimasaqannginneq tarnikkullu napparsimaleriartornerup ilisarnaataanut qisuaringinneq inuusuttut tarnikkut annertuunik ajornartorsiuteqalerannut pissutaaqataasinnaavoq, taakku katsorsaaneramik ingerlatsinermi takuneqarsinnaalinnginneranni.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut nappaatit pillugit paasisitsiniaanermit pingaarnertut periaasissaq ilusilersorneqassasoq,
- paasisitsiniaanerit suliniutigineqassasut, paasisitsiniaarnernilu atorussat suliarineqassasut, innuttaasut tarnikkut nappaatinik ilisimasaqarnerulernissaat siunertaralugu,
- tarnikkut nappaatit ilisarnaataat kiisalu aamma pinaveersaartitsinermit katsorsaannissamut periarfissat pillugit paasisutissat innuttaasunit ajornanngitsumik pissarsiarineqarsinnaalersinneqassasut,
- tarnikkut nappaateqarnerup qanoq ittuunera pillugu paasisutissat nutarterneqarnissaat qulakkeerneqassasoq.

Tarnikkut naappaatit pillugit ilinniartitsineq (napparsimasunik ilaqaataasunillu ilinniartitsineq)

Tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartitsineq tarnikkut nappaatilinnut ilaqaataasunullu nalinginnaasumik neqeroorutaanngilaq. Meeqqanik ilinniartitsineq eqqarsaatigalugu meeqqanut tarnikkut napparsimasunut ilaqaataasunut ilinniartitsineq meeqqap nappaataa pillugu suleqatigiinnermi pingaaruteqarluninartuuvoq. Inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartitsineq inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermit ingerlatsinermit inuusuttunut ingerlatamik aalajangiusimannissinnaasunut ilaqaataasooq ingerlanneqarpoq. Puiguttorsimasunut ilaqaataasunut atuartitsinissaq aamma neqeroorutigineqartariaqarpoq, tassami misilittakkat takutimmassuk puiguttorsimasunut ilaqaataasut tunuarsimaartartut nipangiutiinnarlugulu naalliuteqartartut.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut napparsimasunut aamma ilaqaataasunut tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartitsinerit sammivilersugaasut pigineqarnissaat qulakkeerneqassasoq.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermit tunngasuni ilisimatusarneq

Innuttaasut tarnikkut nappaatinik ilisimasaqarnerunissaat pisariaqartinneqarpoq, minnerunngitsumik meeqqat, inuusuttut utoqqaallu eqqarsaatigalugit. Tarnikkut nappaatit inuttut atukkanut ataneqarnerinik qulaajaasooqarnissaa (nappaatinik tunillaassortunik ilisimatusarneq) pisariaqartinneqarpoq, kiisalu napparsimmavinni ilisimatusartoqarnissaa pisarisaaqartinneqarluni, tarnikkut nappaatilinnik sullissi-

nermi suliniutit piareersarneqarinerisa aamma katsorsaanerup sunniutaasa akornanni ataqatigiinneqarneq qitiutillugu, minnerunngitsumillu paasisat pissarsiarineqartut qanoq iliorluni pitsaanerpaamik atorneqarsinnaanerannik ilisimatusarneq (piviusunngortitsiniarnermik ilisimatusarneq) pisariaqartinneqarluni.

Kaammattuutigineqarpoq:

- tarnikkut nappaatit tarnikkullu peqqissuunerup iluanni ilisimatusarnerup aningaasaqarnikkut sulinermilu salliutinneqarnissaat.

Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfiup nalilerpaa kaammattuutit ilaat aningaasaqarnikkut sinaakku-siussat maanna piusut iluanni piviusunngortinneqarsinnaanngitsut, aningaasaqarnikkulli pisariaqartit nalilersorneqarnissaannut kaammattuutit suut pingaernerutinneqarnissaannik politikikkut isummernissaq utaqqeqqarneqassasoq.

1 Aallaqqaasiut

Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq nappaatinut tunngasut oqimaannersaasa ilagaat, kræfti aamma inooriaatsip kingunerisaanik nappaataalersartut pissuseqataannik. Taamaattumik suliassa qarfik taanna unammuniagassarpassuarnik siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu sammivilersorluagaasunik suliniuteqartoqarnissaanik piumasaqaateqarfiuvoq.

Tarnikkut nappaatinut tunngasut siunissami suliassa qarfittut pingaaruteqartut Kalaallit Nunaanniinnaangitsoq isigineqarpoq. WHO-p 2005-imi aalajangersagaani iliuusissanullu pilersaarusiaani erseqqissarneqarpoq tarnikkut peqqissuuneq atugarissaarnerlu pitsaassuseqarluartumik inuuneqarnissami inunnut ataasiakkaanut, ilaqutariinnut inuiaqatigiinnullu tunngaviulluinnartumik pingaaruteqartoq. Tarnikkut nappaateqarnermi ajornartorsiutit amerliartortutut allaaserineqarput, suliassa qarfittullu suliannertusiartortussatut naatsorsuutigineqartutut allaaserineqarluni, ineriartorneq massakkut ingerlasoq allangortinniarlugu assigiinngitsut tungaanniit ataatsimut suliniuteqarfigneqanngippat.

Naalackersuisut 2008-mi Inatsisartut upernaakkut ataatsimiinneranni neriorsuipput tarnikkut nappaatilinnik sullissinermit tunngasut pillugit nassuiaat nutaaq nassuiaammik kingullermik *"Tarnimikkut nappaatillit katsorsarneqartarnerisa Kalaallit Nunaannit tiguneqarnissaa pillugu nassuiaat"*-mik 1998-imeersumik (Peqqinnissamut Ilisimatusarnermullu Pisortaqarfik, 1998) nutarterisusoq sularineqasasooq. Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq pillugu nassuiaatip nutaap sularineqarneranut ilaatigut tunuliaqutaavoq peqqissutsimut tunngasunik sunniisumik ineriartortitsineq.

Suliap taassuma ingerlateqqinneqarnissaa massakkut Naalackersuisuusup kissaatigisimavaa.

Naalackersuisut isumaqarput nutarterineq pissusissamisoortuusoq, ilaatigut 1998-imi kaammattuutit eqqarsaatigalugit ilaatigullu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermit suliniutinik nutaanik aallarnissaaneq eqqarsaatigalugu.

Nassuiaammik matuminnga suliakkiissutit (ilanngussaq 1) tassaapput:

- tarnikkut nappaatilinnik sullissineq pillugu nalunaarusiap sularineqarnissaa, massakkut killifik qitiutillugu,
- suliniutit nutaat suut suliassa qarfimmi tassani ineriartortitsineq qulakkeerniarlugu kissaatiginartuusut qulaajarniarlugit.

Nalunaarusiaq suliassa qarfimmi killifik suliassa qarfimmilu suliniutaasussat tunngavigalugit aningaasaqarnikkut, ilusilersuinikkut sulisoqarnikkullu aningaasartuutit suut suliassa qarfimmi aningaasartuutaanerisa tamatumanilu kissaatigineqartumik ineriartortitsinerup suusinnaanerani kiisalu suliassa qarfiup taassuma paasissutissatigut siunissami qanoq iliorluni pitsaassuseqartitsinikkut qulakkeerunneqarsinnaanerata pingaarnerusutigut misissuiffigeqqissaarneqarnerinik sapinngisamik aamma imaqartinneqartussaassaaq. Suliakkiissutip ilaa taanna kingullit ilaanniitooq nassuiaammik naammassineqarsinnaanngilaq.

Nassuiaami 1998-imeersumi (Peqqinnissamut Ilisimatusarnermullu Pisortaqarfik, 1998) tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup tiguneqarnissaa ilaatinneqarpoq, tassa imaappoq napparsimasut tarnikkut napparsimasunut ilaatigullu tarnikkut napparsimasut eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasut immikkoortotaqarfimmi matoqqasumi katsorsarneqarnissamik pisariaqartitsinerannik, tassami napparsimasut nalinginnaasumik avatangiisiminnit taama ungasitsigisumi katsorsarneqartarnerat katsorsaanerup tungaanit isigalugu naleqquttuunngimmat.

Taamaalilluni tarnikkut nappaatilinnik sullissineq ataatsimut isigalugu imaluunniit utoqqarni immikkut pisariaqartitat imaluunniit meeqqanik inuusuttunillu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermit immikkut pisariaqartitat nassuiaammik 1998-imeersumi suliakkiissummi ilaatinneqanngillat.

Nassuiaammi 1998-imeersumi oqaatigineqarpoq suliassaqarfimmik tigusineq illutatigut atortorissaarutininik immikkoortotaqarfimmik matoqqasumik, sulisunut inissianik, paaqqinniffinni inissanik il.il pilersitsinerup saniatigut tarnikkut nappaatilinnik sullisseriaatsip tamarmiusup naliliiffigeqqinneqarnissaa piunasaqaataasoq. Aqutsisoqatigiit isumaqarput piunasaqaatit pingaartut pingasut tassaasut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermik tigusineq sioqqullugu naammassineqarsimasussaasut.

1. Inatsisinik allanngortitsineq, tassami taakku ullutsinnut naleqquttuunngitsututut isigineqarmata.
2. Ilinniartitsinikkut suliniutit annertusineqarnissaat, tassami ilinniartitsinikkut kinguaattoorneq piunasoq tikkuarneqarmat. Matumani aamma pingaartutut isigineqarpoq peqqinnissaqarfiup ataatsimut isigalugu sulisussarsiniarnikkut ajornartorsiuteqarnera annertuunik.
3. Piunasaqaatit pingajuat tassaavoq najukkani ataasiakkaani tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi kiffartuussinerup pitsanngortinneqarnissaa, tarnikkut nappaatilinnut napparsimmavinni uninngatitaanngitsunut neqeroorutit nukittorsarneqarnerisigut. Neqeroorutinik taakkuninnga nukittorsaaneq suliassaqarfimmik tigusinissaq apeqqutaatinnagu pisariaqartutut isigineqarpoq.

2 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut tunngasut

Nassuiaatip 1998-imeersup (Peqqinnissamut Iisimatusarnermullu Pisortaqarfik, 1998) aallaavigisai tassaapput distriktini tarnikkut napparsimasunik sullissinerup aaqqissuussaanaera pillugu eqqarsaatit anguniagassatullu nassuiaatigineqartoq.

"Tarnikkut nappaatinik katsorsaaneq neqeroorutigineqassaaq, katsorsaanermi nappaammut ersiutit katsorsarniarnerisa saniatigut inuit ataasiakkaat inuunermikkut atugarissaarnerulernissaat anguniarneqassaaq, tassani ilaavoq inuttut ataqqinassuseqarnerulernissaq namminerlu inuunermut akisussaaffeqarnerulerneruq" (qupp.17).

2.1 Kalaallit Nunaanni tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi anguniakkat takorluukkallu

Innuttaasut peqqissuunissaannik, peqqinnissaqarfik ataatsimut isigalugu kiisalu tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi ataatsimut anguniakkat pigineqarput. Taakku tulliuuttuni naatsumik allaaserineqassapput.

Innuttaasut peqqissuunissaannik ingerlatami "Inuuneritta"-mi (Inuuneritta, 2007) piffissami 2007-imit 2012-imit periaatsit Naalakkersuisut allaaseraat. Tassannga makku erserput:

"Naalakkersuisut innuttaasut peqqissusaata pitsaanerulersinneqarnissaa, tamannalu aqqutigalugu inuunerup naleqassusiata qaffatsinneqarnissaata eqqanaarneqarnissaa siunertaaraat. Tamanna nakorsarneqarnikkut taamaallaat ingerlanneqarsinnaanngilaq. Piffissanngorpoq peqqissutsimik siuarsaaneq pinaveersaartitsinerlu annertunerusumik sammineqalernissaat tulleriiaarinermilu salliutinneqarnissaat. Naalakkersuisut peqqinneq pillugu paasinne-riaseq tatitooq tunuliaqutaralugu sulipput, peqqissutsilli nappaatinik assigiinngitsorpassuar-nit ajornartorsiutinillu peqqissutsimit pilersinneqartunit, tassa inooqataanermi, kulturikkut aningaasaqarniarnikkullu inuunermi atugarisat aammalu piginnaasat kingornussimasinnaasat sunniinerisa paasiuminaatsut kingunerisinnaasaannit pilersinneqartut piunerat, akuer-saarpavut. Pinngitsoorani immikkoortut akimorlugit suleqatigiittoqartariaqarpoq" (qupp. 3).

"Peqqinnissaqarfimmi nuna tamakkerlugu periaaseq"-mi 2002-meersumi (Peqqinnissamut Pisortaqarfik 2002) periaaseqarfissat arlallit allaaserineqarput, taakkunanngalu arlallit tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut toqqaannartumik toqqaannanngikkaluamillu attuumassuteqarlutik. Peqqinnissaqarfik ilaatigut isumaqarpoq makku naleqquttuusut:

- najukkani ataasiakkaani peqqinnissaqarfimmi pingaarnerusunut tunngasut nukittorsarneqarnissaat, matumani distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissineq ilanngullugu eqqarsaatigalugu,
- tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi kiffartuussinerit nunami tamarmi assigiissarneqarnissaat,
- peqqinnissaqarfiup iluani suleqatigiinneq annertusarneqassasoq, ilaatigut immikkut ilisimasilinnik angalatitsisarnikkut,
- telemedicin atorlugu katsorsaanerup annertusarneqarnissaa,
- ilaatigut tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup iluani sulinerni tunaartarisassat suliarineqarnissaat,
- immikkoortuni tamani ilinniartitsinerup sallinngortinneqarnissaa,
- immikkoortut assigiinngitsut suleqatigiinnerisa sakkortusarneqarnissaat,
- akissarsiat atorfeqartitaanermilu atugassarititaasut pitsanngorsarneqarnissaat,
- suliffimmi sulisunik pissarsissutaasinnaasumik sulisooreersunillu tigungminniinnarsinnaasumik periuseqalernermik pilersitsisoqarnissaa.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni, taakku tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sullinniakkat ataatsit arlallilluunniit iluanniippata, inuit Kalaallit Nunaanni najugaqartut taakku tamarmik katsorsarneqarnissaannik neqerooruteqartoqartussaavoq (immikkoortumi 2.4-mi allaaserineqarpoq).

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi anguniagaq nassuiaammi 1998-imi imatut allaaserineqarpoq:

"Kalaallit Nunaanni tarnikkut nappaatilerinermi nunami innuttaasut nunaminni tarnikkut nappaatinut misissortinnermik katsorsaanimillu neqeroorfigineqarnissaat anguniagaavoq. Naatsorsuutigineqarpoq tarnikkut nappaatilerinermi sullinniakkanut ilaasut Kalaallit Nunaanni inuit tamarmik tarnikkut ikiorneqarnissamik neqeroorfigineqarsinnaassasut."

"Tarnikkut nappaatinik katsorsaaneq neqeroorutigineqassaaq, katsorsaanermi nappaammut ersiutit katsorsarniarnerisa saniatigut inuit ataasiakkaat inuunermikkut atugarissaarnerulernissaat anguniarneqassaaq, tassani ilaavoq inuttut ataqqinassuseqarnerulernissaq namminerlu inuunermut akisussaaffeqarneruleneq." (qupp. 17).

Tarnikkut nappaatilinnik sullissiviup takorluukkani 2007-imi imatut allaaseraa (Tarnikkut nappaatilinnut immikkortoqarfik A1, 2007):

"Kalaallit Nunaanni sumiluunniit najugaqaraluaaraanni innuttaasut qanillugit, orniguttarluni pitsaaliuillunilu tarnikkut nappaatilinnik sullissineq, ataqatigiissumik ilisimasanillu tunngaveqartumik napparsimasumik katsorsaaniikkut." (qupp. 1).

Eqikkaalluni inerniliineq: Massakkut periaatsit tunngavigalugit tarnikkut nappaatilinnik sullissineq ulumikkut imatut aallussivigineqarpoq:

- peqqissutsimik siuarsaaneqarnik tarnikkullu nappaatinik pinaveersaartitsinerup pingaaruteqarnerat erseqqissarneqassasoq,
- katsorsaaneq napparsimasoq qitiutillugu pissasoq,
- katsorsaaneq napparsimasumut sapinngisamik qaninnerpaamik pissasoq,
- katsorsaaneq ilisimasanik tunngaveqassasoq,
- neqeroorutit ataqatigiinneqassasut.

2.2 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni inatsisiliorneq

Kalaallit Nunaata tarnikkut nappaatilinnut tunngasunut inatsisiliornermut pisinnaatitaaneq 1. januar 2009-mi tiguaa, tak. inatsit nr. 1406, 27. december 2008-meersoq. Massakkut *Inuit niaqulaartut napparsimmavimmiitinneqartarnerat pillugu inatsit* 1938-meersoq kingusinnerusukkut allannguuteqartinneqarsimasoq Kalaallit Nunaannut suli atuuppoq.

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfiup tarnikkut nappaatilinnik sullissineq pillugu inatsit nutaaq "inuit niaqulaartut napparsimmavimmiitinneqartarnerat pillugu inatsit"-mik taarsiisussa q suliaraa, sulili naammassisimanagu. Taamaalilluni Naalakkersuisoqarfiup suliassa q "Tarnikut nappaatilinnik sullissinerup Kalaallit Nunaanni tiguneqarnera pillugu nassuiaat"-ip (Peqqinnissamut Ilisimatusarnermullu Pisortaqarfik, 1998) suliarineqarneranut atatillugu inatsisileritooqatigiit kaammattuutigisaat naammassiniarlugu suli ingerlappaa.

Tassa imaappoq Kalaallit Nunaanni tarnikkut nappaatilinnut tunngasut inatsisikkut nr. 118-ikkut, 13. april 1938-meersukkut kingusinnerusukkut allannguuteqartinneqarsimasukkut suli aalajangersaavigineqarput. Inatsit taanna allannguutaalu ataatsimut 1986-imi katersorneqarput, taamaalillunilu inatsit nr. 11150, 31. oktober 1986-imeersoq suliassa qarfimmi tassani atuuttuuvuq.

Inuit niaqulaartut napparsimmavimmiitinneqartarnerat pillugu inatsimmi naammagittaalliornissamut aaqqissuussaasumik periarfissaqanngilaq. Inissiinerup imaluunniit tigungminnerup inatsimmik

unioqqutitsisuunnginneranik apeqqut taamaallaat eqqartuussivimmit misilinneqarsinnaavoq, napparsimasulli naammagittaalliuuteqartarfiannut aqqissuussaasumik saqqummiunneqarsinnaanani.

Peqqinnissamut Pisortaqarfiup Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut unitsitsinermi kiffaanngissu-siaasarneq, uninnganeq katsorsaanerlu pillugit kaajallaasitaq 1996-imi suliaraa, tak. kaajallaasitaq nr. 10. Kaajallaasitakkut tassuuna pinngitsaaliinikkut uninngatitsineq, pinngitsaaliinikkut unitsitsineq, pinngitsaaliinikkut katsorsaaneq, pinngitsaaliinikkut aalaakkiineq, timikkut nukinnik atuineq, illersui-niarluni aalaakkiineq, nakkutilliumik atuineq pinngitsaaliinerlu pillugu allattuiffiit pillugit tunaartarisas-sat aalajangersarneqarput.

Pinerluuteqarsimasut tarnikkut nappaatillit pillugit inatsisiliorneq pioreersoq immikkoortumi 5.6-imi immikkut allaaserineqarpoq.

2.3 Kalaallit Nunaanni tarnikkut nappaatit tarnikkullu sanngiiffiit pillugit ilisimasat ilisimatusarnermik tunngaveqartut

Suliassaqarfik taanna peqqinnissakkut tunngasunut pingaaruteqaraluartoq Kalaallit Nunaanni tarnik-kut peqqissuseq nappaatillu pillugit taamaallaat annikitsuinnarmik ilisimatusarnermi ilisimasat pigine-qarput.

Ilisimatusarnermi tarnikkut peqqissuseq inuttut atukkatigut kultureqarnikkullu ataqatigiinneqarnermut amerlanertigut ataneqartinneqartarpoq.

Kulturimi (taaguutip anersaalerinermit atatillugu tarnikkut nappaatinut tunngatillugu atornerarneratut) nalillit, upperisaq pillugu takorluukkat pissusilersoriaatsillu inuiaqatigiit innuttaasunut ilinniartitsissuti-gisartagaat allaaserineqarput, innuttaasut inuunermi unamminiagassanut piareersimanerunissaat siuerneratalugu (Murphey 1968, Lyngemit issuarneqartoq, 2000).

Inuttut atukkanut ataqatigiinneqarneq tarnikkut nappaatit pilernerannut qaangerniarnerinullu sunniu-teqartoq isumaqartoqarpoq. Inuiaqatigiinni Inunni allani misissuinerit takutippaat ataatsimoortukkuu-taat tarnikkut akornuteqalernissamut ulorianartorsiorlut "avatangiisitik" aalaakkaakannerallartillugit tarnikkut nappaateqarnerup ilisarnaataanik takutitsinaviangitsut napparsimalernaviangitsulluunniit. Avatangiisilli oqimaaqatigiikkunnaarpata akornutaalersut tamatuma paarlattuanik erseqqississapput (Lyngé, 2000).

Tarnikkut nappaatinik, tarnikkut nappaatit ilisarnaataannik aamma tarnikkut nappaateqalernissamut ulorianartorsiornermik misissuinerit uku tunngavigalugit isigineqarsinnaapput:

- innuttaasunik taakku ataatsimoortutut isigalugit ilaatitsinersut,
- peqqinnissaqarfiup ilaani napparsimasut nakorsiarfigisartagaanni napparsimasunik ilaatitsi-nersut,
- tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi napparsimasunik ilaatitsinersut (napparsimasut unitsin-neqarsimasut imaluunniit distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissinermiittut/tarnikkut nappaa-tilinnik angerlarsimaffinni sullissinermiittut).

Ilisimatusarnerup makku pingaarnertut takutippai:

- Tarnikkut napparsimasut (Danmarkimi unitsinneqartartunit) inuusunnerullutik Kalaallit Nu-naanni unitsinneqartartut, tamannalu tarnikkut napparsimasut unitsinneqarsimasut affanga-jaasa angerlarsimaffinni oqimaaqatigiinneqarfiunngitsuni alliantorsimanerannut ataneqarsin-naasoq, napparsimasut inuusunnerusut amerlanerusut napparsimasullu kinaassutsikkut paatsiveerusimasut amerlanerpaat (Lyngé, 2000).
- Napparsimasut 18-64-inik ukiullit tamarmiusut Nuummi Qasigianguanilu nakorsiarfarni nakorsiarfartinneqartut affangajaasa misissuinermi ilaanissaminnik akuersisut ki-ngusinnerusukkullu tarnikkut nappaatit pillugit apersorneqartut tarnikkut nappaateqartutut

suussusersineqarput. Suussuserneqarajunnerpaasut tassaapput ersisarneq aamma tarnikkut nappaateqarnermut ilisarnaatit timikkut nappaatit ilisarnaataattut paasineqartut (timikkut nappaateqarsorinertut), nikallunganeq aamma nikallungarujussuarneq (Lyngé et al, 2003).

- Meeraanermi angerlarsimaffimmi imigassamik ajornartorsiutit tarnikkut nappaateqartutut suussusersineqarnissamut ulorianartorsiortitsinerpaajupput.
Misissuinermi kisitsisit tassaagunarput kisitsisit amerlanerpaaffimminniiffii, misissuinerup ilisilernerneqarnera inuillu misissuiffigineqartussat ilaasa peqataannnginnerat pissutigalugu (Lyngé et al, 2003).
- Kalaallit Nunaanni 2005-imit 2007-imut innuttaasunik inersimasunik misissuinermi paasineqarpoq:
  - o Katillugit 54%-it meeraanermi angerlarsimaffimmi imigassamut attuumassuteqartunik ajornartorsiuteqarneq misigisimagaat (Bjerregaard et al., 2009).
  - o Meeraanermi kinguaassiuutitigut atornerlunneqarsimasut amerlassusiat inuusuttuni inersimasunilu assigiittorujussuuvoq (20%-it missaanni). Inersimasuni kinguaassiuutitigut piffissap ingerlanerani atornerlunneqartarsimasut erseqqissumik amerleriarput; taamaalillutik peqataasut inuusunnerpaat kinguaassiuutitigut akulikinnerusumik atornerlunneqartarsimapput (Curtis et al., 2006, Bjerregaard et al., 2009).
  - o Inersimasuni kinguaassiuutitigut atornerlunneqarnerit meeraallunilu angerlarsimaffimmi imigassamik ajornartorsiuteqarnerit pisorpassuarni inunni taakkuusuni kinguaassiuutitigut atornerlunneqarnermik misigisaqarsimasuniittarput, taamatuttaarlu imminoriaraluarnerit inunni kinguaassiuutitigut atornerlunneqarnermik misigisaqarsimasuni takuneqarajuttarlutik. Pissutaasut tullerriaarnerisa meeraanermi angerlarsimaffimmi sumiginnagaanermi imigassamillu ajornartorsiutinit kinguaassiuutitigut atornerluineq aqutigalugu imminoriaraluarnermut ingerlasarnerat takorlooruminarpoq (Bjerregaard et al., 2009).
  - o Pingaartumik arnani inuusuttorpassuarni tarnikkut annertusiartortumik atugarliornermut takussutissaqarpoq, tassami arnani 25-34-nik ukiulinni imminoriaraluarneq 1993-imit 2005-2007-imut marloriaatinngorsimasooq takuneqarsinnaammat (Bjerregaard et al., 2009).

Naak Danmarkimi pissutsit Kalaallit Nunaanni pissutsinut imaaliallaannaq assersuunneqarsinnaanngikkaluartut taakku suliaasaqarfinnik ilisimasaqarfivallaanngisatsinnik qulaajaanermi atornerqarsinnaapput.

Danmarkimi ilisimaneqarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2009):

- Tarnikkut napparsimasut innuttaasut sinnerinit ukiunik 15-inik sivikinnerusumik inuusartut. Taamatut toqujaartarneq ilaatigut annikinaaraluni suussusersiisoqartarneranik aamma kat-sorsaanikipallaarnermik pissuteqarunarpoq.
- Tarnikkut napparsimasut imminornikkut toqunissaminnut innuttaasut sinnerinit 20-riaammik ulorianartorsiornerusut.
- Tarnikkut napparsimasut timikkut nappaatinik ilaatigut sukkornermik uummammilu taqaaqqani nappaatinik toqujaassuteqartartut. Tamatumunnga pissutaasooq tassaavoq tarnikkut napparsimasut qanoq inooriaaseqarnerat, soorlu ilaatigut nerisaqarneq, pujortartarneq, timimik atuinnginneq, pualavallaarneq immaqalu atornerluineq pissutigalugit ataavartumik nappaateqalersinnaaneq annertunerusarmat.
- Tarnikkut nappaatit siusinaartumik pensionisiaqartut marluugaangata ataatsimi atuuttartut.
- Tarnikkut napparsimasut amerlanerujartuinnartut eqqartuussaananermikkut inissinneqartalersut.
- Meeqqanik inuusuttunillu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermit innersuussisarnerit amerliartortut.

Eqikkaalluni inerniliineq

Massakut ilisimasat takutippaat:

- pinaveersaartitsiniarluni sammivilersugaasumik suliniuteqarneq tassaasoq pingaarnertut tunngaviit ilaat, inuit tarnikkut nappaatinik pileriartuaartitsinnaanerit eqqarsaatigalugu,
- ataavartumik nappaateqalerneq innarluuteqalernerlu tarnikkut sakkortuumik nappaatilinnut atuukkajuttartog,
- meeraanermit atukkat, alianartunik siusissukkat misigisat kinguaassiuutitigullu atornerlunneqarneq tarnikkut nappaatinik pileriartuaartitsinermut inuunermillu aqqiiniarnermut sunniutilerujussuusut,
- tarnikkut sakkukinnerusumik nappaateqarneq taamatulluunniit nappaateqarnermik ilisarnaateqarneq pingaartumik napparsimasuni angerlarsimaffimmi sumiginnagaanermik imigassamilu atornerluinermik misigisaqarsimasuni atuukkajuttartog,
- pissutaasut meeraanermit angerlarsimaffimmi sumiginnagaanermi kinguaassiuutitigut atornerlunneqarneq aqqusaarlugu imminoriarnermut ingerlasarnerat ilimanartog,
- tarnikkut nappaatillit eqqartuussaaneermikkut inissinneqartut amerliartornissaat kiisalu meeqqanik inuusuttunillu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut innersuunneqartartut amerleriarnissaat naatsorsuutigisinnaagipput,
- tarnikkut napparsimasut timikkut nappaateqalersinnaanermit ukiunillu inuuffigisassaraluarminnik taakku aqqutigalugit annaasaqarsinnaanermit ulorianartorsiornerusut.

2.4 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sullinniakkat

Nassuiaammi 1998-imeersumi (Peqqinnissamut Ilisimatusarnermullu Pisortaqarfik, 1998) oqaatigineqarpoq tarnikkut napparsimasut sullinniakkat tassaasut:

- Napparsimasut tassangaannartumik ataavartumilluunniit tarnikkut nappaateqartut,
- Napparsimasut psykosemut qanittumik nappaateqartut,
- Tarnikkut napparsimasut eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasut, matumani inuit eqqarsartaatsikkut misissugassanngortinneqarsimasut inuillu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi katsorsagassanngorlugit eqqartuunneqarsimasut ilanngullugit eqqarsaatigalugit,
- Napparsimasut psykoseqartuunngitsut tarnikkut nappaateqartut ima sakkortutigitisunik ilisarnaateqartut, allaat inuunermik ingerlatsinissaminut periarfissaminni annertuutigit killilersuifigineqarlutik,
- Meeqqat inuusuttullu tarnikkut akornuteqartut nakorsartittarlugit katsorsarneqartut inuusuttullu eqqarsaatigalugit inersimasutut ullukkat unnuakkullu unitsinneqakulatigisut. Pisut sakkortunerusut Danmarkimi katsorsaanermut suli innersuunneqartariaqartassapput, nunami maani katsorsaanissamut periarfissap pilersinneqarnissaata tungaanut,
- Napparsimanermit ajornartorsiutinik ikiortinneq,
- Tarnikkut ineriartornermi kinguarsimasut, tarnikkut nappaateqartutut ilisarnaatillit (qupp. 19).

2.5 Tarnikkut nappaatinut tunngasut qanoq isikkoqarnerat

Tarnikkut nappaatit pillugit ilisimasat ilisimatusarnermik tunngaveqartut killeqarnerattut tamanna peqqinnissaqarfiup tarnikkut nappaatit pillugit paasissutissaataanut aamma atuuppoq.

Kisitsisitigit paasissutissat tutsuvigineqartut tarnikkut napparsimasut amerlassusiannik ataatsimut takutitsisut suli pigineqanngillat, tarnikkulli nappaatilinnut immikkoortortaqarfik A1 missiliuussinikkut naliliivoq 2009-mi inuit inersimasut inuusuttullu 900-t missaanniittut, taakkulu tarnikkut nappaataat ima sakkortutigitisut taakku Nummi distriktimi tarnikkut nappaatilinnik sullissivimmu, Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfimmut A1-imut, peqqinnissaqarfiup distriktiini tarnikkut nappaatilinnik sullissivinnut attuumassuteqarlutik imaluunniit napparsimasutut A1 aqqutigalugu nakorsamit immikkut ilisimasalimmit imaluunniit inuusuttunik inersimasunillu tarnikkut

nappaatilinnik sullissivimmu siunnersortit sinerissami angalanerisigut malinnaaffigineqartut nalunaar-sorneqarsimallutik.

Inunnit 900-t missaanniittunit taakkunannga 250-it missaasa Nuummi najugaqartuunissaat ilimagine-qarpoq. Taamaalillutik tarnikkut sakkortuumik nappaatillit 2/3-ingajaasa missaat Nuup avataani naju-gaqartuupput.

Tarnikkut sakkortuumik nappaataagajunnerpaat nakorsamit immikkut ilisimasalimmit malinnaavigine-qartut tassaapput:

- skizofreni
- nikallungarujussuarterneq
- tassanngaannartumik ataavartumilluunniit psykoseqartut allat
- nikallungasarneq (unipolar depression)
- kinaassutsikkut paatsiveerusimanagerit pissusilersornikkullu allanngorerit
- atonerluinikkut/pinngitsuuisinnaajunnaarnikkut ajornartorsiutit.

Ilisimatusarnerup ulluinnarnilu nakorsiaritissarnerup takutippaat napparsimasorpassuit arlalinnik suussusersiivigineqarsimasut, napparsimasunilu tarnikkut akornuteqartuni pingaarnertut suussuser-siineq tassaagajuttartussaasoq psykose imaluunniit kinaassutsikkut paatsiveerusimaneq, tulluullunilu suussusersiineq tassaassasoq atonerluinermik suussusersiineq. Tarnikkut nappaatilinnut immikkoo-rtaqarfimmit aamma distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissivimmit oqaatigineqarpoq napparsima-suutimik ikinnerpaamik 50%-ii atonerluinermik aamma suussusersiivigineqarsimasut, tarnikkulli nap-parsimasut eqqartuussaananermikkut inissineqarsimasut eqqarsaatigalugit tassani amerlanerujussuit pineqartut.

Inuit inersimasut inuusuttullu 900-it missaat taakku tarnikkut sakkortuumik nappaateqartut saniatigut napparsimasorpassuit amerlassusii ilisimaneqanngitsut tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup avataati-gut isumagineqarput, ass. Nuummi nakorsiararfimmi aamma peqqinnissaqarfiup distriktiisa nakor-siararfii. Inuit taakku tassaagajuttartussaapput inuit annikinnerusumik innarliisumik nappaatillit, soorlu:

- ersinermik sianiutilunermillu
- annikinnerusumik nikallungasarnermik
- naleqqussarnermut qisuariarnernik
- annaasaqarnermut aliasuutinullu qisuariarnernik
- atonerluinikkut/pinngitsuuisinnaajunnaarnikkut ajornartorsiutinik.

Aamma ataasiakkaanik tarnikkut sakkortuumik nappaatilinnik inoqarpoq assigiinngitsunik pissuteqar-lutik tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup attaveqarnissaminnik kissaateqanngitsunik. Tarnikkut nap-patilinnit taakkuninnga tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup avataaniittunit qassit marloqiusamik suussusersiivigineqarsimanersut ilisimaneqanngilaq.

Meeqqani tarnikkut nappaateqarneq meeqqap qassinik ukioqarneranut, avatangiisaanut nalingin-naasumillu ineriartorneranut atatillugu paasineqartarpoq. Meeqqat tarnikkut nappaatigigajunnerpaa-sartagaat ullumikkut tassaapput:

- autisme
- ADHD (Attention Hyperactivity Disorder/aallussisinnaassuseqarnikkut akornuteqarnerit)
- nikallungasarneq
- psykose
- mutisme (pisuni aalajangersimasuni oqajuertarneq)

- sianiutilunnerit, OCD (Obsessive Compulsive Disorder)/eqqarsaatinik qimatsisinnaannginneq aalajangersimasumillu pissusilersortualerneq.

Meeqqat tarnikkut sivikitsumik ajornartorsiuteqartut meeqqallu soorlu nuannaannginermik, naarlunermik niaqorlunnermillu timikkut sumik pissuteqarneranik paasineqarsinnaanngitsunik, neriumajunnaatsiartarnernik, sivikitsumik aliasuttunik aliasunnermilluunniit qisuariarnermik ajornartorsiuteqartut imaluunniit meeqqat atornerlunneqarsimasut annersarneqarsimasulluunniit tarnikkut nappaateqarnerannik takussutissaqarfingineqanngitsut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut attaveqartartuugajungillat.

Utoqqarni inersimasuni inuusunnerusunitulli nappaatit assigiinngitsut takuneqarsinnaapput, taakkunanili aamma ilaapput ajornartorsiutit utoqqaliartorneq peqatigalugu akulikilliarortartut:

- paatsiveerusimaarnerit,
- puiguttorneq.

2.6 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut - immikkoortut

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni suliassat Dronning Ingridip Napparsimmavissuani (DIN-imi) tarnikkut nappaatilinnut nuna tamakkerlugu immikkoortortaqaqfimmi, Nuummi sinerissamilu illoqarfinni distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissivinni arlalinni suliarineqartarput. Taakkua saniatigut avataani suleqateqartoqarpoq, ilaatigut Risskovimi Retspsykiatrisk afdeling R3, qaqutigullu Nykøbing Sjællandimi tarnikkut nappaatilinnut eqqartuussaanaermikkut inissinneqartunut suliassaqaqfimmi Sikringsanstalten, ilaatigullu meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni Bisbjerg Hospital suleqatigineqartarlutik.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi kisitsisitigut naatsorsuinernik tutsuiginartunik ajoraluartumik peqanngilaq, matumani unitsitsinerit ullullu uninngaviusut ilanngullugit eqqarsaatigalugit, DIN-imilu suliata ilaasa piareersarnerannik suliaqaqarnermut atatillugu naatsorsorneqarput tarnikkut napparsimasunik unitsitsinerit tamarmiusut 1/3-iisa missaat kisimik DIN-imi tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaqfimmumut A1-imut unitsitsinerusimasut.

Tarnikkut nappaatilinnik unitsitsinerit sinneri DIN-ip immikkoortortaqaqfiinut allanut imaluunniit peqqinnissaqaqarfiup distriktiinut namminneq napparsimasuutiminnik tassangaannaq unitsitsinernik isumaginnittartunut unitsitsinerusimapput, tamannalu pinngitsaaliinikkut unitsitsinernut aamma atuuppoq. Taamaalillutik tarnikkut nappaatillit arlallit najukkani ataasiakkaani napparsimmavinni uninngasarput, Dronning Ingridip Napparsimmavissuani tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaqfimmumut A1-imut unitsitsisoqanngikkaluartoq. Pisuni taamaattuni tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaqfik katsorsaanermi aatsaat akuliutsinneqartarpoq katsorsaanernik allanngortitsinermi nakorsamut immikkut ilisimasalimmut attaveqarnissaq pisariaqartinneqaraangat, soorlu nakorsaatinik allanngortitsisoqarnissaa pisariaqartinneqarpat, imaluunniit napparsimasup nalinginnaasumik nakorsaatitornera aallar-teqqinneqassagaangat.

3 Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortorta qarfik A1

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortorta qarfiup Kalaallit Nunaanni innuttaasut tamaasa tarnikkut nappaatinik immikkoortorta qarfimmu unitsitsilluni katsorsaanikkut kiisalu inersimasunik, meeqqanik inuusuttunillu nakorsiaartitsineri qulaajaanikkut katsorsaanikkullu kiffartuussarai. Immikkoortorta qarfik aammattaaq tassaavoq tarnikkut napparsimasunik Nuummeersunik aamma Dronning Ingridip Napparsimmavissuani immikkoortorta qarfiit sinnerinit innersuunneqartunik tiguisarnermi immikkoortorta qarfiusoq. A1-imi katsorsarneqartussanik massakkut utaqqisoqanngilaq. Immikkoortorta qarfiup ingerlataasa 2010-mi aningaasanut inatsit tunngavigalugu allannguuteqarnissaat naatsorsuutigineqanngilaq.

Tarnikkut napparsimasut uninngavigisartagaat tassaavoq inersimasunik inuusuttunillu 15-it sinnerlugit ukiulinnik napparsimasunik tassanngaannaq unitsinneqartunik tigooraavik. Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortorta qarfiup illutaa napparsimasullu allat nappaatertik tunngavigalugu pissusilersornerat meeqqat tarnikkut nappaatillit peqqissusiannik siursaasuunngimmata 15-it inorlugit ukiulinnik tassunga qaqutiguinnaq unitsitsisoqartarpoq. Tamatuma pissuseqataa utoqqarnut annikinnerusumik atuuppoq.

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortorta qarfik immikkoortunut marlunnut avitaavoq, immikkoortumut ammasumut immikkoortumullu matoqqasumut. Immikkoortoq ammasoq napparsimasunut qulinut inissaqarpoq, ininut kisermaattarissanut ininullu marluuttarissanut agguataagaasunik. Immikkoortoq matoqqasoq ininik kisermaattarissanik marlunnik kiisalu tassanngaannartumik unitsinneqartumut ataatsimut siniffissaqartitsilluni. Tassanngaannartumik unitsinneqartunik tiguisarfimmi siniffik aalajangersimasumik uninngasunut atorneqassanngilaq. Piffissamili 1/4-2009-mit 1/11-2009-mut matoqqasumi inissanik pisariaqartitsineq ima annertusimatigaaq matoqqasumi inissani marlunni taakkunani uninngatinneqarsinnaasut 35%-imik sinnerneqarsimallutik. Tamanna tassanngaannartumik tiguisarfimmi siniffiup atorneqarneratigut aaqqiivigineqarsimavoq.

Napparsimasut matoqqasumut unitsinneqartut amerlanersaat nappaatiminnik ilisimasaqartuunngillat, sakkortuumik psykoseqartut, eqqissisimangitsut avammullu sammititaminnik qisuariartartut. Immikkoortoq matoqqasoq parnaarneqarsinnaavoq, tassanilu napparsimasup pisariaqalerfiatigut aalaakernissaanut periarfissaqarpoq.

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortorta qarfimmu A1-imut unitsitsinerit suussusersiinerillu Tabel 3.1-imi aamma Tabel 3.2-mi takuneqarsinnaapput.

Tabel 3.1 DIN-imi tarnikkut nappaatilinnut immikkoortorta qarfimmu (A1-imut) unitsitsinerit

	2004	2005	2006	2007	2008
A1-imi napparsimasut uninngasut qassiussusiat (angerlartitsinerit)	265	239	254	264	207
A1-imi ullut unninngaffiit	3.828	3.657	3.854	3.727	3.492
Piffissap uninngatitsiviusup agguaqatigiissillugu sivirusia (ullut)	14,4	15,3	15,2	14,1	16,9
Ulluklut katsorsarneqarnermut nuuttut	51	26	33	24	13

Paasisaqarfik: Kisitsisitigut paasisutissat 2002-2007-imeersuupput, nalunaarusianit naatsorsuusianillu assigiinngitsuneersuullutik Peqqissutsimut Pinaveersaartitsinermullu Aqutsisoqarfimmeersut, sanilliussineq.

Napparsimasunik ataasiakkaanik unitsitsinerit ullunit marlunnit qaammatinut aarfineq pingasunut allanngoraput. Tarnikkut nappaatillit napparsimasunut timikkut nappaatilinnut sanilliullutik ataatsimut

isigalugu piffissami sivilukultumi uninngasartuupput, tamannalu pingaartumik immikkut iliuuseqarfingeqartunut (tarnikkut napparsimasunut eqqartuussaananermikkut innissineqartunut) atuuppoq. Immikkoortoq 5.5 takuuk. Matumani oqaatigineqassaaq tarnikkut nappaatillit eqqartuussaananermikkut innissineqartut napparsimasut A1-imut unitsineqartartut eqqarsaatigalugit taakku amerliartormata.

Napparsimasut unitsineqartartut agguaqatigiissillugit 2009-mi oktoberimi 33-nik ukioqartarput. Siu-sinnerusukkut aamma paasineqarsimavoq tarnikkut nappaatillit unitsineqartut agguaqatigiissillugit ukiui appasissuusut, Skandiaviami nunani unitsineqartartunut 40-kkunnik ukioqartartunut sanilliullugit.

Tabel 3.2 Napparsimasunut tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmi A1-imi unitsineqartunut piffissami 2004-mit 2008-mut suussusersiinerit nalinginnaanerpaat

Pingaarnertut suussusersiineq (ICD 10)	Ateq	Qassiuss.
F2	Skizofreni assigisaanillu psykoseqarnerit	52 %
F4	Eqqissisimanninneq stressimullu attuumassuteqartut	11 %
F1	Tarnikkut ajoqutit timimut attuumassuteqartumik pis-suteqartut	7 %
F6	Inuttut kinaassutsimi pissusilersornermiluunniit akornutit allannguutillu	6 %

Paasisaqarfik: Landspatientregistret.

Landspatientregisterimi nalunaarsuineq tamakkiisuunngikkaluortoq Tabel 3.2 tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmut unitsitsinernut pissutaanerpaasut suunerannik ilimanarsisitsisuuvoq. Taku-neqarsinnaavoq napparsimasut unitsineqartut amerlanersaat skizofrenimik imaluunniit tassunga assingusumik tarnikkut sakkortuumik nappaateqartuusut: Napparsimasut unitsineqartut eqqissisimanninnermik imaluunniit stressimut attuumassuteqartumik ajoquteqartutut aamma tassanngaannartumik qasusimasutut suussusersiivigineqartut psykoseqartutut aamma suussusersiivigineqarsimasapput.

3.1 Immikkoortortaqarfiup A1-ip illutaa

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfiup A1-ip illutaa napparsimasut amerlassusiat eqqarsaatigalugu tattorliuuffiuvoq, atugassarititaasullu nunani tamani tarnikkut napparsimasunik katsorsaanermi avatangiisinut piumasaqaatinik eqqortitsuunatik, tassami:

- Napparsimasut ininut marluuttarissanut unitsineqarsinnaammata.
- Napparsimasut pinngitsaaliinikkut unitsineqartut, pinngitsaaliinikkut uninngatinneqartut, parnaarussaananissamut taarsiullugu uninngasut imaluunniit eqqartuussaananermikkut innissineqarsimasut silamat silaannarissumut aninissaminnut periarfissaat killilerujussuummata, tassami Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1 silami aneerfiusinnaasumik avammut matoqqasumik peqanngimmat.
- Immikkortumi matoqqasumi sulisut napparsimasullu isumannaallisaavigineqarnerat sukumiisuunngilaq, qimaanissamut periarfissalunnera pissutigalugu.
- Immikkoortortaqarfik tattorliuuffiuvoq, napparsimasullu ataasiakkaat namminerisaminnik iserfissaqanngillat, tamannalu napparsimasunut allanut sulisunullu annertunerusumik qunusaarisarnermik annersaasarnermillu kinguneqarsinnaalluni.

Immikkoortortaqarfimmi "inuusuttut inaannik" sullinniakkanut taakkununga immikkut aqqissuussasumik peqarpoq. Ataatsimut isigalugu napparsimasut inimik tunineqarnerannut atatillugu immikkut

pisariaqartitat isiginiarnissaannut periarfissaqanngilaq. Inimik tunineqarnermi aalajangiisutuaq tas-saavoq napparsimasup qanoq issusia taamalu nappaatip massakkut sakkortussusia.

Immikkoortup matoqqasup pilersinneqarnerata kingornatigut napparsimasunik immikkoortumut matoqqasumut nuussisariaqartarneq qaqtigoortorujussuanngorsimavoq, suliassaqarfimmili tassani siunissami pisariaqartitsinermit aamma apeqputaavoq tarnikkut allaassutilinnut pinerluuteqarsimasunut isertitsivimmik Nuummi sanasoqassanersoq, tassami sanasoqanngippat tamanna tarnikkut nappaatilinnut immikkoortumut matoqqasumut inissiinissamik pisariaqartitsinerup annertusineranik kinguneqartussaammat.

Ataatsimut pilersaarusiame tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaqfik nutaaq ullutsinnut naleqqut-toq pilersaarusiorneqarsimavoq, 12-inut inissalittut angissusilerlugu. Pisariaqartitsineq taanna 2007-ip tungaanut ullunik uninngavinnik atuineq 2015-inut missiliuussinikkut annertussusilerlugu eqqoriarneqarsimavoq. Pilersaarutip ilaatut tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaqfimmili tassanngaannartumik tiguisarfimmili ataatsimik siniffissaqartitsissaaq. Tamanna piviusunngortinneqarsimanngilaq, ilaatigut katsorsaanerup ataqatigiinneqartumik ingerlanissaanik isiginninneq aallaavigalugu. Tamakkua saniatigut ininik nakorsiarlutik katsorsartikkiartortunut atugassanik arfineq pingasunik, allaffinnik suli-sullu inissaannik arlalinnik pisariaqartitsisoqarnissaa naatsorsuutigineqarpoq.

3.2 Sulisunik amerlassusiliineq sulisorineqartullu

Tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanerup qanoq ittuussusia pissutigalugu tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaqfik timikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaqfimmili angissutsimigut assigisaminit amerlanerusunik sulisoqarnissaa pisariaqarpoq. Immikkoortortaqaqfimmili tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanerme nakorsat immikkut ilisimasallit, tarnip pissusiinik ilisimasallit, isumaginninnermi siunnersortit, ergoterapeutit, peqqissaasut, peqqissaasut ikiortaat allallu atorfeqartitaapput. Tabel 3.2.1 pissusiusunik 1. december 2009-mi sulisoqarnikkut atuuttunik takutitsivoq.

Tabel 3.2.1**Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmi 1. december 2009-mi sulisoqarnik-
kut inissisimaneq**

Atorfiup suussusia	Atorfiit akissarsianut aningaliissutit aal- laavigalugit	Atorfiit inuttaler- neqarsimasut*
Tarnikkut napparsimasunut aqutsisutut nakorsaaneq (tarnikkut nappaatini nakorsaq immikkut ilisimasalik)	1	1
Nakorsaanerit/tarnikkut nappaatini nakorsat immik- kut ilisimasallit	3	1,5
Nakorsaaraq	3	2
Tarnikkut pissutsinik ilisimasallit pisortaat	1	inuttaqanngilaq
Inersimasunut tarnip pissusiinik ilisimasalik/meeq- qanut tarnip pissusiinik ilisimasalik	2 / 1	2 / 0 (fra 1712-09)
Isumaginninnermi siunnersorti	2	2
Peqqissaasuuneq	1	1
Immikkoortortaqarfimmi peqqissaasoq	1	1
Peqqissaasoq	9	8
Peqqissaasumut ikiorti	9	10 ilanngull. **
Paaqqutarinnittoq	0	0
Ergoterapeut	1	1
Ergoterapimi isumaginninnermi perorsaasoq	3	3
Katillugit	37	33,5

* paasissutissat taakku 1/12-09-mi immikkoortortaqarfimmi pisortaqatigiinneersuupput

** ataaseq isumaginninnermi perorsaasutut ilinniarsimasoq

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut tunngasut piffissami sivisuumi sulisunik immikkut ilinniagaqarsimasunik aamma/imaluunniit tarnikkut nappaatilinnik sullissinnerup iluani misilittagaqartunik amigaa-teqarfiusimapput. Atorfinitsitsisarnerpassuit piffissamut sivikitsuinnarmut atuuttarput. Sulisoqarnikkut aalaakkaanngissutsip tarnikkut nappaatillit eqqissisimasunik aalaakkaasunillu avatangiiseqarnissaminnik sulisunillu nakkutilliillutik pisut ajorseriarnissaannik pinaveersaartitsisinnaasunik taamalu paaqqutarinnermi pinngitsaaliinermik atuisariaqarunnaarsitsisunik immikkut pisariaqartitsisut eqqarsaatigalugit taakku assut sunniisimapput.

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfik piffissani sivisoorujussuarni peqqissaasunik, pingaartumillu peqqissaasunik immikkut ilinniagaqarsimasunik, amigaa-teqarnermit sunnerneqarsimasarsimavoq. Immikkoortortaqarfiup pisortaqatigiivinit oqaatigineqarpoq paaqqutarinninnerup iluani 2005-imi nalunaaquttap akunnerinit atugassatut aalajangersaneqarsimasunit 72%-it, 2006-imi 76%-it, 2007-imi 71%-it, 2008-mi 83%-it 2009-milu (1/12-09-p tungaanut) 90%-it inuttaqartinneqarsimasut. Immikkoortortaqarfimmi atorfiit inuttaqanngitsut, napparsimasoqarnera immikkoortumilu matoqqasumi ulapaamerunerup kingunerisaannik qaangiuttoormut kontomi ataavartumik atuinerusoqartuarsimavoq 1,5 mio. kr.-t missaannik.

Peqqissaasutut atorfiit inuttaqanngitsut sulisoqatigiikkuutaanik allanik inuttalerneqartarput, amerlanertigut annikinnerusunik pisinnaasalinnik – ilaat immikkut suliassap iluani misilittagallit allallu misilittagaqanngitsut. Pisut ilungersunarsiffiini immikkoortortaqarfik sulisunik ilinniagaqarsimannngitsunik paaqqutarinninnermi suliassanik isumaginnittusannik atorfinitsitsisariaqartarsimavoq.

Immikkoortortaqrifiup taartaasartunik sulisussarsiortarfiit atorsimavai. Taamatut ilungersunartorsiornerup kiisalu sulisunik ilinniagaqarsimasunik ataatsimut amigaateqarnerup sulinermi avatangiisit pitsaanngitsup tungaanut sunnersimavai, sulisullu atorfinni tigungmiinneqarnissaat ajornakusuulersissimallugu, tamatumunngalu peqatigitillugu sulisunik immikkut suliassamut tassunga pissarsiniarneq ajornakusuulersissimallugu, taamalu pissutsit ajorsiartuinnarsinnaanerit nassatarisinnaallugu.

Peqqissaasut tarnikkut nappaatilinnik suliqaartut kiisalu tarnikkut nappaatilinnik paaqqutarinninnermik immikkut ilinniagaqarsimasut immikkut ittunik tapilerneqarsimapput. Tapit taakku immikkut suliassa-qarfimmut tassunga sulisussarsiniarnermut kissaatigineqartut imaaliallaannaq sunnuteqarsimanngillat.

Sulinermi atugassaarititaasut oqimaatsut napparsimakulasoqarneratigut takuneqarsinnaagajuttarput. Napparsimaneq pissutigalugu sulinnginnerit pillugit kisitsisitigut takussutissat massakkut pigineqann-gillat, immikkoortortaqrifiulli pisortaa missingiilluni nalilivoq kisitsisit taakku timikkut nappaatilinnut immikkoortortaqrifimmi kisitsisinit qaffasinnerujussuusut.

3.3 Nakorsat

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqrifimmi nakorsat immikkut ilisimasallit nakorsaaqqallu mak-kuninnga suliassaqrarput:

- Napparsimasunik immikkoortortaqrifimmut unitsinneqartunik qulaajaaviginninneq, suussu-sersiniarneq katsorsaanerlu
- Nuummi distriktimi tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi napparsimasunik sapaatip akunnera-nut sisamariarluni takusaasarnikkut nakkutiginninneq
- Peqqinnissaqrifiup distriktiinut tarnikkut napparsimasut Nuup avataaniittut pillugit attaveqaku-laneq/ullut tamaasa attaveqarneq
- Distriktini nakorsanut distriktinilu sulisunik allanik tarnikkut nappaatilinnik/ajornartorsiutinik su-liaqartunut assigiinngitsutigut siunnersuineq ilitsersuinerlu.

3.4 Tarnip pissusiinik ilisimasalittut sulineq

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqrifik tarnip pissusiinik ilisimasalinnik sisamanik sulisoqartus-saavoq, meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalimmut ataatsimut, inuusuttunut tarnip pissusiinik ilisi-masalimmut ataatsimut aamma inersimasunut tarnip pissusiinik ilisimasalinnut marlunnet agguataar-simasunik.

Inersimasunut inuusuttunullu tarnip pissusiinik ilisimasallit suliassaannut ilaatigut makku ilaapput:

- oqaloqatiginninnerit tarnikkullu pissutsinik misiliinikkut qulaajaaneq suussusersiniarnerlu,
- napparsimasut pillugit oqaaseqaatit kiisalu misiliinermi nalunaarusianik suliqaarneq,
- oqaloqatiginninnerit katsorsaanermit tapersersuinernullu tunngasut, ilaatigut inuit ataa-siakkaarlugit ilaatigullu immikkoortukkuutaartunik,
- suliatigut ineriartortitsinermit peqataaneq kiisalu assigiinngitsunik sulialinnik atuartitseqati-ginninneq,
- suliqaqatigiit allat imaajaasillugit oqaloqatigineqartarneri,
- assigiinngitsunik suliallit ininut pulaaqattaarnerini, katsorsaanermit atatillugu ataatsimiinnerni kiisalu inissiiniarluni ataatsimiinnerni peqataanerit,
- aliasuuteqarnermi qisuariartoqarnerani, soorlu imminoriartoqarnerani Dronning Ingridip Nap-parsimmavissuani immikkoortortaqrifinni allani nakkutillineq,
- napparsimasut pillugit avataanit suleqatinut siunnersorteqarnikkut ikiuunneq.

Meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalik peqqinnissaqarfiup distriktiinut angalanerni meeqqanut tarnip nakorsaa peqatigalugu angalaqataasarpog (immikkoortoq 5.1 takuuk), kiisalu meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalik inuusuttunullu tarnip pissusiinik ilisimasalik meeqqat inuusuttullu tarnikkut ajornartorsiuteqartut pillugit kommuninik suleqateqarnermi peqataasarpog.

Tarnip pissusiinik ilisimasalittut atorfiit arlallit 2008-mi februarimili inuttaqarsimanatilluunniit taartaasunik inuttaqartarsimapput.

3.5 Tarnikkut nappaatilinnik sammisassaqaartitsineq eqaarsaartitsinerlu

Tarnikkut nappaatilinnik sammisassaqaartitsineq napparsimasunik ulluunerani aamma ulloq unnuarlu immikkoortortaqaarfimmuut unitsinneqarsimasunik misissuinermut, qulaajaanermut katsorsaanermullu atorneqartarpoq. Aammattaaq nakorsiaartitsilluni katsorsaanermi tallimanut inissaqaartitsisoqarpoq, distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi napparsimasunut piffissami sivikinnerusumi sukumii-sumik katsorsaanermik iluaqutiginnissinnaasutut nalilerneqartunik katsorsaanermi neqeroorutitut ilassutitut atorneqartartunik.

Sammisassaqaartitsineq immikkoortortap katsorsaanerullu tamarmiusup ilagaa, tassanilu napparsimasut ilisarnaataannik, pisinnaasaasa qaffasissusiannik ulluinnarnilu ingerlatat iluanni, niuerniarnermi illoqarfiliarnermilu, nerisassiornermi, ataatsimoortukkuutaanik allanik ataatsimuualaaqateqarnermi, pinnguarnermi, sanalunnermi, assassornermi assigisaannilu inuttut pisinnaasaannik misissuinissamut misiliinissamullu periarfissaqarluni. Tallimannngornerni ualit tamaasa uninngasunut uninngasimasunullu katerisimaartitsisoqartarpoq cafemik taaguutilimmik. Cafe taanna napparsimasunit ilisarimaneqarluarpoq ornigarneqarluartarlunilu. Sulisut tassani napparsimasunut distriktimi tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi piffissat ilaanni takkutinngitsoorsimasunut attaveqarnerminnik pilersitseqqinnissaminnut pingaaruteqartumik periarfissaqalersarput.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut iluanni eqaarsaartitsisunik atorfinitsitsineq nutarfaisippoq. Taannali nutaamik pilersitsineruvoq pingaaruteqartoq, tassami tarnikkut nappaatileqatigiikkuutaat tamarmik timimik atuinerup katsorsaanermut ilaananerik iluaqutissarsiviginnittarmata. Napparsimasoqatigiikkuutaani taakkunani, soorlu nikallungarsarnermik nappaateqartuni, timimik atuineq nappaammik sakkukillisisinnaasoq paasineqarsimammat.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi eqaarsaartitsineq timip/tarnip ataqatigiinneqarnerannik aallaveqarpoq, nukissat timimiittut, napparsimasut iliuuseqarnissamut periarfissaasa pitsaassuseqartumillu inuuneqarnerisa ineriartortinneqarnissaat siunertaralugu. Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi eqaarsaartitsineq misissuinermut, qulaajaanermut, napparsimasut ulluunerani aamma ulloq unnuarlugu immikkoortortaqaarfimmuut unitsinneqarsimasunik naliliinermi katsorsaanermilu kiisalu distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi atorneqartarpoq.

3.6 Dronning Ingridip Napparsimmavissuani immikkoortortaqaarfimmi A1-imi isumaginninnikkut siunnersuineramik suliaqarneq

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani isumaginninnermi siunnersortit marluk atorfeqartitaapput. Isumaginninnermi siunnersortit taakku marluk timikkut tarnikkullu suliassaqarfiit suliaqarfigisarpaat.

Tarnikkut nappaatillit A1-imit angerlartinneqarnermik kingornatigut isumaginninnikkut tapersorsorneqarnissaq ikorsiiniutigineqarfigineqarnissarlu pisariaqartittartorujussuaat. Taamaattumik isumaginninnermi siunnersortit katsorsaanerup ingerlanerani siusissukkut peqataatinneqalersarput.

Isumaginninnermi siunnersortit Kalaallit Nunaanni tamarmi kommuninik suleqateqarneq eqqarsaatigalugu attaveqataapput, taamalu siunnersuineq, ilitsersuineq napparsimasullu uninngatinneqarnerata angerlartinneqarneratalu nalaani isumaginninnikkut ajornartorsiutinik suliarinninneq nammineq sullivimmi suleqatigisartakkat suleqatigisartakkallu avataanerssut suleqatigalugit suliarisarpaat. Pineqar-

tut tassaasinnaapput nalunaarutiginninnerit (sulisilluni ajoqusernermik nalunaarutiginninneq, suliat annersarneqarsimasunut taarsiissuteqarnermut tunngasut), qinnuteqaatit (iluaqusersuutinik, angerlarsimaffimmi ikiortilerneqarnissamik, uninnganerup nalaani kaasarfimmiussamik, erninnermut atatillugu ullormusianik, napparsimanerup nalaani suliffeqanngikkallarnermi pisartakkanik, isumaginninnermi siusinaartumik pensionisianik, piginnaanngorsaqqinneqarnissamik imaluunniit innarluutillit pillugit peqqussummi nr. 7-imi pineqartunut ilaatinneqalernissamik), aammaattaaq isumaginninnermi oqartussaasunut meeqqat il.il. pillugit nalunaarutiginninnerit ilisimatitsissutiginninnerillu.

3.7 Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfimmi tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi nakorsiertitsisarneq

Ilaatigut Nuummit ilaatigullu peqqinnissaqarfiup distriktiinut inersimasunik, meeqqanik inuusuttunillu nakorsiertitsisarneq inini tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmut atatillugu nakorsanut, tarnip pissusiinik ilisimasalinnut isumaginninnermilu siunnersortinut aqqissuunneqarsimasuni ingerlanneqartarpoq.

Nakorsiertarfiup ataatsimiittarfiani tarnikkut nappaatilinnik telemedicin atorlugu nakorsiertitsinnermi atorlut ikkussuunneqarsimapput. Atortut taakku oqarasuaatip mailillu atorneqarnerattut atorneqartarput, tamatiguunngitsorli. Atortut taakku atorlugit Risskov tarnikkut napparsimasut eqqartuusaaanermikkut inissinneqarsimasut pillugit qaammammut ataasiarluni pisariaqalerfiatigullu ataatsimeeqatigineqartarpoq. Atortut taakku tamatuma saniatigut sinerissamik suleqateqarnermi ataatsimiinnernut atatillugu atorneqartarput, aammali nakorsiertunik naliliinernut napparsimasunillu oqaloteqarnermut atorneqartarlutik.

3.8 A1 ilinniartitsivittut

A1 peqqissaasunngornianik, peqqissaasunut ikiortinngornianik portørinngornianillu ilinniartitsivittut atorneqarpoq. Immikkoortortaqarfimmi peqqissaasumik ilinniartitsinnermut akisussaasumik atorfinitsitsisoqarsimanngilaq, taamaattumillu atuartitsinikkut ilitsersuinikkullu suliassaq taanna immikkoortortaqarfimmi paaqqutarinninnermik sulisuniilluni.

3.9 Tarnip nakorsaasa peqqinnissaqarfiup distriktiinut angalasarneri – ”Tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi sinerissamut angalasarnerit”

Napparsimmaviit amerlanersaat tarnip nakorsaanut ukiumoortumik orninneqartarput.

Taanna tassaasinnaavoq Dronning Ingridip Napparsimmavissuani tarnikkut napparsimasunut nakorsaanerit ilaat sinerissamut angalasoq, tassaagajuttarlunili tarnip nakorsaa Danmarkimeersoq, angalanernik taakkuninnga isumaginnittoq. Immikkut ilisimasallit sinerissami angalanissamut tikisinneqartut tassaagajuttarput Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfimmi A1-imi siusinnerusukkut atorfeqartitaasimasut, distriktineereersimasut, taamaalu napparsimasunik ataasiakkaanik siumut ilisimasaqareersut.

Angalanerni tarnikkut napparsimasut ilisimasaqarfigeriikkat napparsimasullu distriktini nakorsanit nutaamik innersuunneqarsimasut misissorneqartarput. Napparsimasut nutaamik innersuussat suususersiniarnermik qulaajaanermillu ingerlatsivigineqarajuttarput, nakorsaatitortitsinikkullu katsorsarneq aallartinneqartarluni, napparsimasullu ilisimaneqareersut misissorneqarajunnerusarlutik katsorsaanerup ingerlareersup naliliiffigeqqinneqarnissaanik pisariaqartitsineq tunngavagalugu.

Tabel 3.9.1 Tarnip nakorsaata immikkut ilisimasallip sinerissamut angalaneri

	2004	2005	2006	2007	2008
Immikkut ilisimasallit sinerissami angalaneri (sap. ak.)	28	22	33	21,5	23,5

Paasisaqarfik: Paasisutissat taakku 2004-5-imi DIN-imeersuupput, 2006-2008-milu Peqqinnissaqarfiup aqutsisoqarfianeersuullutik.

Napparsimasunut innersuunneqartunut 20-nut sapaatip akunnera ataaseq naliliinernut assigisaannullu immikkoortinneqartarpoq. Najukkami sulisut ilisimasaqarnerat napparsimasullu pillugit ilassutaasunik paasissutissiisinaanerat nakorsaasersuinerillu nutaat kaammattuutillu suliarineqarnissaat malinnaavigneqarnissaallu immikkut ilisimasalittut angalasunut pingaartuuvoq. Tassani tarnikkut nappaatilinnut angerlarsimaffimmi peqqissaasut sulisullu allat distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sulisut pingaaruteqartutut inissisimapput, napparsimasut inuttut atugaannik najukkamilu tapersersuinissamut periarfissanik sukumiisumik ilisimasaqarnertik pissutigalugu.

4 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq

Distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissineq Nuummi (Ikaarsaarfimmi) aamma sinerissami tarnikkut nappaatilinnik angerlarsimaffinni peqqissaanikkut sulinermut ataatsimut taaguutaavoq. Distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissineq tarnikkut nappaatilinnut napparsimmavinni uninngasuunngitsunut neqeroorutaavoq.

Distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi makku ilaapput:

- Napparsimasunik tarnikkut sakkortuumik nappaatilinnik akulikitsumik attaveqarfigineqartarnissaminnik tapersersorneqarnissaminillu pisariaqartitsisunik nakorsartitsisarneq.
- Distriktini ataasiakkaani tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi napparsimasunik immikkut iliuuseqarfigineqartariaqartunik (tarnikkut napparsimasunik eqqartuussaananermikkut inissinneqarsimasunik) nakorsartitsisarluni katsorsaaneq aamma isumagineqarpoq.

Tarnikkut nappaatillit distriktiniittut eqqarsaatigalugit nakorsat distriktini pineqartuniittut tassaapput katsorsaananermut akisussaasut, napparsimasulli Nuummi tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissinermi sullinneqartut eqqarsaatigalugit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaarfik A1 tassaalluni akisussaasuusoq.

Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi periaatsit ilisima-tuussutsikkut uppersaasersugaasut, ataasiakkaat inuttut atugaannik ataatsimut paasinninnermut naleqqussagaasut atornerqarput (ilanngussaq 3 takuuk). Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi katsorsaaneq distriktimi sullissinermi sulisut, distriktini nakorsat Tarnikkullu Nappaatilinnut Immikkoortortaarfimmi nakorsat immikkut ilisimasallit akornanni suleqatigiinnikkut ingerlanneqarajut-tarpoq.

Napparsimasut tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullinnermi sullinneqartut suussusersiinikkut tarnikkut napparsimasunik sullissinermi nakorsamit immikkut ilisimasalimmit qulaajaavigineqareersimasuusarput, tarnikkullu napparsimasutut katsorsarneqartarlutik tarnip nakorsaanik isumagineqartumik. Taamaattorli napparsimasunik ataasiakkaaqarsinnaavoq distriktimi sullissinermi sullinneqartunik tarnikkut nakorsamit immikkut ilisimasalimmit misissorneqarnissaminnik utaqqisunik. Nakorsat, tarnikkut napparsimasunik sullissinermi angerlarsimaffinni peqqissaasut sulisoqatigiikkuutaallu allat tarnikkut nappaatilinnik sullissisut Dronning Ingridip Napparsimmavissuani tarnikkut napparsimasunut immikkoortortaarfimmi A1-imi tarnip nakorsai paaqqutarinninnermilu sulisut qanimut suleqatigisarpaat. Attaveqatigiinneq ingerlaavartuuvoq kiisalu tarnikkut napparsimasuni ataasiakkaani tassanngaannaq ajornartorsiuteqalerneq ajorseriarnerluunniit apeqqutaasarluni. Attaveqatigiinneq taanna oqarasuaat, mail aamma telemedicin atorlugit ingerlanneqartarpoq.

Katsorsaanerup nammineq saniatigut tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq tassaavoq suleqatigisartakkanut ataqatigiissaarinikkut suliassaq pingaaruteqartoq, taamaalillunilu tarnikkut napparsimasunik distriktini sullissinerup nammineq ilumi avataanillu suleqatigisartakkanut siunnersuinermik, ilitsersuinermik, atuartitsinermik siunnersuinermillu suliassat aamma isumagisarai.

Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissineq nammineq avatangiisini tapersersuinermik katsorsaanermillu neqeroorutit ataasiakkaat pisariaqartitaannut naleqqussagaasut pillugit paasiuminartunik neqerooruteqartassaaq. Siunertaasoq tassaavoq utersaartoornissamik pinaveersaartitsineq, pisinnaasaqassutsimik sungiusaaneq nappaatillu innarluutigilersitaanut illua'tungiliussineq. Suliassaq anertoq tassaavoq tarnikkut nappaatilinnut attaveqarnermik ataavartitsineq, tassami napparsimasup katsorsaasullu akornanni pitsaasumik suleqatigiinneq katsorsaananermi pitsaasumik angusaqassa-gaanni pisariaqartuummat.

Napparsimasut tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissinermut attuumassuteqartut tamangajammik nakorsaatorillugit katsorsagaapput, amerlanertigut nakorsaatinik antipsykotiskiusunik. Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissinermi suliassaq annertoq tassaavoq napparsimasut nakorsaatorlulik katsorsartinnermiitiinnarniarnissaat, utersaartoorsinnaaneq nappaatilluunniit ajorseriarsinnaanera pinaveersimatinniarlugit. Nuummi tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissineq naliliivoq suliassat nakorsaatoritsilluni katsorsaaneermut attuumassuteqartut piffissatigut nukissat tamarmiusut 70 pct.-iisa missaannik atuiffiusartut.

4.1. Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi Nuummi sullissineq

Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi Nuummi sullissineq aqutsinikkut Dronning Ingridip Napparsimavissuani Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfiup A1-ip ataaniippoq. Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissineq 2003-miilli illutamigut Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfiup avataaniilersimavoq.

Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissineq Nuup qeqqani illumiippoq. Illu taanna tassaavoq ilaqutariit ataatsit illuat, napparsimasunik oqaloqatiginninnermi eqqissisimanissaq eqqarsaatigalugu sulisunut pitsaanerpaajungitsunik periariffissiisoq.

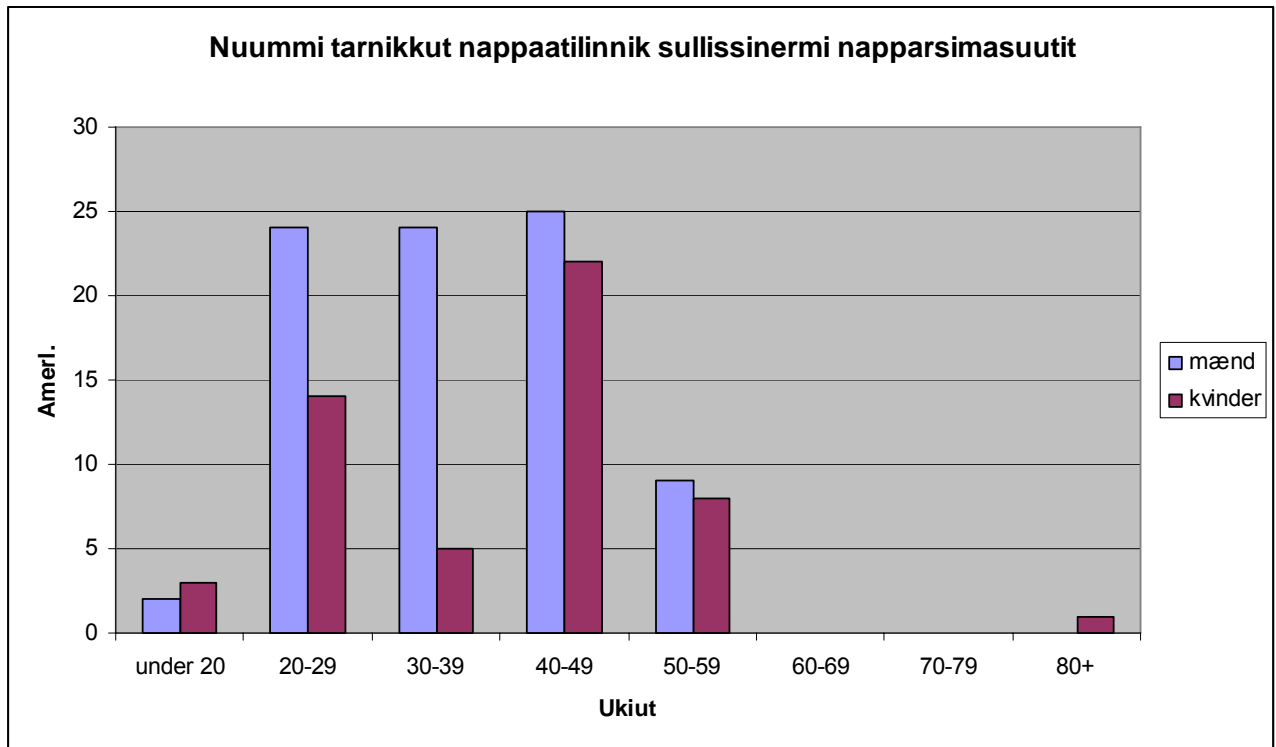
Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissineq ulluunerani neqeroorutaavoq ulluinnarni tamani nal. 8-p 16-illu akornanni ammasartoq. Ammasarfiup nalinginnassup avataatigut (unnukkut, unnuami sapaatillu akunerisa naanerini) tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissinermi sulisut Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfik A1 aqqutigalugu attaveqarfigineqarsinnaapput. Sulisut tassaapput distriktimi sullissinermi peqqissaasut pisortaata ataaseq, peqqissaasoq ataaseq peqqissaasumullu ikiortit pingasut. Taakkua saniatigut nakorsaaraq/nakorsaaneq, tarnip pissusiinik ilisimasalik, isumaginninnermi siunnersorti, sammisassaqaartitsisoq eqaarsaartitsisorlu ilaatinneqarput.

Distriktimi sullissinermi peqqissaasut pisortaattut atorfik 1. november 2009 aallarnerfigalugu katsorsaaneermi peqqissaasutut pisortatullu atorfiunerminut taamaallaat tassaalerpoq aqutsisutut atorfik, sulisunut, pingaartumik sinerissamiittunut siunnersuinermik ilitersuinermillu suliassaqaarfiussaq, tamatumunnga tunuliaqutaalluni suliassaqaarfiup ineriartorteqqinneqarneranik katsorsaaneqarfiup tunaartarisassanik suliqaarfiup piorsaanikkullu qulakkeerinnissamik pisariaqaartitsineq.

Napparsimasoaqatigiit distriktimi sullissinermut attuumassuteqartut tassaaneerupput inersimasut napparsimasut (15-it sinnerlugit ukiullit) tarnikkut sakkortuunik ataavartunillu nappaatillit, soorlu skizofrenimik, psykosemik ataavartumik kinaassutsimik allannortitsisartumik ilaqarsinnaasumik. Napparsimasut ikinnerusut allangoriataartarnermik nappaatillit (nuannaarujussuarnermit nikallungarujussuarnermut) imaluunniit nikallunganermik nappaatillit ilaatinneqarput, tarnikkullu nappaatileqatigiit allat soorlu ersinermik, annikinnerusumik nikallunganermik, puiguttormik sianiutilunermillu nappaatillit ikittuinnaat ilaapput.

Nuummi distriktimi sullissiviup 2010-p aallartinnerani tarnikkut napparsimasut 145-t kiffartuussarai. Napparsimasut kiffartuunneqartut amerlassusiat taanna ukiuni arlaqartuni aalaakkaasimavoq. Taamaattumik napparsimasut amerlanerpaaffissaat aalajangersassallugu pisariaqarsimanngilaq. Distriktimi sullissinermi sulisumut ataatsimut naatsorsuullugu napparsimasut 30-t 40-llu akornaniippoq, Nunanilu Avannarlerni pissutsinut sanilliullugit amerlallutik.

Assiliartaq 4.1

Assiliartami 4.1-imi Nuummi tarnikkut napparsimasunik distriktimi sullissinermi 2009-mi sullinneqartut ukiumikkut agguataarsimanerannik takutitsisumi takuneqarsinnaavoq angutit napparsimasut amerlanerussuteqartut (62%). Assiliartap tamatumunnga peqatigitillugu takutippaa angutit ukiumikkut appasinnerulaartut, tassalu agguaqatigiissitsinermi 38-nik ukioqartut arnat 41-nik ukioqartut. Utoqqaat 65-it sinnerlugit ukiullit distriktimi sullissinermi ilaangilluinnangajapput.

Napparsimasut distriktimi sullissinermit attuumassuteqartut namminerisaminnik ineqarajuttuupput ilaqtaminniluunniit najugaqartuullutik. Taamaattorli amerlangaatsiartorsuit, maannakkuugallartoq 27 pct.-it, najugaqarfinni imaluunniit isumaginninnermi nuna tamakkerlugu tarnikkut napparsimasunik paaqqinniffinni (Aaqami Ajamiluunniit) najugaqartuupput.

Napparsimasut distriktimi sullinneqartut amerlanersaat distriktiminni sullissiviup initaanut namminneq orniguttarput, ikittuinaallu namminerisaminnik angerlarsimaffimminnut orninneqartarlutik. Sulineq napparsimasup pisariaqartitai aallaavigalugit ilusilersugaavoq, taamaalilluni ullup qeqqata siorna napparsimasut eqiingavallaangiffigisaat nakorsaatinik nakorsaatit immikkoortiterneqarfiinut ikioraarnermut, suleqatigisartakkanut, aqutsinermi allaffissornikkut suliassanut il.il. atorneqartarluni. Napparsimasunut toqqaannartumik attaveqarfiginninneq pingaartumik ullup qeqqata kingormani ualikkut ingerlanneqartarpoq.

4.2 Distriktini illoqarfinni Nuup avataaniittuni tarnikkut nappaatilinnik sullissineq

Sinerissami napparsimasut Nuummi napparsimasut assigaat. Napparsimasut taakkunani namminerisamik iniminni, ilaqtutani, najugaqatigiiffinni najugaqarfinniluunniit aamma najugaqartuupput.

Peqqinnissaqarfiup distriktiini tarnikkut nappaatilinnik katsorsaaneq nakorsanit isumagineqarpoq, peqqinnissaqarfimmi sulisut allat qanimut suleqatigalugit.

Qaqortumi, Paamiuni, Maniitsumi, Sisimiuni, Aasianni Ilulissanilu peqqinissaqarfiup distriktiini tarnikkut napparsimasunut angerlarsimaffinni peqqissaasoqarpoq/peqqissaasunut ikiorteqarpoq/ikiorteqarpoq tarnikkut nappaatiliinnarnik suliaqartunik, napparsimasunullu taakkulu ilaqaannut qanimut attaveqartunik. Illoqarfinni amerlanerpaanik tarnikkut nappaatileqarfiusuni peqqinnissakkut sulisut allat aamma ilaatinneqarput. Illoqarfinni mikinerusuni angerlarsimaffinni peqqissaasoq tassaasarpoq timikkut aamma tarnikkut nappaatinik suliarinnittartoq. Ittoqqortoormiini, Qeqertarsuarmi Tasiilamilu angerlarsimaffinni peqqissaasoqanngilaq. Taakkunani peqqinissaqarfiup distriktiani sulisut tassaapput suliasaminnut allanut peqatigitillugu tarnikkut napparsimasut pillugit suliasanik isumaginnittuusutaaq. Qaanaami suliasaqarfik taanna peqqissaanermi timikkullu nappaatinut angerlarsimaffinni peqqissaasoqartitsinerme ilaatinneqarpoq.

Sulisut distriktimi sullissinerme sulisorineqartut sumiiffinni tamani ulluunerani attaveqarfigineqarsinnaapput. Sulisut unnukkut/unnuakkut distriktimi napparsimmavik imaluunniit peqqissaavik aqquutigalugu attaveqarfigineqarsinnaapput. Napparsimasut ilarpaalui napparsimmavinnut peqqissaavinnulluunniit orniguttarput, sulisullu napparsimasut namminneq angerlarsimaffinut aamma orniguttarput. Illoqarfinni mikinerpaani napparsimasut napparsimmavimmut pisariaqartitsineq isumaqatigiissuteqarnerluunniit tunngavigalugu orniguttarput.

Peqqinissaqarfiup distriktiini tarnikkut napparsimasut ilisimaneqartut 650-it missaanniipput, taakkunanilu peqqissaasumut/peqqinissaqarfimmi sulisumut ataatsimut naatsorsuullugu napparsimasut 30-t missaanniissinnaapput allanngorarlutik, tassa Paamiuni 30-t Aasiannilu 90-it missaat.

4.3 Assigiinngitsunik suliallit suleqatigiinnerat

Nuummi assigiinngitsunik suliallit suleqatigiinnerat distriktini sullissivinnut sanilliullugu ingerlalluarpoq. Napparsimasut ataasiakkaat pillugit sapaatip akunnikkaartumik assigiinngitsunik suliallit katsorsaanermut atatillugu ataatsimiittarput, napparsimasoq eqqarsaatigalugu ataatsimoortumik naliliinissaq, kiisalu suliniutinik assigiinngitsunik aallarnisaaneq malinnaaviginninnerlu imaluunniit allanngortitsineq eqqarsaatigalugit ataqatigiissaarineq qulakkeerniarlugit. Ilaatigut tarnip nakorsaa, tarnip pissusiinik ilisimasalik, isumaginninnerme siunnersorti distriktimilu sullissinerme aalajangersimasumik suleqataasoq inuillu napparsimasut pineqartut katsorsarneqarnerannik pilersaaruserfiginninnermut immikkut pingaaruteqartut peqataasarput.

Distriktimi sullissinerme avataanit pingaarnarpaatut Nuummi suleqatigisartakkat tassaapput: napparsimasut tapersersortitut ikiortaat, Nakorsiartarfimmi nakorsat, Kommuneqarfik Sermersooq, kommunimi utoqqarnik paaqqinniffiit, suliasaqarfimmi tassani isumaginninnerme nuna tamakkerlugu paaqqinniffiit (Aaqa Ajalu), ataatsimut najugaqarfii, Sungiusarfik, Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfik, Politiit Pinerluuteqarsimasunullu Eqqartuussaasimasunut Isertitsivik. Taakkua akornanni ilaatigut Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfik akuttunngitsumik ataatsimeeqatigisarlugu aqqis-suussaasumik suleqatigineqarpoq.

Assigiinngitsunik suliallit sinerissami illoqarfinni suleqatigiinnerat tunngavimmigut Nuummi suleqatigiinnermit allaassuteqanngilaq. Taamaattorli ataatsimeeriaaseq ataatsimiinnerillu akuttussusii illoqarfimmiit illoqarfimmut allanngorarpoq, tassanilu sulisutigut nukissat piffissami pineqartumi pigineqartut apeqqutaasorujussuusarlutik.

5 Napparsimasoqatigiikkuutaanut immikkut pisariaqartitsisunut neqeroorutit

5.1 Meeqqat

Meeqqanik tarnikkut napparsimasunik sullissineq immikkut suliassaavoq, tassanilu Kalaallit Nunaata ukiorpassuarni kingullerni Bisbebjerg Hospitali aaqqissuussaasumik suleqatigisimavaa. Tassa imaappoq DIN-imi meeqqanik tarnikkut napparsimasunik sullissineq taamaallaat tassaasoq meeqqanut 0-15-inik ukiulinnut nakorsartitsinissamik neqeroorut. Unitsitsinissaq pisariaqarpat tamanna Bisbebjerg Hospitalimi Danmarkimiittumi meeqqanut tarnikkut napparsimasunut immikkoortortaqaarfimmut unitsitsinikkut pisarpoq.

Meeqqanut tunngasut meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalimmik ataatsimik DIN-mi inissinneqarsimasumik piffissaq tamaat sulisartumik kiisalu meeqqanik tarnikkut napparsimasunik sullissinermi siunnersortimik Bisbebjerg Hospitalimeersumik ataatsimik sulisussaqaartinneqarput. Siunnersorti ukiumut sapaatit akunerini katillugit tallimani (ulluni 35-ni) pingasoriarluni angalatinneqartarpoq.

Meeqqat PPR-ip, peqqissaanerup, distriktit imaluunniit isumaginninnermik ingerlatsiviit innersuussinerisigut utaqqsut allattorsimaffiannut ilanngunneqartarput. Meeqqanik tarnikkut napparsimasunik sullissivik sinerissami napparsimmavinnik, PPR-ip najukkani ataasiakkaani allaffiinik isumaginninnermilu ingerlatsivinnik qanimut suleqateqarpoq, meeqqanullu suliassaqaarfinni marlunni taakkunani nakorsanit malinnaavigineqartunut atatillugu DIN-imi meeqqat nakorsaat aalajangersimasumik suleqatigisarlugu, tamannalu assersuutigalugu meerarpaaluit ADHD-qartut eqqarsaatigalugit atuuppoq.

Kalaallit Nunaanni ullumikkut meeqqat 150-it missaat meeqqanut tarnikkut nappaatilinnut nakorsamit malinnaaffigineqarput, suliassaqaarfillu taanna ukiut kingullit ingerlaneranni assut annertusiar torsimavoq. Ullumikkut meeqqanik tarnikkut napparsimasunik katsorsaanerme siunnersortimit misissorneqar nissamut ukiup ataatsip missaani utaqqisoqartarpoq. Nuuk ukiumut marloriarluni orninneqartarpoq, Ilulissat Qaqortorlu ukiumut ataasiarlutik, Tasiilarlu 2007-ip tungaanut ukioq allortarlugu orninneqartarsimalluni, tamatumalu kingornatigut immikkut inissisimaneq taanna atugassiissutit ikippallaarnerat pissutigalugu unitsinneqartariaqarsimalluni. Nuuk 2006 sioqqullugu ukiumut ataasiaannarluni orninneqartarsimavoq. Meeqqat ilaqutaallu peqqinnissaqaarfiup distriktiisa eqqaamiuiniittut illoqarfinnut taakkunungartariaqartarput meeqqanut tarnikkut napparsimasunut nakorsamut nakorsiarniarlutik.

Innersuussinerit akornanni meeqqat tarnikkut napparsimasut nakorsartut pillugit suliassat Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfimmi meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalimmit ulluinnarni isumagineqarput, Bisbebjerg Hospitalimi immikkut ilisimasallit qanimut suleqatigalugit. Taamaattumik innersuussutit takkuterlaat ingerlaavartumik oqaloqatigiissutigineqartarput, misissuinerlu Nuummi meeqqat meeqqallu nukinginnarluinnartumik iliuuseqaarfigineqartariaqartut eqqarsaatigalugit meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalimmit aallarnerneqartarluni. Meeqqat sinneri sinerissami angalaarnermi naapinneqartarput.

Meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasallip ukiuni marlussunni kingullerni meeqqat ikittuinnaat eqqarsaatigalugit misissuinermut iliuusissanullu pilersaarusiit naatsut suliarisimavai, taakkulu meeqqanut tarnikkut napparsimasunut nakorsamut mailikkut nassiunneqartarsimallutik. Suliassat sinneri ilaatigut tassaapput peqqinnissaqaarfiup distriktiini sulisunut, angajoqqaanut il.il. attaveqarneq. Tassani aamma ilaapput tarnip pissusiinik ilisimasallip meeqqap avatangiisaanut immikkut perorsaaniikkut siunnersuinerme suliassarpassui.

Siunnersortip angalanerini ullup affaa meeqqanut suussusersivigineqarsimannngitsunut kiisalu nalunaaquttap akunnera ataaseq affarlu meeqqanut suussusersivigineqarsimasunut malitseqartitsivigin-

ninnermut atugassatut immikkoortinneqarsimapput, nutserinnermut paasisutissanillu allatigut pissar-siniarnermut piffissaq atorneqartoq ilanngullugu.

Meeqqat sumiginnagaanerup kingunerisaanik nalaataqarsimasut tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi qitiutinneqartunut ilaatinneqanngillat, taamaattumillu tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi imaalia-laannaq misissorneqassanatik/katsorsarneqassanatik, meeqqatut tarnikkut nappaateqartutut ilisarnaateqanngippata. Meeqqat sumiginnagaanerup kingunerisaanik nalaataqarsimasut ikiorneqarnisamik pisariaqartitsinerat najukkani ataasiakkaani isumaginnittoqarfinit PPR-imilu naliliiffigineqartasasut naatsorsuutigineqarpoq.

Tabel 5.1.1 Piffissami 2000-imiit 2009-mut meeqqat qassit meeqqanut tarnikkut napparsimasunut nakorsamit aamma meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalimmit misissorneqarsimanerannik takussutissiaq

Illoqarfik	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ilulissat	9	16	20	24	27	24	37	34	38	28
Qaqortoq	9	12	6	14	14	12	14	16	12	12
Tasiilaq	10	16			7		6			
Nuuk	33	29	35	34	36	48	53	55	49	58
Katillugit	61	73	61	72	84	84	104	105	99	98

Paasisaqarfik: Meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullisseqatigiit naatsorsugaat.

Meeqqanut tunngasuni immikkut ilisimasallit meeqqanullu tarnip pissusiinik ilisimasallip angalanerini angusaqarsinnaassuseq 2007-ip tungaanut qaffariartuaarsimavoq, ukiulli kingulliit marluk ingerlaneranni apparisimalluni. Taamaalisoqarsimavoq ilaatigut siusinnerusukkut pisarnerup paarlattuanik ullormut suliffiusut nalunaaquttap akunneri 8-10, kiisalu sapaatip akunneranut ullormi ataatsimi sulinnigifeqartarneq aalajangiusimaneqalermata, kiisalu minnerunngitsumik meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalik siusinnerusukkut aalajangersimasumik sulisimasoq soraarsimammat. Atorfik taanna 2008-miit tarnip pissusiinik ilisimasalimmik taartaasumik Danmarkimeersumik Kalaallit Nunaanni pisutsinik kalaalliluunniit oqaasiinik ilisimasaqanngitsumik inuttaqarsimavoq. Taamaattumik qulaajaaneq oqalutseqarluni ingerlanneqartarsimavoq.

Massakkut (2009-mi novemberimi) meeqqat 17-it Nuummi misissorneqarnissaminnut utaqquisuniipput, piffissarlu utaqqiffiusartoq ukioq ataaseq tikillugu sivisussuseqarluni, Qaqortumi meeqqat tallimat utaqquisuniipput. Meeqqat taakku 2010-mi upernaakkut misissorneqassapput. Ilulissani misissortinnisamat utaqqisut katillugit 14-iupput. Meeqqat taakku 2010-mi upernaakkut 2011-miluunniit qulaajaaffigineqassasut naatsorsuutigineqarpoq.

Utaqqisoqarpoq naak meeqqanut tarnikkut napparsimasunut nakorsamut innersuussisarnermi tunaar-tarisassat sukannerulerinneqarsimagaluartut. Sukanneruleritsineq pingaartumik meeqqanik siusinnerusukkut misissorneqareersimasunik nakkutilliinnermut tunngasuuvoq, taamaalilluni piffissap atorneqarsinnaasup annersaa meeqqanut nutaamik innersuunneqarsimasunut atorneqarsinnaaqullugu, piffissarlu sivikinnerusoq malitseqartitsinnermut nakkutilliinnermullu atorneqarsinnaalersillugu. Suliassat kingullertut taaneqartut distriktini nakorsanut suliassanngortinneqarput.

Taaneqartutut allanngortitsisoqaraluartorluunniit suussusersiniarnissamik, nakkutilliinnermik il.il. pisariaqartitsinerup annertusiartortup aningaasat meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut atugassatut immikkoortinneqarsimasut iluanni matussusiiviginissaa meeqqanut tarnikkut nappaatilinnut nakorsamut ajornarsimavoq.

5.2 Inuusuttut

Ukiuni 2002-mi 2003-milu tarnikkut nappaatilinnut immikkoortorta qarfirmut unitsitsinerit tamarmiusut 25%-ii tikillugit tassaasimapput napparsimasut 15-20-nik ukiullit. Tarnikkut nappaatit malunnaatilim-mik amerleriarsimanerat pissutigalugu, matumani makku ilanngullugit eqqarsaatigalugit:

- psykoset
- kamariataartarnermik assigisaanillu nappaatit
- kinaassutsikkut ajornartorsiutit
- aallussiniarnermi ajornartorsiutit, eqqarsaatinik iperaasinnaannginneq, pissusilersornikkut ajornartorsiutit, autisme
- imminoriarsimasut malinnaavigineqarnerat
- napparsimasut eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasut

Ingerlatap nalaani paasinarsivoq illutatigut sinaakkutissat siunertarisamittut atorineqanngitsut. Ilaatigut inuusuttut unitsinneqarsimasut immikkoortorta qarfirminni uninnganissaminnut napparsimavallaartarput, ilaatigullu inuusuttunut siniffinnik atorfissaqartitsineq allanngorartorujussuulluni, tassami inuusuttut unitsinneqarsimasut amerlassusiat 0-imit 6-inut ataatsikkut allanngorartarmat. Inuusuttut ukiup ingerlanerani unitsinneqartartut amerlassusiisa allanngorarnerat pissutigalugu piffissat ilaanni siniffiit inniminnerneqarsimasut atorineqarnej ajorput, tamatumunngalu peqatigitillugu inersimasunik tarnikkut napparsimasunik sullissinermi siniffinnik amerlanerusuk pisariaqartitsisoqartarluni.

Inuusuttut unitsinneqarsimasut 2002-mi 2003-milu malunnartumik ikiliartorsimapput, immikkoortorta qarfillu A1 maanna aalajangerpoq inuusuttut unitsinneqarsimasut eqaatsumik inissisimaneqartassasut, inuusuttut atugaannik napparsimasullu tamarmiusut katitigaanerannik ataatsimut isiginninneq aallaavigalugu.

Tabel 5.2.1 Inuusuttut (15-20-nik ukiullit) Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortorta qarfirmut A1-imut unitsinneqarsimasut suaassutsimut agguataarlugit

	2004	2005	2006	2007	2008
A1-imi unitsitsinerit amerlassusiat.*	46	31 19 nukap. 12 niviars.	29 10 nukap. 19 niviars.	34 13 nukap. 21 niviars.	14 5 nukap. 9 niviars.
Unitsinneqarsimasut amerlassusii/ukiut *		21 13 nukap. 9 niviars.	19 8 nukap. 11 niviars.	29 11 nukap. 18 niviars.	12 5 nukap. 7 niviars.
Pinngitsaaliissummik sunngaartoq	0	0	0	1	0
Pinngitsaaliissummik aapaluttoq	3	2	3	8	3
Ulluunerani orniguttartut	7	3	7	6	3
% inuusuttut	14,7	14,1	13	16,6	8,3

Paasisaqarfik: DIN-imi Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortorta qarfirmut kisisitsitigut paasissutissat, ingerlataq "Ungdomspsykiatri i Grønland."

* Napparsimasut nunamit tamarmeersut, tullerriaat ilaasa nikingassutaat napparsimasut ilaasa unitseqqinneqartarsimanerannik pissuteqarpoq.

Ingerlatamut atatillugu immikkoortut marluk inuusuttunut immikkoortorlu ataaseq ilaqutaasunut pilerinneqarsimapput:

- Immikkoortup "tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartitsineq"-rup siunertarisimavaa inuusuttut eqqarsaatiminnik oqaasinngortitsinissaannut ikiuinissamut inuunerminnillu eqqarsaatiginninnis-

saannut periarfissiisoqarnissaa. Immikkoortoq taanna inuusuttunut tarnip pissusiinik ilisimasalimmit isumaginninnermilu perorsaasumit aqunneqarsimavoq.

- Immikkoortup "Nerisat timimillu atuineq"-rup siunertarisimavaa inuusuttut nerisaqarnerup, timimik atuinerup kiisalu inooriaatsimi ileqqut sunniutaannik paasitinneqarnissaat. Immikkoortoq taanna eqaarsaartitsisumit isumaginninnermilu perorsaasumit aqunneqarsimavoq.
- Immikkoortoq "Ilaqutaasunut tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartitsineq" qulingiluararluni naapeqatigiissimavoq, taakkunanilu napparsimasut katillugit tallimat angajoqqaavi peqataasimalutik. Peqataasut neqeroorummik naammagisimaarinninnertik oqaatigisarsimavaat, takkuttartulli amerlassusiat allanngorarsimasorujussuulluni.

Inuusuttut nakorsiartarlutik katsorsarneqartut eqqarsaatigalugit taakku ataqatigiissumik ingerlanermi aalajangiusimajuminaassimapput. Inuusuttut inersimasunut sanilliullutik unitsikulaneqarnerupput, tassami takkutissaartaramik, inuusuttullu pitsaanerulernissamut piumassuseqarnerisa allanngorartuusarnera sivikitsuinnaasarneralu ilisarnaataalluni.

Ingerlataq taanna immikkut ilisimasallit distriktinut inuusuttunit tarnikkut nappaatilinnit amerlasuunit najugaqarfigineqartunut (Sisimiunut, Aasiannut Tasiilamullu) sapaatip akunneranik ataatsimik sivirususilinnik angalaneridik aamma ilaqarpoq. Angalanerit taakku inuusuttunut tarnip pissusiinik ilisimasalimmit kisimiittumit imaluunnit inersimasunut tarnikkut nappaatilinnut nakorsamit tarnip pissusiinik ilisimasalimmit peqateqarluni ingerlanneqartarsimapput, tassami inuusuttut tarnimikkut nappaatillit siunnersorteqartitsinikkut ikiorsiivigineqarnissaat isumaqatigiissutigineqarsimanngimmat. Angalanerit ingerlanneqarneranni paasinarsivoq Danmarkimi kisitsisit aallaavigissagaanni inuusuttut tarnikkut nappaatillit naatsorsuutigineqarsinnaasunit ikinneralaarsuit katsorsaanneri ilisimaneqartut. Tamatumunngalu peqatigitillugu najukkat ataasiakkaat peqqinnissaqarfiini, isumaginnittoqarfiini, atuarfeqarfiini paaqqinniffiinilu oqaluuserineqarluni inuusuttunut tunngasuni annertoorujussuarnik ajornartorsiu-teqartoqartoq, imminoriartoqartarneratigut, imminortoqartarneratigut, atornerluisoqarneratigut, kinguaassiuutitigut atornerluinerup kingunerisaanik allatigullu sumiginnagaanerup kingunerisaanik. Inuusuttut taakku ilarpasui tarnikkut inuttullu atukkamikkut sakkortoorujussuarnik ajornartorsiu-teqarput, kingusinnerusukkullu tarnikkut ajoqutinik pilersitsiartuaarsinnaanermut ulorianartorsiorlutik.

Inuusuttuni tarnikkut nappaatillit ikippallaat sussusersiivigineqarsimasinnaanerat sukumiisumik qulaajarneqarsimanngilaq. Inuusuttut tarnikkut inuttullu atukkamikkut ajornartorsiu-tillit amerlassusiat aallaavigalugu naatsorsuutigineqarsinnaavoq inuusuttut tarnikkut nappaatillit nunarsuarmi nunani killer-nik taaneqartartuni taamaattut ikinnerpaamik amerlaqatigissagaat.

Inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermik ingerlatap kaammattutigaa:

- inuusuttut 15-it sinnerlugit ukiullit uninngatinneqarisa nalaani katsorsaaneq Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfiup A1-ip suliassaqaarfiani suli ingerlanneqassasoq, immikkoortortaqaarfimmilu tassani immikkoortunut taakkununga ingerlatanik sammivilersugaasunik neqerooruteqarnissaq suliniutigineqassasoq,
- tarnikkut nappaatit pillugit ilinniartitsineq inuusuttunut ilaqutaasunullu suli neqeroorutigineqartassasoq, naak ingerlatap takutikkaluaraa immikkoortut taakku marluk takkuttarnerat allanngorartorujussuusoq,
- inuusuttut tarnikkut nappaatillit siusissukkat paasiniarneqartarnissaat sinerissamilu illoqarfinni siunnersorteqarnermik ingerlatsineq piviusunngortinneqassasut.

Inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermik ingerlataq isumaqarpoq:

- inuusuttut tarnikkut nappaatillit pitsaassuseqarnerusumik inuuneqalersinnaassappata ilatsiinnartunngortitsineq kiisalu ilaqutaasunik, ikinngutinik suliffeqarnermullu tunngasunik tunutsisarneq pinngitsortinniarlugit ataatsimut suliniuteqartoqarnera apeqqutaasorujussuusoq,

- inuusuttut katersuuffigisartagaannik pilersitsinerup pisortat inuusuttunut taakkununga neqeorutigisartagaanni sanngeequtit qulaajarsinnaagai,
- inuusuttut tarnikkut nappaatigisartagaannut qaqtigoornerusunut inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik katsorsaannermi siunnersorteqartitsinikkut ikiorsiisoqarnissaa Tarnikkullu Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfimmi A1-imi sulisut suliassaqaarfianni ilisimasat ataatsimut nutarterneqarnissaat pisariaqartinneqartoq.

5.3 Utoqqaat

Utoqqarnut tunngasuni siunissami annertuunik unamminiagassaqaqarnissaaq naatsorsuutigisariaqarpoq. Tabel 5.3.1-imi takutinneqartut 65-79-inik ukiullit marloriaatinngornissaat naatsorsuutigineqarpoq, inuilli 80-it sinnerlugit ukiullit ullumikkumiit 2040-p tungaanut sisamariaatingajannngornissaat naatsorsuutigineqarluni.

Tabel 5.3.1 Utoqqaat 2040-p tungaanut qanoq amerlatiginissaattut naatsorsuutigisat (ungaluu-tit iluanni innuttaasunit tamarmiusunit procentinngortitsinermi kisitsisit)

	2009	2020	2030	2040
65-79-inik ukiullit	3.314 (5,9 %)	4.370 (7,7 %)	6.666 (11,7 %)	6.672 (11,8 %)
80+-inik ukiullit	367 (0,6 %)	627 (1,1 %)	895 (1,6 %)	1.533 (2,7 %)

Paasisaqarfik: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik

Utoqqaat inuusuttunut sanilliullutik timikkut sanngiinnerujussuugajuttarput, nappaatinik akiuinissaminut timikkut nukissakinnerullutik, tamatumalu saniatigut timikkut nappaateqarajunnerullutik ajuuteqarajunnerullutillu. Inuiaqatigiit ukiumikkut katitigaanerisa allannguutaat tunngavigalugit utoqqaat amerlanerusut ullumikkut ikinnerusunik attaveqarfeqalersarput, taamaattumillu ilarpaaluisa kisimiittuullutik utoqqalinissaat naatsorsuutigineqarsinnaalluni.

Pisariaqartitsinerit annertuneruleriartortut, soorlu utoqqarni tarnikkut nappaatilinni timikkut nappaateqarnerulerneq inuttullu attavissakinnerulerneq katsorsaannermut tunngasuni sillimaffigineqartariaqarpoq.

Utoqqaat tarnikkut nappaatillit qassiunerat kisitsisaatiginngilarput, taakkuli amerliartorsorinarput. Utoqqaat amerliartortillugit inuiaqatigiit utoqqalinikkut puiguttortut amerlanerulersussaapput, aammali utoqqaat tarnikkut nappaatillit amerlanerulissallutik, soorlu ersisarnermik, nikallungasarnermik, paatsiveerusimanermik psykosemillu, taakkumi amerliartorsorinarmata. Utoqqarpaaluit tarnikkut sakkukinnerusumik nappaateqartut sakkukinnerusumilluunniit puiguttorsimasut timikkut nappaatinik angerlarsimaffimmi peqqissaanikkut malinnaavigineqarput, taakkulu namminerisaminnik angerlarsimaffiminni najugaqartuupput, kommunilli malugisimavaat utoqqarpasuit utoqqarnik paaqqinniffinni ullumikkut najugaqalersartut tarnikkut nappaateqartut suussusersiivigineqartartut.

Utoqqaat ersisartunngortut angerlarsimaffimmi ikiortimut aamma angerlarsimaffinni peqqissaasumut qanimut attaveqarfiginninnissartik pisariaqartikkajuttarfaat, tassami kisimiinnissartik annilaangagisaramikku, immaqalu utoqqaat illuannut inissinneqartarlutik, ilaquttaminnut qanimut attaveqarfeqannikkaangamik.

Utoqqarni nikallungasartunngorneq annertusiartortut suussusersiivigineqarsimavoq, suussusersiivigineqartartulli suli ikippallaarujussuarunarlutik. Utoqqarni nikallungasarneq ataavartunnguussinnaavoq. Nappaatip taassuma pitsaassuseqartumik inuuneq kisiat annikillisinneq ajorpaa, paaqqutarineqarnissamilli pisariaqartitsineq annertusisittarlugu. Utoqqaat amerliartortut psykoseqartut paatsivee-

rusimasullu aamma takussaalerput, takorruugaqarniartartut, eqqissisimangitsut nukersorniartaler-sinnaasullu.

Utoqqaat illuini sulisut ilarpassui ilinniagaqarsimangitsuupput. Taamaattumik kommunit arlallit peq-qinnissaqarfik akiliiffigisarpaat utoqqaatitik paaqqutarineqarnissamik pisariaqartitsisut innarluutillil-luunniit paarineqarsinnaaqullugit, matumani puiguttortut ilanngullugit eqqarsaatigalugit. Utoqqaat paaqqutarisariallit amerliartornerat peqatigalugu kommunit amerliartortut pisortanik peqqissaasutut ilinniarsimasunik atorfinitsitsisalersimapput. Tamatuma nassataraa ullumikkut sinerissami peqqissaa-sut amerlanerujartortut utoqqarnik paaqqinniffinni atorfinitsinneqartalernerat.

Ullumikkut tarnikkut ataavartumik nappaatileqarpoq utoqqalivallaarnertik pissutigalugu angerlarsimaf-fimminni, najugaqarfinni paaqqinniffinniluunniit najugaqaannarsinnaajunnaarsimasunik. Taakku nap-parsimanertik pissutigalugu paaqqutarinniffinni utoqqaallu illuini nalinginnaasuni immaqa paaqqutari-neqaannarsinnaajunnaarsinnaapput.

5.3.1 Demens

Aatsaat ukiuni kingullerni tallimani puiguttormik suussusersiisarneq atorneqarlualersimavoq. Pui-guttormik suussusersiineq oqaloqatigiinnikkut puiguttormillu misiliineq (MMSE) kiisalu aassiui-neq aqputigalugu pisarpoq, taamaattuunermut allanik pissuteqarnerata arajutsineqarsinnaanera pinngitsoortinniarlugu. Pisuni immikkut ittuni qarasaq skannertariaqarsinnaavoq.

Puiguttorneq tarnikkut nappaativittut isigineqangilaq. Taamaalineq distriktini pisuniluunniit immikkut ittuni Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Nakorsaatiortitsinermut Immikkoortortaarfik aqputiga-lugit qulaajaavigineqarsinnaavoq. Utoqqaalli puiguttortut allanik ajoquteqalersinnaanermut qaninneru-sarput, soorlu paatsiveerusimanermik, silanngajaajusalernermik imaluunniit piviusuunngitsunik takor-luugaqartalernermik, tarnikkut nappaatilinnik sullissinikkut qulaajaanissamik katsorsaanissamillu pisa-risaqartitsilersinnaasunik.

Ullumikkut puiguttorsimasunut Narsami, Qaqortumi, Nuummi, Tasiilami, Maniitsumi, Sisimiuni, Uum-mannami, Qasigianguani, Qeqertarsuarmi, Aasianni Ilulissanilu matoqqasunik immikkoortortaqa-rpoq. Nuummi utoqqaat illuat naliliivoq immikkortortami matoqqasumi najugaqartut saniatigut utoqqaat illuanni najugaqartunit 32-usunit 12 puiguttorsimasut. Tassani erseqqippoq innuttaasut amerlanerujar-tortut imigassamik atuinerup kingunerisaanik qaratsakkut ajoquteqalersartut/puiguttortartut.

Puiguttorsimasunik inooqateqarneq paaqqutarinninnerlu suliassaavoq immikkut ittoq, tamannali inun-nut imigassamik atuinerup kingunerisaanik qaratsakkut ajoquteqalersimasut eqqarsaatigalugit suli annertunerusumik atuuppoq, ajoqutaasorlu qaratsap saatungaanittarpoq tullillu nalaanniittarluni. Sumilluunniit killeqanngitsumik iliuuseqarsinnaapput, nappaamminnillu paasinnissimanginnerat pis-sutigalugu aporaannerit pilersinnaasarput, sakkortuuliorlutik qisuariarsinnaasarlutik. Inuit taakku im-mikkut illuinnartumik paaqqutarineqarnissamik pisariaqartitsisuupput, paaqqutarinniffiit nalinginnaasut naammassiuminaatsitaannik. Utoqqaat "peqqissut" ersiortitarisarpaat, taamalu pitsaassuseqartumik inunneqarnerat ajornerulersittarlugu, tamatumunngalu peqatigitillugu namminneq pitsaassuseqartu-mik inuunertik ajornerulersittarpoq, amerlanertigut akaarineqaratik pineqartaramik.

Nuummi Utoqqaat Illuanni oqilisaassivittut immikkortortaqarfimmi (immikkoortumi matoqqasumi) na-jugaqartut puiguttorsimanersut paasiniarlugu misissuisoqarsinnaavoq. Pisuni arlalinni nikallunganeq tassaasarsimavoq puiguttormut eqqaanartunik ilisarnaateqalernermut pissutaasoq.

Inuk puiguttormik nappaateqalerpat kommunimi ingerlatseriaaseq aallartittarpoq. Nuummi nunami-lu maani illoqarfimmi anginerpaani inuit puiguttormit eqqugaasut angerlarsimaffimminni ajornartor-

siuteqaleriartortut nerisassanik pajunneqartarnissamik, angerlarsimaffimmi ikiortilerneqarnissamik, ulluunerani ornittakkani inissamik, utoqqaat illuanni oqilisaassivimmi inissamik imaluunniit paaqqinnifimmi inissamik neqeroorfigineqartarput (neqeroorfigineqarsinnaapput). Illoqarfinni mikinerusuni neqeroorutit ikinnerupput, nunaqarfinnilu ikinnerpaasarlutik. Taakkunani ilaqutariit qasusoortut takuneqarsinnakkajupput.

5.4 Napparsimasut nukersorniartartut

Napparsimasut tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaqfimmi A1-imi immikkoortumi matoqqasumi inissinneqarnissaminnik pisariaqartitsisut pinngitsaaliinikkut unitsinneqartut tarnikkullu napparsimasut eqqartuussaananermikkut inissinneqartut amerliartorsimapput. Napparsimasut taakku sakkortuumik napparsimasuugajupput, nappaateqarnertillu pissutigalugu ersisuusinnaallutik, eqqissisimangitsuusinnaallutik nukersorniartartuusinnaallutillu.

Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaqfik A1 portørinik tassanngaannartumik aggeqqusisinnavaoq, taakkulu pisariqalerfiatigut aggeqquneqartarlutik, taamatuttaarlu politiit aggeqquneqarsinnaallutik. Immikkoortortaqaqfik isumannaallisaanermi periaaseqarpoq, taakkulu ingerlaavartumik nutarterneqartarput piorsarneqartarlutillu Nunatsinni Nakorsaaneqarfik suleqatigalugu. Immikkoortortaqaqfimmi pisut saassussinermik kinguneqarsinnaasut pinaveersaartinniarlugit sulisoqarpoq. Taamatut suliniuteqartoqaraluartoq napparsimasut unitsinneqarsimasut sulisunik saassusisarneri ikileriasimangillat. Saassussinerit taakkua ilaat sulisut saassunneqartut timikkut tarnikkullu annertuumik ajoquserneqarnerannik nassataqartarsimapput, napparsimaneq pissutigalugu sivisunerusumik sulinngit-tarnernik kinguneqartunik.

5.5 Tarnikkut nappaatillit atornerluisut

Napparsimasut tarnikkut nappaateqartutut suussusersineqarsimasut amerlasuut aamma atornerluisupput. Napparsimasut atornerluinermik ajornartorsiuteqartut qassiussusiat tamakkiisumik qulaajarneqarsimangilaq, isumaqartoqarporli tarnikkut nappaatilinnut immikkortortaqaqfimmi A1-imi uninngasut distriktinilu sullissinermi sullinneqartut affaasa missaat pineqartut, tarnikkulli napparsimasut eqqartuussaananermikkut inissinneqarsimasut eqqarsaatigalugit taakkunani atornerluinermik ajornartorsiuteqartut amerlanerujussusut.

Imigassamik aamma/imaluunniit hashimik atornerluineq pineqarajuttarpoq. Ataasiakkaat nakorsaatinik, soorlu eqqissisaatinik, sininnartunik nipaallisaatinilluunniit sakkukinnerusunik sananeqaatimikkut morfinimut (ikiaroomniutinut) eqqaanartunik naleqqutinngitsumik aamma atuisupput. Napparsimasut ilaasa taama amerlatigisut atornerluisuunerat ilaatigut atornerluinerup atornerlukkup eqqissisaatit atorlugu imminut nakorsaatitortinnertut pissuseqarneranik ilaatigullu taakku ersinermik annikillisisisumik sunniuteqartarnerannik pissuteqarpoq.

Atornerluinerli katsorsaanerup tungaanit isigalugu naleqquttuunngilaq. Atornerluinerup immini napparsimasup tarnikkut qanoq issusia ajorseriartissinnaavaa, timikkullu allatigut sunniuteqarsinnaalluni, napparsimasulli nappaatimik saniatigut atornerluisuusut nakorsaatinik katsorsaruminaatsuullutillu inuttut atukkatigut tarnikkullu ikioruminaatsuusarput. Atornerluineq napparsimasumut piffissanut aannngajaarfiusunut atornerlukkamillu sakkortuumik perusuffiusunut atuumassuteqartussaavoq, napparsimasullu eqqarsaataani pingaarnersiullunilu tulleriiaarinerani inissarujussuarmik tiguisartussaaluni. Distriktini sullissinermi misigineqartarpoq atornerluisunut attaveqarneq ataavartuutikkuminaatsusoq, taamatuttaarlu isumaqarluartunik ingerlataqarnissamut inissamillu neqerooruteqarnikkut ikiuunniarneq ajornakusoornerusooq, taakkulu attaveqarfigisartakkaminni inuttut atukkatigut annikinnerusumik tapersersorneqartartut. Tamatumunnga peqatigitillugu oqaloqatigiinnikkut anguneqarsinnaanerit aamma soorlu nakorsaatitortitsinikkut katsorsaanerup aaqiiviginiarnera ajornakusoornerupput.

Taamaattumik taakku atornerluinerisa katsorsarneqarnissaannut neqeroorutininik pitsaasunik peqarnissaq pisariaqarpoq, ullumikkullu taamaangilaq. Atornerluinerimik katsorsaanerimi pisortat neqeroorutaat Qaqiffik, katsorsaavik namminersortoq Nuummiittoq kiisalu allat katsorsaanerimik neqerooruteqartartut ataasiakkaat qitiutinneqarput. Atornerluinerimik katsorsaaviit kikkunnik tigussisanerlutik namminneq aalajangertarpaat, neqeroorutimillu tarnikkut nappaatilinnut katsorsarneqarnissamut innersuunneqarnissaminnik kissaateqartunut iluaqutaasinnaaneraniq qaqutigunnaq naliliisarlutik. Atornerluinerimik katsorsaaneq sullitat atornerluineriminnik, atornerluinerimut tunuliaqutaasunik, atornerluinerup imminnut qanoq nassataqarneraniq eqqumaffiginnilernissaannik amerlanertigut tunngaveqartarpoq. Taamaalilluni katsorsaanerup tunngavii tassapput napparsimasup nammineq eqqarsarsinnaassusia eqqarsaatiminillu piviusunngortisisinnaanera. Taamaattumik tarnikkut napparsimasut neqeroorutininik piusunik iluaqutissarsiviginnissinnaanerat ajornakusoortorujussuuvoq. Katsorsaaviit ilaasa katsorsakkamik nakorsaatitortuunnginnissaannik piumasaaqateqartarnerat tarnikkut napparsimasunut aamma ajornartorsiutaavoq.

Atornerluinerimik katsorsaanerimi aningaasat aamma apeqqutinngorsinnaapput, tassami kommunini isumaginninnermik ingerlatsiviit tassaasussaammata katsorsaanerimut aningaasartuutininik akiliisussat.

5.6 Tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaanerimikkut inissinneqarsimasunik sullissinnermut tunngasut

Tarnikkut napparsimasooq eqqartuussaanerimigut inissinneqarsimasooq tassaavoq inuk tunngavinnik pingasunik ukuninnga eqqortitsisimasooq:

- pinerluuteqarsimasuussasooq,
- niaqulaartuussaasooq imaluunniit tamatumunnga assersuunneqarsinnaalluinnartumik ajoquteqasooq, imaluunniit eqqarsartaatsikkut kinguarsimasuussasooq,
- pinerluttulerineq pillugu inatsit tunngavigalugu eqqartuunneqarsimassasooq.

Pinerluuteqarsimasooq niaqulaartuunersoq tamatumunngaluunniit assersuunneqarsinnaalluinnartumik ajoquteqarnerisooq imaluunniit eqqarsartaatsimigut kinguarsimasuunersoq qulaajarneqassasooq politiit kissaatigiguniku pineqartup eqqarsartaatsimigut misissorneqarnissaa qinnutigisinnaavaat. Distriktimi nakorsap aallarniutaasumik uppernarsaasiinissaa politiit aallaqqaasiutitut qinnutigisartussaavaat. Taanna tassaavoq napparsimasup ataatsimut qanoq issusia pillugu oqaaseqaat annertuallaangitsooq, distriktimi nakorsamit suliarineqarsinnaasooq, eqqarsartaatsikkullu misissuivittoqassanersoq naliinermi atorneqartusaaq. Politiit tamatuma kingornatigut, pingaartumik pinerluuteqarnerni sakkortunerusuni, soorlu suliani toqutsinernut tunngasuni, pasineqartumik eqqarsartaatsikkut misissuivittoqarnissaa qinnutigisavaat.

Eqqarsartaatsikkut misissuineq tarnikkut nappaatinut nakorsamit immikkut ilisimasalimmit ingerlanneqartarpoq. Tarnikkut nappaatilinnik pinerluuteqarsimasunik sullissivik tassaavoq inersimasunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi immikkut ilisimasallit suliasaqarfiat. Eqqarsartaatsikkut misissuineq ilaatigut napparsimasooq pinerluuteqarsimasunik isertitsivimmut inissinneqarsimappat nakorsartitsinikkut ilaatigullu unitsitsinikkut ingerlanneqarsinnaavoq. Pasineqartup eqqarsartaatsikkut misissorneqarnermi nalaani unitsinneqarnissaa pisariaqarpat tamanna Risskovimi Retspsykiatrisk afdeling R3-mi Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfiup isumaqatigiissuteqarfigisimasaani pissaq. Eqqarsartaatsikkut misissorneqartut ilarpaalui eqqarsartaatsikkut misissuinerup kingornatigut Retspsykiatrisk afdeling R3-miiginnartarput, eqqartuussutit saqqummiunneqarnissaata tungaanut parnaarussivimmiinnissamut taarsiullugu. Taamaalillutik 2009-mi eqqarsartaatsikkut misissorneqartunit arfiineq marluusunit arfinillit taamatut pineqarsimapput.

Napparsimasut eqqarsartaatsikkut misissorneqartut amerliartupiloorsimapput (tabel 5.6.1)

Tabel 5.6.1 2006-imiit 2009-mut eqqarsartaatsikkut misissuinerit

	2006	2007	2008	2009 (1/12 tikillugu)
Eqqarsartaatsikkut misissuineq, unitsitsinikkut	4	1	6	7
Eqqarsartaatsikkut misissuineq, nakorsartitsinikkut (1/9-31/12)	4	13	29	25

Paasisaqarfik: Retspsykiatrisk afdeling R3.

5.6.1. Tarnikkut nappaatilinnut pinerluuteqarsimasunut immikkut ittumik suliniutit

Pinerluuteqarsimasooq tarnikkut nappaatilittut isigineqartoq tarnikkut nappaatilinnik sullissivimmit immikkut suliniuteqarfisassanngortillugu pinerluttulerineq pillugu inatsimmi kapitali 33 tunngavigalugu eqqartuunneqarsinnaavoq, pinerluuteqarsimasup pinerluutigisimasami assinganik pinerloqqinnissaa pinaveersimatinniarlugu tamanna pisariaqartutut isigineqarpat.

Tarnikkut nappaatilik assersuutigalugu imatut eqqartuunneqarsinnaavoq:

- Danmarkimi Kalaallilluunniit Nunaanni napparsimmavimmut paaqqinniffimmulluunniit allamut inissinneqartussanngorlugu (§ 157, imm. 1),
- Danmarkimi Kalaallilluunniit Nunaanni napparsimmavimmut paaqqinniffimmulluunniit allamut katsorsarneqartussanngorlugu (§ 157, imm. 2),
- Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfimmit imaluunniit nakkutilliusussatut toqqagaasumit nakkutigisassanngorlugu (kapitali 28).

Pineqaatissiissut sakkortunerpaaq tassaavoq Danmarkimi tarnikkut napparsimasunut napparsimmavissuarmut inissiineq, tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaqarfimmut matoqqasumut inissiinissaa piariaqartinneqartoq naliliisoqarpat, tassami Kalaallit Nunaanni tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaqarfimmit matoqqasumik peqanngimmat. Tarnikkut nappaatilinnut napparsimmavissuarmut inissinneqartussatut eqqartuussaannermi pineqartoq aatsaat angerlartinneqarsinnaavoq eqqartuussiviup tamanna pillugu aalajangiinera tunngavigalugu.

Pinerluttulerineq pillugu inatsimmi inissiinissamik eqqartuussut sivisunerpaamik ukiunik pingasunik sivissussulerneqarsinnaavoq, taannali pisuni immikkut ittuni suli ukiunik marlunnik sivitsorneqarsinnaalluni (§ 158, imm. 1). Tamannali eqqartuunneqartoq sakkortuumik pinerluuteqarsimasutut, soorlu toqutsisimasutut, paaasimasutut, kiffaanngissusiaasimasutut, sakkortuumik annersaasimasutut, pinngitsaaliilluni arnerisimasutut assigisaannillu pinerluuteqarsimasutut pisuutinneqarpat atuutissanngilaq (§ 158, imm.2). Pisuni taakkunani inissiineq piffissami killiligaanngitsumi nalinginnaasumik pisussanngortinneqartarpoq, aalajangiinerulli kingornatigut ukiut pingasut qaangiunneranni misilinneqassalluni, tamatumalu kingornatigut sivikinnerpaamik ukiut marlukkaartumik.

Pinertuttulerineq pillugu inatsimmi siusinnerusukkat atuuttumi § 113 (massakkut § 156) tunngavigalugu pineqaatissiinerit piffissamut killiligaanngitsumut atuuttussatut eqqartuussutigineqartarput.

Tarnikkut nappaatilinnut napparsimmavimmi katsorsarneqarnissamik pineqaatissiisoqarnerani napparsimasooq pineqartoq Risskovimi Retspsykiatrisk afdeling R3-mut imaluunniit Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaqarfimmut A1-imut Nuummiiittumut eqqartuussut aallarnisarlugu inissinneqassaaq. Taamaaliortoqassaaq napparsimasup eqqartuussutip saqqummiunneqarnissaata tungaanut qanorluunniit pitsaatigisumik katsorsarneqarsimanera apeqqutaatinnagu.

Katsorsagassanngortitsilluni pineqaatissiineq sivisunerpaaq ukiunik pingasunik sivissussuseqarpoq, pissutsilli immikkut ittut atuutsillugit suli ukiunik marlunnik sivitsorneqarsinnaalluni (§ 158, imm. 1).

Tamannali eqqartuunneqartoq sakkortuumik pinerluuteqarsimasutut, soorlu toqutsisimasutut, piiaasimasutut, kiffaanngissusiaasimasutut, sakkortuumik annersaasimasutut, pinngitsaaliilluni arnerisimasutut assigisaannillu pinerluuteqarsimasutut pisuutinneqarpat atuutissanngilaq (§ 158, imm.2). Pisuni taakkunani inissiineq piffissami killiligaanngitsumi pisussanngortinneqartarpoq, aalajangiinerulli kingornatigut ukiut pingasut qaangiunneranni misilinneqassalluni, tamatumalu kingornatigut sivikinnerpaamik ukiut marlukkaartumik.

Napparsimasup nakkutigineqartussanngorlugu eqqartuunneqarsimasup eqqartuussut piviusunngortinniarlugu unitsinneqarnissaa pisariaqartanngilaq, eqqartuussummili aalajangersaasoqarsinnaavoq eqqartuunneqartoq atornerluiuunnaarsinniarlugu katsorsarneqassasoq, nakorsamit katsorsarneqassasoq imaluunniit tarnip nakorsaanit/kinguassiuutinut tunngasunik ilisimasalimmit katsorsarneqassasoq. Piffissaq nakkutigineqarfiusoq nalinginnaasumik ukiut pingasut sinnerlugit sivisussuseqarsinnaanngilaq.

Tarnikkut allaassuteqartut pinerluuteqarsimasut, tassa imaappoq tarnikkut napparsimasuiunngitsut (psykotiskiuvinngitsut) eqqarsartaatsikkulluunniit kinguarsimasuunngitsut pinertullerineq pillugu inatsimmi § 156, imm. 1-imi pineqartunut ilaatinneqanngitsut, inissiisarfimmut Danmarkimi Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfiup ataaniittumut tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermit aqunneqartumut piffissami sivisussusiligaanngitsumi suli inissinneqarsinnaapput (nakkutigisassatut eqqartuussat). Tamanna Herstedvesterimi parnaarussivimmi pisarpoq. Herstedvesterimi parnaarussat sukumiinerusumik naliliiffigineqarnermikkut Kalaallit Nunaanni isertitsivimmut nuunneqarsinnaapput (kapitali 34).

Napparsimasut pinerluttulerineq pillugu kapitali 33 tunngavigalugu pineqaatissinneqarsimasut imaluunniit kapitali 34 tunngavigalugu parnaarussassanngorlugit eqqartuunneqarsimasut illersuisussaminnik toqqaassunneqassapput (kapitali 35). Suleqatigiissitaliamik pilersitsisoqarsimavoq, taassumalu illersuisoqartitsinerup misissorneqarnissaa suliassaraa.

5.6.2 Napparsimasut tarnikkut nappaatilinnik sullissivimmit immikkut iliuseqarfigisassanngortinneqartut

1. oktober 2009-mi napparsimasut 63-it pinerluttulerineq pillugu inatsit tunngavigalugu tarnikkut nappaatilinnik sullivimmit immikkut iliuseqarfigisassanngorlugit eqqartuunneqarsimapput. Taakkua sarniatigut inuit pingasut Kalaallit Nunaanni eqqartuunneqarsimapput tassungalu atatillugu Danmarkimi tarnikkut nappaatilinnut sullissiviup ataaniittussanngortinneqarsimallutik.

Napparsimasut Danmarkimi katsorsagassanngorlugit/inissitassanngorlugit eqqartuunneqarsimasut Kalaallit Nunaanni katsorsagassatut angerlartinneqartarput, Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfimmit nakkutigineqartumik. Retspsykiatrisk afdeling R3-mit anillakkiartuaartitsineq tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaarfik A1, napparsimasup kommunitut najugarivita a Pinerluuteqarsimasunillu Isumaginnittoqarfik qanimut suleqatigalugit pisarpoq. Napparsimasut R3-meersut amerlanersaat angerlartinneqannginnerminni A1-imut nuunneqartarput.

Napparsimasut ukiuni arlalinni Danmarkimiissimasut katsorsaavittut paaqqinniffik aqqutigalugu anisikkiartuaarneqarnissaminik amerlanertigut pisariaqartitsisarput. Anillakkiartuaartitsineq Aaqa Nuummiittoq aqqutigalugu pisarpoq. Aaqa tallimanik inissaateqarpoq tarnikkut napparsimasunut eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasunut immikkoortinneqarsimasunik (Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik, 2005).

Naammassillugit katsorsarneqarsimasut Kalaallit Nunaanni kommunitut najugarivitaminut pilertortumik uternissaat angerlartinneqarnissaallu qulakkeerniarlugu annertuumik suliniuteqartoqaraluartoq napparsimasut utertillugit nuunneqarsinnaanngissinnaasarput, assersuutigalugu inissiamik pissarsisunneqarsinnaannginnertik paaqqinniffimiluunniit inissaqannginnertik pissutigalugu. Tamanna R3-

mi aamma tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmi A1-imi napparsimasunut atuuppoq. Massakkut (2009-mi novemberimi) Retspsykiatrisk afdeling R3-mi napparsimasut marluk Kalaallit Nunaanni inissiamik tunineqarnissartik utaqqivaat. Ajornartorsiut taanna tassungalu atatillugu aningaasartuutit annertuumik isiginiarneqarput.

Pisariaqartitsineq taanna tunngavigalugu Kalaallillu Nunaanni pitsaasumik inuuneqarnermut ikaarsaariarneq oqinnerulersinniarlugu paaqqinniffimmik nutaamik Nuummi Qinnigutsinni pilersitsisoqarnissaa pilersaarusiomeqaqqammerpoq. Paaqqinniffiup taassuma napparsimasut Retspsykiatrisk afdeling R3-mit toqqaannartumik tigusassavai, anillakaakkiartuaartitsinermi ingerlariaqqinnissaat siunertaralugu.

Kalaallit Nunaanni Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfiup katsorsagassanngorlugit eqqartuusat eqqarsatigalugit A1, tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissivik, kommunitut najugarivitat paaqqinniffiillu suleqatigisarpai. Suliaq kommunini assigiinngitsuni assigiinngitsumik aqqissuussaasinnaavoq, Nuummili tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissivik Pinerluuteqarsimasunillu Isumaginnittoqarfik qanimut suleqatigiipput, qaammammut aalajangersimasumik ataatsimiittarlutik.

5.6.3 Retspsykiatrisk afdeling R3

Kalaallit Nunaat Retspsykiatrisk afdeling R3-mi massakkut inissanik 18-inik atuvoq, ukiuni sisamani kingullerni inissanit 14-ini amerliartuaarsimasunik. Massakkut inissaatit eqqarsaatigalugit immikkoortortaqarfimmut tassunga inissiiniarnermi utaqqisoqarneq ajorpoq. R3-mi ullut uninngaffiusut 2008-mi 5.713-it atorneqarsimapput.

Tarnikkut nappaatilinnut eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasunut aningaasartuutit peqqinnissaqarfiup napparsimasunik Kalaallit Nunaata avataani katsorsaatitsineranut aningaasartuutit ilarparujussuaraat. Taamaalluni Risskovimi Retspsykiatrisk afdeling R3-mi tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanermi aningaasartuutit aningaasaliissutinit tamarmiusunit 22 pct.-iupput.

2010-mi aningaasanut inatsimmi 33.491.000 kr.-t, peqqinnissaqarfimmut aningaasaliissutit tamarmiusut 2,9%-iinut naapertuuttut Retspsykiatrisk afdeling R3-mi aamma Bisbebjerg Hospitalimi katsorsaanermut immikkoortinneqarsimapput. 2009-mi aningaasaliissutit tamarmiusut R3-mut atorneqarsimapput, tassami meeqqanik tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmut unitsitsisoqarsimanngimat. Ukiuni 2013-ip tungaanut missingersuusiorfiusuni naatsorsuutigineqarpoq R3-mi siniffinnik atuneq 15-inut appartinneqarsinnaasoq taamalu suliaqarfimmut tassunga aningaasartuutit aamma ikilinneqarsinnaasut.

Retspsykiatrisk afdeling R3-mi 2008-mi ullut uninngaviusut 5.173-iusimapput. Tarnikkut nappaatillit eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasut sivisuumik uninngasartuugajupput. 1. oktober 2009-mi napparsimasunit inissinneqartunit 12-it ukioq ataaseq sinnerlugu sivisussusilimmik uninngasimapput, sivisunerpaamillu uninngasoq ukiut tallimangajaat uninngasimalluni. Napparsimasut arfineq marluk 2009-mi oktoberip tungaanut angerlartinneqartut eqqarsaatigalugit agguaqatigiissillugu ulluni 222-ni uninngasimapput.

Tabel 5.6.3 Retspsykiatrisk afdeling R3-mi ullunik uninngaviusunik atuinerup allanngorarnera

	2005	2006	2007	2008
Ullut napparsimasut R3-mi katsorsarneranni uninngavigineqartut	4.833	4.548		5.713

Paasisaqarfik: Peqqissutsimut Pinaveersaartitsinernullu Aqutsisoqarfik aamma R3.

Massakkut (2009-mi novemberimi) napparsimasut 18-it immikkoortorta qarfimmi uninngapput, taakku nannga qulit inissitassanngorlugit eqqartuussat, pingasut Kalaallit Nunaannit eqqarsartaatsikkut misissugassanngortitat ataaserlu eqqarsartaatsikkut misissugassanngorlugu Herstedvesterimit inissitaq, napparsimasullu sisamat katsorsagassanngorlugit eqqartuussaasimallutik. Uninngasut agguaq-tigiissillugu 32,5-inik ukioqarput (16-iniit 52-inik ukiulinut siammarsimasut).

Immikkoortorta qarfimmi R3-mi nakorsaanerup paasinninnera unaavoq napparsimasunik Kalaallit Nunaannit innersuunneqartunik suussusersiinermi allannguuteqartoqarsimasoq, Danmarkimi allannguutit assinginik, tamannalu isumaqarpoq ullumikkut napparsimasut ikinnerusut skizofrenimik nappaateqarlutik niaqulaavissuusut, napparsimasullu amerlanerusut psykosemut killeqarfimmiittut (borderline) imaluunniit pissusilersornermikkut allaasut kinaassutsiminnik ilusiliinermiinni sanngiitsut. Tamanna pingaaruteqarpoq, napparsimasummi taakku atornerluilernissamut nutaamillu pinerluuteqaq-qinnissamut ulorianartorsiortuummata.

Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfiup aamma Retspsykiatrisk afdeling R3-p oqaatigaat tarnikkut nappaatillit eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasut amerlanerpaartaat, 100%-ingajalluinnaat, marloqiusanik suussusersiivigineqarsimasut, tassa tarnikkut napparsimasutut atornerluisutullu.

5.6.4 Sikringsanstalten, Nykøbing Sjælland

Nykøbing Sjællandimi Sikringsanstalten napparsimasunut tarnikkut nappaatilinnut eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasunut, tarnikkut nappaatilinnut immikkoortorta qarfinnut nalinginnaasunut inissinneqarnissaminnut ulorinartutut nalilerneqartunut atorneqartarpoq. Uninngatitsinerup sivissusua sapaatit akunnerinit marlussunnit sivissunerusumik uninngatitsinernut allanngorarsinnaavoq. Napparsimasoq nalinginnaasumut unitsinneqarnissamut naleqqutilersutut nalileqqinneqaraangat utertillugu nuutsinneqarsinnaalersarpoq. Sikringsanstaltimi kalaallinik napparsimasunik massakkut uninngasogangilaq.

6 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi katsorsaanissamik neqeroorut

Tarnikkut napparsimasunik katsorsaaneq, suussusersiineq, nakorsaatitortitsinikkut katsorsaaneq, oqaloqateqartarnikkut katsorsaaneq tarnikkullu nappaammik katsorsaaneq tunngaviit ilisimatuussut-sikkut uppersarsagaasut tunngavigalugit pisarpoq.

Pingaarnertut anguniagaq suli tassaavoq, soorlu tamanna nassuiaammi 1998-imeersumi (Peqqinnis-samut Ilisimatusarnermullu Pisortaarfik, 1998) aamma takuneqarsinnaasoq, napparsimasup katsor-saaneq ataqatigiinneqartoq najukkamilu tarnikkut nappaatillip najugarisaani neqeroorutitut arlalittut ataqatigiinneqartutut misigisimassagaa.

Tarnikkut nappaatilinnik katsorsaaneq Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfimmiippoq tarnikkullu nap-paatillit inuttut atugarisaasigut sullissineq kommuniniillunilu Isumaginninnermut Naalackersuisoqar-fimmiippoq. Taamaattumik pineqartup isumagineqarnera assigiinngitsunik suliaqartut isumagisaraat.

Tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanerup tarnikkut ajoqutaasoq timip sananeqaataani, tarnikkut inuttul-lu atukkanik sinaakkuteqartutut isigisarpaa, tassanilu inuit ataasiakkaat iliuisaat, tarnikkut inuttullu atukkatigut alliarturnermi atugassarititaasut kiisalu massakkut inuunermi atugassarititaasut ataatsimut sunniuteqaqatigiittarput, tarnikkut massakkut ajoqutaasumut tunngaviulersumik.

Tarnikkut nappaatilinnik katsorsaaneq tassaavoq assigiinngitsunik suliallit suliassaannut tunngasoq, sapinngisamik najukkani ataasiakkaani periarfissartinneqartut aallaavigalugit nakorsap peqqinnissa-qarfimmilu sulisut allat, tarnip pissusiinik ilisimasalik imaluunniit tarnikkut nappaatilinnik sammisassa-qartitsisut/oqaloqatigisartakkat allat, isumaginninnermi siunnersortit isumaginninnermilu ikiuinermi sulisut allat, sammisassaqartitsisoq imaluunniit sulisut allat suliffissatigut sammisassatigullu neqeroo-rutinik ilisimasallit kiisalu pisariaqarpat eqaarsaartitsisartoq peqatigalugit suliarineqartussa.

Napparsimasut ataasiakkaat katsorsarneqarnissaannik piareersaanermi pingaarnertut tunngavik tas-saavoq katsorsaanerup suliniuteqarnerup immikkut ilisimasallit annikinnerpaamik akuliutinneqarneri-sigut ingerlanneqarnissaa. Tassa imaappoq katsorsaanerup tamatumalu kingunerisaanik isumagin-ninnikkut suliniutaasinnaasut isumagineqarnissaat najukkami peqqinnissaqarfiup isumaginnittoqarfiul-lu akisussaaffigaa, oqartussaasulli marluk taakku pisariaqartitsineq naapertorlugu tarnikkut katsor-saanermi immikkut ilisimasalinnik Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfimmi A1-imiittunik aamma isumaginninnermi oqartussaasuniittunik atuinissaminut periarfissaqartut.

Napparsimasut tarnikkut sakkukinnerusumik nappaateqartut ilarpaalui taamatut aaqqissuussineq pissutigalugu tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup ingerlatsineranut attaveqarneq ajorput sivikitsua-raannarmilluunniit (soorlu siunnersortit angalanerisa nalaanni) attaveqartarlutik, napparsimasulli tar-nikkut sakkortunerusunik nappaatillit sivilunerusumillu napparsimasimasut tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup ingerlatsinerani ingerlaavartumik attaveqartarlutik. Tamanna tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissinermi/tarnikkut nappaatilinnik angerlarsimaffiini peqqissaasoqartitsinermi napparsi-masunut siunnersortit distriktinut angalaneritut atatillugu imaluunniit distriktip napparsimmaviani ima-luunniit tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmi A1-imi uninnganermi pisinnaavoq.

Pilertortumik qulaajaaneq suussusersiinerlu katsorsaanerup tamarmiusup ilaannamininnguaannarai. Tarnikkut napparsimasup nukissaminik pitsaanerpaamik atuisinnaanissaa, sapinngisamik namminer-sornerpaamik inuuneqarluni inuunissaa, tarnikkullu ajoquteqarnermut sapinngisamik utersaartuun-ginnissaa suliniuteqarnerup tamarmiusup qulakkiissavaa.

Nakorsartitsinikkut katsorsaaneq iluatsissappat pingaaruteqarnerpaaq tassaavoq napparsimasunut ataasiakkaanut assigiingisitaartunik ataqatigiinneqartunillu neqerooruteqarnissaq. Tarnikkut nappaatilinnik distriktimi katsorsaanerup iluatsinnissaanut tunngavioq tassaavoq naammattunik nukissaqartoqarnissaa/atugassiisuteqartoqarnissaa, tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi naammattunik pisinnaasaqartoqarnissaa, sulisut taarseraappallaannginnissaat kiisalu ineqarnerup, suliffisaqarnerup/sammisassaqaqarnerup, ulluinnarni sammisassaqaqartitsinerup tapersersuinerullu tungaasigut assigiingiaarluartunik isumaginninnikkut inuttullu atukkatigut neqerooruteqartoqarnissaa.

6.1 Nakorsaatitortitsinikkut katsorsaaneq

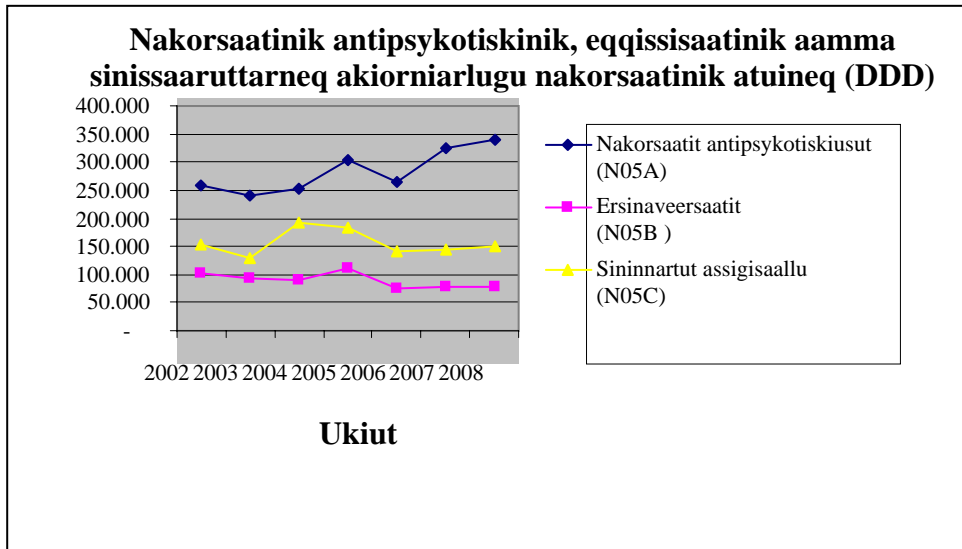
Tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanerup pingaaruteqartut ilaat tassaavoq nakorsaatitortitsinikkut katsorsaaneq. Nakorsaatillu katsorsaanerup tassani ilaagajuttut tassaapput: Nakorsaatit antipsykotiskiusut, nakorsaatit ersinermik annikillisisartut, sinissaaruttarneq akiorniarlugu nakorsaatit, nikallungasarneq akiorniarlugu nakorsaatit ukiunilu kingullerni nakorsaatit CSN-imut tunngasut ADHD-rtunut atorneqartartut aamma puiguttorneq akiorniarlugu nakorsaatit.

Nakorsaatit tarnikkut imaluunniit tamatumunnga assingusumik nappaateqartunut atugassat tarmiusut annertunerpaartaat tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaqfiup avataatigut tunniunneqartarput, tamannalu isumaqarpoq distriktini pisartoq.

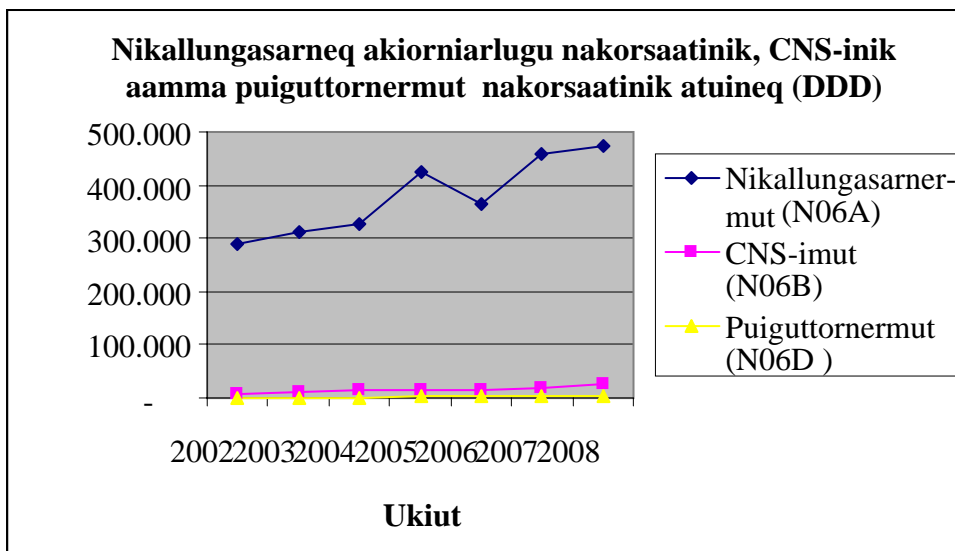
Nakorsatinik atuineq imatut naatsorsuinikkut naatsorsorneqarsinnaavoq: "Ulloq unnuarlu iisassatut nalunaarsukkat = DDD (definerede døgn doser), taakkulu oqaatigineqareersutut tassaapput ulloq unnuarlu iisassatut nalunaarsukkat, atorneqakulanerusut.

Assiliartani 6.1.1-imi aamma 6.1.2-mi takuneqarsinnaavoq nakorsaatinik antipsykotiskiusunik atuineq qaffariarsimasooq (2002-mi DDD-nit 257.632-nit 2008-mi DDD-nut 339.745-nut), nikallungasarnerli akiorniarlugu nakorsaatinik atuineq suli qaffariarnerusimavoq, CNS-inillu atuineq (2002-mi DDD-nit 5.960-init 2008-mi 25.240-nut) kiisalu puiguttorneq akiorniarlugu nakorsaatinik atuineq (2002-mi DDD-nit 187-init 2008-mi 4.555-inut) annertunerpaamik qaffariarfiusimalluni. Nakorsaatinik ersinermik annikillisisartunik sininnartunillu atuineq annikillerialaarsimavoq.

Figur 6.1.1.

Figur 6.1.2.

Ulloq unnuarlu iisassatut naatsorsukat (DDD) iluanni qaffariaat nakorsaatinut aningaasartuutit qaffariarnerannit qaangerneqarujussuarpog. Nakorsaatinut tarnikkut nappaatinut atorneqartussanut DDD-mut ataatsimut naatsorsuullugu aningaasartuutit taamaalillutik akit akissarsiallu agguaqatigiissitsinermi nalinginnaasumik qaffakkiartorerannit sukkanerujussuarmik qaffakkiartorsimapput. Qaffaatit nakorsaatinut antipsykotiskiusunut akit malunnaatilimmik qaffakkiartorerannik pissuteqarnerpaajuvoq, taakkunungami aningaasartuutit suliassaqaqfimmum tamarmut aningaasartuutit tamarmiusut 86 pct-erimmatigit.

Taamaalilluni tarnikkut nappaatinut nakorsaatinik pisiortorneq tamarmiusoq 1996-imi 2 mio. kr.-nik aningaasartuutaasimavoq, taakkulu nakorsaatinik pisiortorneymut tamarmiusumut aningaasartuutit 8,5%-iinut naapertuupput. 2007-imi 9,7 mio. kr.-nut 20,1%-inut naapertuuttumik qaffapput, 2008-milu suliassaqaqfimmu tassani nakorsaatinut aningaasartuutit 9,9 mio. kr.-upput.

Aningaasartuuteqarnerulerneq napparsimasorpasuarunat piffissami sivirusumi inuunertilluunniit naallugu nappaatiminnut katsorsarneqartunut nakorsaatinik nutaanik allanik pisiortorneymik pissuteqarpoq. Nakorsaatinut aningaasartuutit ukiuni aggersuni taamarujussuaq qaffakkiartornissaat ilimagineqanngilaq, kisiannili akit akissarsiallu qaffakkiartorerat malikannissagaat ilimagineqarluni, tassami nakorsaatinik nutaanik annertunerusutigut saqqummertoqarnissaa naatsorsuutigineqanngimmat.

6.2. Tarnikkut nappaatilinnik sammisassaqaqtitsineq avatangiisillu atorlugit katsorsaaneq

Nakorsaatitortitsilluni katsorsaaneq kisimiissinnaanngilaq, sammisassaqaqtitsinissamilli oqaloqatigininnissamilluunniit neqeroorutunik tapertalerneqaqtariaqarluni. Tarnikkut nappaatinik katsorsaaneq assigiinngitsorpassuarnik iluseqarsinnaavoq, katsorsaansamilli neqeroorutunik tarnip pissusiinut tunngasunik tunngavilinnik ilaqarluni. Tarnikkut nappaatinik katsorsaanerpiaq immikkut ilinniagaqarsimasuunissamik piumasaaqateqarfiuvoq. Oqaloqatiginittarnikkut katsorsaaneq tapersersuinermut tunngasuuneruvoq, tarnikkullu nappaatilinnik katsorsaanermi sulisunit tamanit ingerlanneqaarsinnaalluni.

Avatangiisit atorlugit katsorsaaneq katsorsaaneruvoq napparsimasup inuttut atukkani pisinnaasatigut pingaarnerusutigut sungiusarnikkut ulluinnarni pitsaanerusumik ingerlalersinnaaneranut iluaqutaasoq. Taamatut katsorsaariaatsimi katsorsaanermi peqataasut tamarmik ilaatinneqarput, pingaartumillu sammisassaqaqtitsisoq paaqqutarinnittullu ilaatinneqarlutik.

6.3 Inuttut atugarisatigut tapersersuinermit suliniutit sammisassaqaqtitsinerlu (tarnikkut nappaatillit inuttut atugarisamikkut sullinneqarnerat)

Tarnikkut nappaatilippassuit sivisuumik napparsimasut eqqarsaatigalugit aalajangiisuulluinnartumik pingaaruteqarpoq taakku ulluinnarni inuunerminni tapersersorneqarnissaat ilusilersorluagaasunillu atugaqarnissaat kiisalu nappaatimik pitsaaneruffiani suliffimmik/sammisassamik naleqquttumik neqeroofiqineqarsinnaanissaat. Tarnikkut nappaatillit napparsimanerpaat eqqarsaatigalugit sulisunit tapersersorneqarlutik najugaqarsinnaanerata sapinngisamillu annertunerpaanik pisinnaasaqalersillugit sungiusarneqarnerisa qulaakkeerneqarnissaat pisariaqarpoq.

6.3.1 Suliffeqarneq/sammisassaqaarneq

Tarnikkut nappaatilimmut ulloq imalik, ilusilersorluagaasoq sunillu pisoqarnissaa nalungeriigaq pitsaassulimmik inuuneqarnerup ilaaga pingaartoq, tarnikkut nappaateqarnerup utersaartoorsinnaaneramik pinaveersaartitseqataasoq. Nakkutigineqarluni sulliviit Kalaallit Nunaanni siamasillutik inissisimapput, assigiinngitsunik ingerlataqarnissamut assigiinngitsunik periarfissallit, taakkulu tarnikkut nappaatilinnut isumaqarluartumik inuuneqalersitseqataasinnaapput. Kisitsisinik eqqoqqissaartunik taasaqarneq ajornarpoq, kisianni tarnikkut nappaatilippaaluit najukkani ataasiakkaani sulisitsisuni sulisuupput, nakkutigineqarlunilu sulliviit aamma avataanni naleqquttumik suliffeqarnissamut periarfissaqarneq sinerissamiittorpassuarnit iluarisimaarneqartut malunnarpoq. Nuummi amerlanerusunik assigiinngiaarnerusunillu neqerooruteqartoqartarnissaa pisariaqartinneqarsorinarpoq, tassami tarnikkut nappaatillit Nuummiittut taamaaqatiminnut Nuup avataaniittunut sanilliullutik suliffissarsiniarnermi annertuneroqisumik ajornartorsiuteqartarunarmata. Illoqarfinni ataasiakkaani tarnikkut nappaatilinnut/innarluutilinnut sulliveqarpoq kommuninit tapersersorneqartunik.

Tarnikkut nappaatillip piginnaanngorsaaqqereerluni suliffimmik tamakkiisumik ilaannakortumillunniit ingerlatsisinnaanera piviusorsioortutut isigineqarpat tamanna Inatsisartut peqqussutaat nr. 4. 31. maj 2001-imeersoq tunngavigalugu qinnuteqaatigineqarsinnaavoq. Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkooortoqarfimmi A1-imi isumaginninnermi siunnersortit naliliipput periarfissamik taassuminnga tarnikkut nappaatillit sulisitsisullu ilisimasaqarnerisa napparsimasup suliffeqarnermut tunngasunut attaveqarnermik attassiinaarsinnaanera oqinnerulersissagaa.

Nappaat ima sakkortutigippat tarnikkut napparsimasooq suliffimmik paarsisinnaanani, taava taanna qinnuteqarnermigut isumaginninnermi siusinaartumik pensionisiaqalersinneqarsinnaavoq.

6.3.2 Ineqarnermut tunngasut

Tarnikkut nappaatillit ilarpaalui inissaminnik ujarlernerminni ikiorneqarnissaq pisariaqartittarpaat. Kommunit arlallit inissiamik napparsimasumut naleqquttumik tunniussinissaminnut periarfissaqanngilat, inissiat attartortittakkat, najukkani ataasiakkaani najugaqarfiit innarluutilinnuunniit najugaqaqatigiiffit eqqarsaatigalugit.

Inissaqannginneq napparsimasup naammassillugu katsorsarneqartutut nalilerneqarnermi kingornatigut uninngatiinnartariaqarneranik kinguneqarsinnaavoq. Tamanna peqqinnissaqarfimmu aningaasartuutaavoq annikigisassaangitsoq, taamaattumillu taamatut pisoqartillugu akigititat naapertorlugit akiliisoqartarnissaa kommunillu isumaqatigiissutaasimavoq.

Namminersorlutik Oqartussat annertuunik innarluuteqartunut ulloq unnuarlu paaqqinniffiuteqarput. Ullumikkut inunnik tarnikkut nappaatilinnik nuna tamaakerlugu paaqqinniffiit pingasuupput.

Aaqa

Ulloq unnuarlu paaqqinniffik Aaqa isumaginninnermi tarnikkut nappaatilinnik nuna tamakkerlugu sullissivisoq inersimasunut tarnikkut nappaatilinnut 18-ileereersimasunut 29-nut inissaqarpoq. Nakkutigineqarluni sullivik 18-inut inissalik paaqqinniffimmu ilaavoq. Paaqqinniffiup pingaartumik skizofrenimik nappaateqartutut suussusersiivigineqarsimasut imaluunniit tarnikkut sakkortuumik nappaatillit tigusarpai. Paaqqinniffik tarnikkut nappaatilinnut ajornerpaanut tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaarfimmi uninngatinneqarnissamik pisariaqartitsinngitsunut kommunitullu najugarivitamut toqqaanartumik uternissaminnut ajorpallaartunut najugarfittut neqeroorutaavoq. Aaqa tamatumunnga peqatigitillugu tarnikkut nappaatillit eqqartuussaannikkut inissinneqarsimasut sivirusumik katsorsarneqarsimasut anillakkiartaartaarfittut atornerqarpoq.

Aaqami sungiusaaqittarfittut immikkoortortaarfik tarnikkut nappaatillit sungiusartaarfittut sungiusaaqittarfittullu kommuninit atoneqartarpoq, Aaqami qaammatini pingasunit arfinilinnut sivirususeqartumik najugaqareennikkut kommunitut najugarivitami annertunerusunik pisinnaasaqalernissap anguneqarnissaa siunertaralugu.

Aja

Angerlarsimaffik Aja pingaartumik inuusuttunut 14-it 18-illu akornanni ukioqartunut ulloq unnuarlu paaqqinniffiusoq inuusuttunut qulinut inissaqarpoq. Aja tassaavoq inuusuttunut sanngiitsumik kinaasuseqartunut immikkut neqeroorut, tamatuma tarnikkut nalinginnaasumik nappaammik imaluunniit inooqataanermi, ilaqutariinnermi namminerluunniit inuttut atukkanik oqimaatsunik, soorlu kinguaasiiutitigut atornerluinermik imaluunniit allatigut annertuumik sumiginnagaanermik pissuteqarnera apeqqutaatinnagu.

Aja neqeroorutitut isumaginninnermi perorsaanikkut suliniuteqarfiusussatut siullermik pingaarnertullu isigineqassaaq. Siusinnerusukku suliniutaasimasoq "Matu" aamma nivarsiaqqanut suliniutaasimasoq Ajamut ilaapput.

Alloq

Alloq paaqqinniffiuvoq nutaaq, tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaannermikkut Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaarfimmu A1-imut aamma Risskovimi Retspsykiatrisk afdeling R3-mut inissinneqarsimasunik naammassillugit katsorsarneqarsimasunik tiguisartussaq. Paaqqinniffik taanna pilerinneqarsimavoq paaqqinniffiup avataani inuunermut ikaarsaariarneq oqinnerulersinniarlugu aamma napparsimasut taakku namminerisamik ineqarnissamik najugaqarfimmiluunniit najugaqarnissamik pisariaqartitsinerat piffissap sivikitsup angerlartinneqarnissamik ilimasaarinnermi piffissaliunneqarajut-tartup iluani matususerneqarsinnaanngimmat.

6.4 Innarluutilit tarnikkut nappaatillit

Tarnikkut napparsimasoq ima sakkortutigisumik napparsimappat, allaat tapersersuilluni ikiorsiiniutit pisariaqartinneqarlutik, taava inunnik annertuumik innarluutilinnik ikiorsiisaarneq pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 7, 3. november 1994-imeersoq tunngavigalugu peqqussummi pineqartunut ilaatinneqalernissaq qinnuteqaatigineqarsinnaavoq. Akuersisoqarpat innarluutilik assersuutigalugu taper-sersortitut ikiortilerlugu imaluunniit ikiorsiiniutinik allanik ikiorserneqarsinnaavoq. Pineqartunut ilaatinneqarneq 65-inik ukioqalernerme atorunnaartarpoq.

Isumaginninnermut Naalakkersuisoqarfiup kisitsisimanera malillugu 21. august 2009-mi inuit katillugit 661-iupput tarnikkut nappaatillit suussusersiivigineqarsimasut, Inatsisartut peqqussutaat tunngavigalugu ikiorserneqartartut. Taakkunannga 206-it ineriartornikkut kinguarsimasuupput (Tabel 6.4.1).

Tabel 6.4.1

Tarnikkut nappaatillit Inatsisartut peqqussutaanni nr. 7-imi, 21. august 2009-meersuni pineqartunut ilaatinneqartut

Inatsisartut peqqussutaat nr. 7 tunngavigalugu nalunaarsorneqartut tamarmiusut	1.132
Tarnikkut nappaatillit suussusersineqarsimasut nalunaarsorneqartut:	
- Tarnikkut ineriartormikkut kinguarsimasut	206
- Skizofreni	185
- Tarnikkut allatut nappaatillit	128
- Autisme / DAMP / ADHD / Asperger	92
Tarnikkut nappaatillit suussusersineqarsimasut nalunaarsorneqartut katillugit	611

Paasisaqarfik: Innarluutilit pillugit paasisutissanik katersivik.

Inuit tarnikkut nappaatillit suussusersineqarsimasut innarluutilinnut ilanngunneqarsimasut tarmiusut ilarparujussuaraat, katillugit 49 pct-it. Taakkunannga skizofrenimik nappaatiliinnaat Inatsisartut peqqussutaanni pineqartunut ilaatinneqartunit tamanit 15 pct-iupput.

Pissutsit marluk ataatsimut eqqumaffiginissaat pingaartuuvoq, tassa ilaatigut inuit tarnikkut nappaatillit peqqussummi pineqartunut ilaatinneqartut ataatsimut isigalugit amerleriarsimanerat, ilaatigullu meeqqat tarnikkut nappaatillit (autisme, ADHD allallu aallussisinnaanermik akornuteqarfiusut) Inatsisartut peqqussutaanni nr. 7-imi, 3. november 1994-imeersumi pineqartunut ilaatinneqartut amerleriarpiloorsimanerat (tabel 6.4.2). Tamanna tapersersuilluni ikiorsiiniutit suunissaannut annertussusissaannullu sunniuteqarpoq. Tamatumunnga peqatigitillugu naatsorsuutigineqarsinnaavoq nutaanerpaamik nalunaarsorneqartut ukiut arlalissuit ingerlaneranni nalunaarsuinerme pineqartunut ilaasinnaanerat. Taamaattumik pissutsit allanngoriartorerat ingerlasoq isumaginninnermut tunngasuni unamminiagassaavoq annertoorujussuaq.

Tabel 6.4.2. Meeqqat autisme aamma AHDH tunngavigalugit Inatsisartut peqqussutaanni nr. 7-imi, 3. november 1994-imeersumi pineqartunut ilaatinneqartut, peqqinnissaqarfiup distriktiinut agguataarlugit

Autisme/ ADHD	Katillugit 14.7.2008-mi	01.10.2009-p tungaanut amerleriaat
Kommuni Kujalleq	8	1
Kommuneqarfik Sermersooq	29	7
Qeqqata Kommunua	17	2
Qaasuitsup Kommunua	21	3
Kalaallit Nunaat tamaat, katill.	75	88
Danmarkimi inissinneqarsimasut	13	

Paasisaqarfik: Innarluutilit pillugit paasisutissanik katersivik.

Piffissap 2008-mi julimit 2009-mi oktoberip tungaanut ingerlanerinnaani suli meeqqat 13-it Inatsisartut peqqussutaanni nr. 7-imi, 3. november 1994-imeersumi pineqartunut ilaatinneqalernissaat qinnutigineqarsimavoq, autisme imaluunniit ADHD tunngavigalugu. Meeqqat taakku annertuumik tapersorsorneqarnissaq pisariaqartittarpaat – amerlanertigut tapersorsortitit ikiortilerneqarnermik imaluunniit meeqqat atuarfianni ilinniartitsisumut ikiortiliinikkut. Meeqqani taakkunani ataasiakkaat 18-inik ikioqalersimasuupput, innarluutilillu pillugit peqqussut aqutugalugu tapersorsorneqarnissamik suli pisariaqartitsisuullutik. Meeqqat taakku suliffeqarnermut tunngasuni nammineernissamut ilinniagaqarnissamulluunniit periarfissaqassanersut massakut naliliissalluni siusippallaarpoq.

6.4.1 Innarluutilinnut tarnikkut nappaatilinnut najugaqarfiit najugaqatigiiffiillu

Nassuiaammi matumani isumaginninnermi paaqqinniffiit, soorlu ulloq unnuarlu paaqqinniffiit, najugaqatigiiffiit najugaqarfiillu kiisalu innuttaasunut tarnikkut nappaatilinnut ilinniagaqarnissamik suliffeqarnissamilluunniit nakkutigineqartumik neqeroorutit aallunneqarsimanngillat, inuttulli atukkatigut tarnikkut nappaatilinnut suliniuteqarneq katsorsaaneramik suliniutini annertuumik ilaammata taakku pingaartutigit ilanngunneqarsimapput.

Ullumikkut Qaanaaq eqqaassanngikkaanni illoqarfinni tamani innarluutilinnut najugaqarfeqarpoq/najugaqatigiiffeqarpoq (Tabel 6.4.1.1).

Tabel 6.4.1.1

Innarluutilinnik paaqinniffiit summi inissineqarsimanerannik amerlassusiinillu takussutisiaq (01.05.2009-mi)

Peqqinnissaqarfiup distriktia	Najugaqarfiit	Najugaqaqatigiiffiit	2008-mi amerleriaat	2009-mi amerleriaat	Najugaqartut amerlassusiat
Qaanaaq	0	0	0		0
Upernavik	3	0	0		9
Uummannaq**	4	0	0		19
Ilulissat	3	0	0		7
Qeqertarsuaq	1	0	0		4
Qasigiannnguit	4	1	0		10
Aasiaat	2	1	0		14
Kangaatsiaq	1	0	0		3
Sisimiut	9	1	1		22
Maniitsoq	6	0	0		14
Nuuk	9	0	1		30
Paamiut	1	0	0		4
Narsaq	1	0	0		4
Qaqortoq	3	0	0		8
Nanortalik	1	0	0		10
Tasiilaq	2 (+1)	0	0	(+1)*	6
Ittoqqortoormiut	1 (+1)	0	1	(+1)*	2
Katillugit	51 (+2)	3	3	(+2)*	166

Paasisaqarfik: Isumaginninnermut Naalakkersuisoqarfik: *-nik nalunaaqutsiineq isumaqarpoq taakku akuersissuteqarfigineqarsimasut. **Uummannaq najugaqarfinni najugaqartunut ilaatinneqarpputaaq Inatsisartut peqqussutaanni ilaatinneqanngitsut.

Najugaqarfinni ulloq unnuarlul sulisoqartuni innarluutillit katillugit 166-it najugaqarput. Najugaqarfii taakku pilersinneqarsinnaapput kommunimi marlunnik innarluutiqarpat pisariaqartitsisunik, 2008-mi najugaqarfii nutaat pingasut pilersinneqarsimapput 2009-milu nutaat suli sisamat. Siunissami qaninnerpaami najugaqarfinnik nutaanik pilersitsinissamik pisariaqartitsinerup annikinnerulernissaa ilimanngilaq.

Najugaqarfinni amerlanerpaani napparsimasut assigiinngitsunik innarluutillit najugaqarput. Tamanna tarnikkut nappaatillit innarluutillit najugaqarfii aamma atuuppoq. Tamanna perorsaanikkut ajornartorsiutaasinnaavoq, tassami napparsimasut qaratsamikkut ajoqusersimasut, psykoseqartut, atornerluisuusut imaluunniit pissutsimikkut allaasut perorsaanikkut inuttullu atukkatigut assigiinngitsorujussuarnik suliniuteqarfigineqarnissaminnik pisariaqartitsisuummata.

6.4.2 Kommunini tapersersortitut ikiortit

Tarnikkut nappaatillit ilarpaalui Inatsisartut peqqussutaanni nr. 7-imi, 3. november 1994-imeersumi § 7-imi pineqartunut ilaatinneqarput, tapersersortitut ikiortilerneqarnissaat siunertaralugu. Massakkut kommunini nalunaaquttap akunneri piffissaq tamaat sulisartunut naatsorsuullugu 398-it innarluutillit tapersersortitut akuersissutiginneqarsimapput.

Tapersersortitut ikiortit ataatsimut tassaapput suleqatigiikkuutaat sukkaasoorujussuarnik taarseraaffiisorujussuit. Tapersersortitut ikiortit amerlanersaat annertoorujussuarnik suliaqartuupput, suliali pitsaassuseqarnera assigiinngiaartuusoq malugineqartarluni. Tapersortitut ikiortit akuttunngitsumik pikkorissartinneqartarput, ilisimasalli pigineqartut sukkaqisumik taarseraanneq pissutigalugu siuner-

taminnut – tassalu tarnikkut nappaatillip ulluinnarni ikiorneqarnissaanut - sivikitsuinnarmik atorluarneqartarluni. Tapersersortitut ikiortit ilaanneeriarlutik ikiorsiineq napparsimasup pisariaqartitaa tunniusinnaasannigilaat, imaluunniit qanoq ikiorsiissallutik nalusarlugu. Tassa imaappoq tarnikkut nappaatillit arlallit ineriartornissaminnut sapinngisamillu annertunerpaamik pisinnaasaqalernissaminnut tapersersorneqarnissartik amigaatigigaat.

Tapersersortinut ikiortinut ingerlaavartumik siunnersuisarnissamik neqeroorut massakkut aamma amigaataavoq.

6.4.3 Tarnikkut nappaatilinnut ilaquataasut

Tarnikkut napparsimaneq sivilugajuttarpoq, pisut ilaanni katsorsarneqarsinnaasarani. Tarnikkut nappaat ukioqatigiikkuutaani tamani takuneqarsinnaasarpog pilersinnaasarluunniit, naak nappaatit ataasiakkaat ukioqatigiikkuutaani aalajangersimasuni suussusersineqakulanerusaraluartut. Taakku tassaapput aallussisinaanermik ajornartorsiutit/autisme ADHD-lu meeqqani, skizofreni inersimasuni inuusunnerusuni, puiguttornerlu utoqqarni.

Naak tarnikkut napparsimasoaqalernera ilaquataasunut ikinngutinullu malunnaatilimmik sunniuteqartaraluartoq, ilaquataasullu ulluinnarni inuuneranni initoorujussusaraluartoq ilaquataasut napparsimasog meeraanersoq, qatanngutaanersoq angajoqqaajunersorluunniit apeqqutaatillugu pisariaqartitaat anni-laanngatigisaallu assigiinngitsorujussusarput.

Ataatsimoorfiit tassaasarput tarnikkut nappaatillip siunissaata nalornissutigineqarnera, suussusersiinerup aliasutigineqarnera napparsimasullu ulluinnarni inuunerani pisut qaangeruminaassinnaasut ilaquataasutut ikinngutaasutulluunniit aqqusaarneqarsinnaasut. Ilaquataasorpasuit nappaammik nappaatillu napparsimasumi qanoq saqqummersinnaaneraniq ilisimasaqarneq ajorput. Taamaattumik napparsimasup inooqatiginerani nalornisoorajussinnaasarput, aallaallumi toqqissisimangissinnaallutik.

Ilaquataasunut kommunini peqqinnissaqarfimmiluunniit piffissat ilaanni neqerooruteqartarpoq, ullumik-kulli inunnut tarnikkut nappaatilinnut ilaquataasut atuartinneqarnissaat ataavartumik aqqissuussaa-sumillu neqeroorutigineqarneq ajorpoq. Tarnikkut nappaatilinnut immikoortortaqarfik A1 ilaquataasut oqaloqatigiittarnissaannik aallartitsiniarluni akuttunngitsunik misiliisarpoq. Taamaattorli ilaquataasut oqaloqatigiittarfiannik aallartitsinissaq piffissami sivilunerusumi suli iluatsissinnaasimangilaq. Ilaquataasut ajornartorsiutimik oqaluuserinissaat ajornakusoorittorujussugaat sulisut malugisinnaavaat, tassami oqartarmata tarnikkut nappaatilik tamanut oqaluuserigitsik, ajornartorsiutitik inuit amerlanerut katersuunneranni tamanut saqqummiunneqartut imaluunniit ilaquattaminnik tapersersuinissaminnik avatangiisit naatsorsuutigisaat eqqortikkuminaatsillugit misigisimallutik.

Nunarsuarmi peqqinnissakkut suliniaqatigiiffiup WHO-p tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup ukiumoortumik ulluanik atulersitsimavoq, tarnikkut nappaatit pissutsillu inuit tarnikkut nappaatillit inuunerminni atugaat aallunneqartinniarlugit. Kommuneqarfik Sermersuup 2000-imiilli paaqqinniffiit, peqatigiiffiit il.il suleqatigalugit ulloq taanna malunnartittarsimavaa, innuttaasut tarnikkut nappaatillit tapersersorniarlugit annertunerusunik aqqissuussisarnikkut.

Tarnikkut ajoquteqartut ilaquataallu 1996-imi nuna tamakkerlugu peqatigiiffeqarsimapput, tassalu Sugisaq. Sugisap siunertaa ilaatigut tassaavoq inuit tarnikkut ajoquteqartut eqqarsaatigalugit paasininnermik akuerinninnermillu annertunerusumik pilersitseqataanissaq, kiisalu tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsinnermik sulinnermi peqataanissaq.

7 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi suliniutit immikkut ittut

Pinngitsaaliinikkut suliniutit "Inuit niaqulaartut napparsimmavimmiitineqartarneri pillugit inatsit" aamma "Dronning Ingridip Napparsimmavissuani tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmut unitsitsinermi, uninngatitsinermi katsorsaaneermilu kiffaanngissusii-aasarneq pillugu kaajallaasitaq nr. 10" aqqutigalugit aalajangersaavigineqarput.

7.1 Pinngitsaaliinikkut unitsitsinerit

Napparsimasup pinngitsaaliinikkut unitsinneqarnissaanik pisariaqartitsineq tarnikkut nappaatip pileqqaarnerani imaluunniit tarnikkut napparsimasup nakorsaatornerminik unitsitsinermit niaqulaaqqilernerani pisariaqalersinnaavoq. Pinngitsaaliinikkut taamaallaat unitsitsisoqarsinnaavoq napparsimasoq piumassutsiminik unikkumangippat.

Inuk pinngitsaaliinikkut unitsinneqarsinnaavoq nakorsaq tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmi atorfeqartuunngitsoq isumaqarpat inuk pineqartoq niaqulaartoq imaluunniit niaqulaarnermut assingusumik pissuseqartoq, naliliisoqarpallu napparsimasup qanoq issusia katsorsaasoqanngippat ajorseriarujussuarsinnaasoq. Taamatut pinngitsaaliinikkut unitsitsineq "sungaartunik pappiaraqarluni" katsorsaaneermut unitsitsinerit taaneqartarpoq.

Inuk niaqulaartut isigineqassasoq naliliisoqarpat pissusialu imminut namminermit inunnilluunniit allanik ulorianartorsioqartitsisoq isumaqartoqarpat, taava inuk pineqartoq ulorianarnini pissutigalugu "aappaluttunik pappiaraqarluni" unitsinneqartut taaneqartarpoq.

Pinngitsaaliinikkut unitsitsinerit amerliartorsimapput (Tabel 7.1.1).

Tabel 7.1.1: 2006-imit 2009-mut pinngitsaaliinikkut unitsitsinerit

	2004	2005	2006	2007	2008
"sungaartunik pappiaraqarluni"	1	8	6	4	11
"aappaluttunik pappiaraqarluni"	14	17	9	20	29
Katillugit	15	25	15	24	40

Paasisaqarfik: Dronning Ingridip Napparsimmavissuani aqutsisoqarfik.

7.2 Pinngitsaaliinikkut tigummininneq, pinngitsaaliinikkut katsorsaaneq aalaakkiinerlu

Napparsimasup pinngitsaaliinikkut unitsinneqarsinnaanerata saniatigut napparsimasup pinngitsaaliinikkut tigummineqarnissaanut imaluunniit pinngitsaaliinikkut katsorsaaneqarnissaanut periarfissaqarpoq, napparsimasoq niaqulaarpat imaluunniit niaqulaarnermut assingusumik pissusilersornerata pineqartup kiffaanngissusiiannnginnissaa pinngitsaaliinikkulluunniit katsorsannginnissaa illersorneqarsinnaajunnaarsippagu. 2009-mi napparsimasut 39-t immikkoortortaqaarfimmi pinngitsaaliinikkut tigummineqarput, napparsimasullu marluk pinngitsaaliinikkut katsorsaaneqarlutik.

Pinngitsaaliinikkut aalaakkiineq aatsaat pisinnaavoq napparsimasoq imminut inunnilluunniit allanik ulorianartorsioqartitsippat, taamaaliornissani sioorasaurtigippagu, napparsimasoqatiminik malersuippat imaluunniit napparsimasoqatiminik sakkortuumik akornusiippat, imaluunniit annertuumik aserorterippat. Pinngitsaaliinikkut aalaakkiinermit qiterut, paffequtit, isikkanut aalaakkiutit aqqatillu atorneqarsinnaapput. 2009-mi napparsimasut 45-t pinngitsaaliinikkut aalaakkerneqarput.

Illersuiniarluni aalaakkiineq inuk siunertarineqanngitsumik imminut annertuumik ulorianartorsiortissinnaaneranut illersorniarlugu pisarpoq. Illersuiniarluni aalaakkiineq nammineq piumassuseq tunngavigalugu pisarpoq.

8 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi unamminiagassat, suliniutaasussallu pillugit kaammattuutit

Siunissami pisariaqartitat, aaqqissuussaanikkut suliatigullu aamma atugassiissutinut tunngasutigut unamminiagassat suleqatigiissitaliat tikkuarsimasaat imaluunniit nassuiaatip suliarineqarnerani qulaajarneqartut immikoortumi matumani naatumik allaaserineqarput. Suliassa qarfinni susassa qarfiusuni nassuiaat kaammattuutinik saqqummiussivoq.

Kaammattuutit tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni anguniagassat takorluukkatullu saqqummiunneqartunik aallaaveqarput, suliniuterpasuillu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermit atuisunut pinaveersaartitsinermit, qulaajaanermik katsorsaanermillu pitsaassuseqarluartumik paasiunartumik, ataqatigiissumik, sunniuteqarluartumik ilisimasanillu tunngaveqartumik qulakkeerinninnermit ataatsimut siunertaqarlutik.

Tamanna angussagaani inatsisiliornikkut ullutsinnut naleqquttunik tunngaveqarnissaq, illutat ullutsinnut naleqquttuunissaat, ilisimasat ilinniartitsinerullu nutarterneqarnissaat, sulisut tigummiinnarnissaannut periarfissaqarneq, suliffimmi pitsaasunik avatangiiseqarnissaq suliallu ataqqineqarnissaa piumasagaataapput, kiisalu tarnikkut nappaatilinnik sullisseriaatsip annertunerusumik pitsaaneroqisumillu uppersaasorsorneqarnissaa pitsaassuseqartinneqarnissaatalu qulakkeerneqarnissaa aamma piumasagaataallutik.

Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik nalilivoq kaammattuutit ilaat aningaasatigut killissaliussat pio-reersut iluanni piviusunngortinneqarsinnaanngitsut, aningaasaqarnikkulli inaarutaasumik nalilisoqarnissaani kaammattuutit sorliit salliutinneqarnissaat Inatsisartut kissaatigineraat pillugit naalackersuinikkut aalajangiisoqarnissaa utaqqimaarneqartariaqartoq.

8.1 Inatsisiliorneq ullutsinnut naleqquttoq

Ullutsinnut naleqquttumik inatsisiliorneqarnissaa pisariaqartitsinerup naammassineqarnissaa suli nukinginnartuuvoq. Inatsisiliornermi pio-reersumi tarnikkut nappaatilinnik sullissinermit pitsaasumik sulisinnaaneq qulakkeerneqarsimanngilaq, napparsimasullu pisinnaatitaaffii eqqarsaatigalugit ullutsinnut naleqquttinngilluinnarlutik.

Kaammattuutit:

- tarnikkut nappaatillit pillugit inatsit napparsimasut pisinnaatitaaffii eqqarsaatigalugit tulleriaarinermit salliutinneqassasoq, taamaalilluni suliassa qarfimmi tassani inatsisissatut siunnersuut 2011-mi saqqummiunneqarsinnaaqullugu,
- suliassa qarfiup sinnerani inatsisiliornermit sulineq tulleriaarinermit salliutinneqassasoq.

8.2 Paasissutissatigut tunngavigisat pitsaanerusut aqutsinermit ator-tussat pitsaanerusut

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni paasissutissat pillugit pingaarnerusutigut pilersaarussiaq piareersaanerlu amigaataapput. Paasissutissanik amigaateqarnerup siunissami pisariaqartitat missiliuunniissaat ajornakusuulersippaa, sumilu najugaqarneq apeqquaatinnagu assigiimmik katsorsaannissamik anguniakkap aamma tarnikkut nappaatilinnik sullissinermit kiffartuussinerit pitsaassuseqartitsinikkut qulakkeerunneqarnissaannik anguniakkat anguneqarnissaat ajornakusuulersillugit.

Suliassa qarfimmi tassani paasissutissat massakkut pigineqartut aqutsinermit ator-tussat imaluunniit suliassa qarfimmik paasiniaanermut atorneqarsinnaanngillat. Kiffartuussinerit distriktit ataasiakkaat imminnut sanilliusiffiqineqarnissaannut tunngaviusinnaasut pillugit ataatsimoortumik nalunaarsuisoqarsimanngilaq. Suussusersiinerit katsorsaanerlu pillugit paasissutissanik peqanngingajalluinnarpoq,

angusallu pillugit paasissutissanik peqanngivilluni. Tamatumunnga peqatigitillugu paasissutissat pigineqartut tutsuviginartuunngillat, suussusersiinerillu pillugit qitiusumit paasissutissat tamakkiisuunngiluinnarunarlutik. Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut imaluunniit kiffartuussinerit tarnikkut sakkukinnerusumik nappaatillit tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup avataatigut katsorsarneqartut pillugit paasissutissat qitiusumik katersorneqarsimangillat.

Kaammattuutit:

- paasissutissat suut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut pitsaanerpaamik nakkutigineqassappata siunissami qulakkeerneqassanerannik misissueqqissaarneq ingerlanneqassasoq,
- misissueqqissaarneq taanna suliassaqarfimmi tassani paasissutissanut tunngasuni qanoq periaaseqarnissamut tunngaviussasoq, tassanilu paasissutissat qanoq iliorluni qulakkeerneqartarnissaat nutarterneqartarnissaallu ilaatinneqassasoq,
- periaatsip taassuma qanoq iliorluni piviusunngortinneqarnissaa pillugu pilersaarussiaq suliari-neqassasoq,
- tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni suliniutit nutaat taamasa eqqarsaatigalugit paasissutissat taakku paasissutissatigut pingaernerusutut periaatsimi ilaatinneqassasut naliiffigineqassasullu.

8.3 Tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsinermik aallussineq, ilanngulugit imminortarneq aamma imminoriartarneq

Tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsinermik suliniuteqarnerup aallunneqaannarnissaata qulakkeerneqarnissaa pisariaqartinneqartorujussuusoq tikkuarneqarpoq. Tarnikkut nappaateqaleqqaartartut ukioqqortunerulernissaat kissaatigigutsigu, amerlanerusut tarnikkut nappaateqartutut ilisarnaateqalernissaat imminornissamillu eqqarsaateqartarnerat imminoriartoqartarneralu pinngitsoortinniarutsigik, meeqqat inuusuttullu inuunermik ingerlanerani pitsaanngitsunik sunnigaasarnerannik kiisalu tarnikkut inuttullu atukkatigut nanertukkigaasarnerannik, matumani kinguaassiuutitigut atornerluisarneq ilanngullugu eqqarsaatigalugu, annikillisaanissaq pisariaqarpoq.

Imminortarnernut imminoriartarnernullu pitsaaliuinerup naleqqiullugu tarnikkut napparsimasunut katsorsaasarfik Paarisap pinaveersaartitsinermut suliniutaanut atortussatigut tapertassanik inunnik ataa-siakkaanik oqaloqateqartarninngorlugit inunnik imminoriartutut pissuseqartunut, imminoriartartunut imminorusunermillu eqqarsaateqartuutunut suliniutinik imaqarpoq. Inunnik ataasiakkaaraluni oqaloqateqartarnerit ilaatigut sinerissami tarnikkut erloqissutilinnut angerlarsimaffimmi napparsimasunik isumaginnittut suliaannut ilanngunneqarsinnaapput, kisiannili tarnikkut ajoqutinik aaqiiniarnissamik pisariaqartitsinermi kommunimi tarnip pissusiinik ilisimasalimmu/-nnut innersuunneqartariaqarput. Tarnikkut napparsimasunut katsorsaavik angerlarsimaffimmi napparsimasunik peqqissaasumut telemi attaveqaatit atorlugit ilitsersuinerup ikiuteqarsinnaavoq. Suliniut attuumassuteqartut tamarmik soqutigisaat Paarisalu suleqatigiinnikkut ataqatigiissaarneqassaaq.

Ilisimatusarnikkut paasisat paatsuugassanngitsumik takutippaat imigassamik atornerluinerup pina-veersaartitsinermi katsorsaaneramilu uummaarissumik suliniuteqarneq, minnerunngitsumik ilaqutariit meerartallit arnallu naartusut eqqarsaatigalugit, pisariaqartuusoq meeqqanillu kinguaassiuutitigut atornerluisarneq akiorniarlugu siunissami pinaveersaartitsinermik suliniuteqarnermi suliniutit inooq-taanikkut piorsarsimassutsikkullu ukiukitsunik kinguaassiuutitigut atoqateqartarnermik ileqqusunut sammititaasut aamma ilaatinneqartariaqartut.

Pinaveersaartitsiniarluni peqqissutsimillu siuarsaaniarluni suliniutit aallarnisarneqareersimasut anner-tussusiisa allaaserineqarnerat nassuiaatip matuma sinaakkutaasa avataaniippoq, suliassaqarfilli taanna eqqumaffigineqartorujussuovoq. Tamanna pingaartumik peqqinnissaqarfimmi Inuuneritta aq-

qutigalugu "Suliniuteqaliaartarneq"-mik suliniuteqarnermut atuuppoq, taannalu ilaqutariinnut naartu-sortalinnut sanngiitsunut marluk tikillugit ukiulinnik meerartalinnut sammititaavoq. Isumaginninnermut Naalakkersuisoqarfik suliassaqarfimmi tassani paasissutissanik 2009-mi ukiakkut ataatsimiinnermut atatillugu saqqummiusseqqammerpoq. Tamatumunnga peqatigitillugu taamanikkut kommunit ilarpasuisa pinaveersaartitsinermik suliassaqarfimmut tunngasumi namminneq suliniutissatik ilusilersorlugilu piviusunngortissimavaat.

Kaammattuutit:

- pinaveersaartitsiniarluni peqqissutsimillu siuarsaniarluni massakkut suliniutit ingerlateqqinneqassasut,
- pingaartumik meeqqat, inuusuttut utoqqaallu eqqarsaatigalugit tarnikkut peqqissuuneq siuarsaniarlugu tarnikkullu nappaateqarnermik ajornartorsiutit pinaveersaartinniarlugit ataqatigiisasaagaasunik suliniutit amerlanerusut qulakkeerneqassasut,
- arnani naartusuni atornerluisoqarneranik eqqumaffiginninneq sakkortusarneqassasoq, atornerluisoqartorlu malugineqarpat atornerluiuannaarsitsiniarluni katsorsaannermut akeqanngitsumut pilertortumik innersuussisoqarsinnaaneranut periarfissaq qulakkeerneqassasoq,
- immikkoortukkuutaanik immikkut pisariaqartitsisunik eqqumaffiginninneq sakkortusarneqassasoq: Ilaqutariinni tarnikkut timikkulluunniit napparsimasortalinni atornerluisortalinniluunniit meeqqat, inersimasut timikkut sivirusumik annertuumilluunniit ajoquteqartut, inersimasut sulifeqarnermut tunngasunut attaveerussimasut, atornerluisut utoqqaallu attaveqarfeqarnermik kut sanngiitsut, kiserliortut annaasaqarsimasulluunniit.

8.4 Neqeroorut ataqatigiinneqartoq eqaatsorlu

Meeqqanut, inuusuttunut utoqqarnullu tunngasuni pisariaqartitanik matussusiivigineqarsimangitsunik peqarsorinarpoq (kingusinnerusumiittut takukkit). Tamatumunnga peqatigitillugu saqqummiunneqarpoq massakkut neqeroorut napparsimasunit ilaqutaasunillu eqaatsutut ataqatigiinneqartutullu isigineqartuaannanngitsoq, pingaartumik peqqinnissaqarfimmi neqeroorutit assigiinngitsut akornanni ikaarsaariarnerit eqqarsaatigalugit.

Nakorsanut tunngasuni tarnikkut nappaatilinnik sullissineq ullumikkut immikkut ilisimasaqarfinnut agguataarsimavoq, soorlu meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut, inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut aamma utoqqarnik tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut immikkut ilisimasaqarfittut ingerlanneqartunut, soorluttaaq inersimasunik tarnikkut nappaatilinnik sullissineq taamatut immikkut ilisimasalinnik sulisoqarfiulluni suliassaqarfiusoq. Tarnikkut nappaatilinnik siunissami sullissinerup iluani immikkoortuni tamani suussusersiisarneq katsorsaanerlu pillugit paasissutissat nutartigaasut qulakkeerneqarnissaannik pisariaqartitsisoqarnera saqqummerpoq.

Kaammattuutit:

- tarnikkut nappaatilinnut tamanut napparsimanerullu ingerlanerani tamarmi neqeroorut ataqatigiinneqartoq eqaatsorlu qulakkeerneqassasoq, tassa suliniuteqaliaarnermit suussusersinnermut katsorsaannernullu aamma napparsimasut sivirusumik ataavartumilluunniit napparsimasut eqqarsaatigalugit sivirusumik katsorsaaneq peqqissartornerlu ilanngullugit eqqarsatigalugit,
- tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi neqeroorutip pisariaqartitsineq eqqarsaatigalugu oqimaqatigiissitsiviunissaa qulakkeerneqassasoq, tarnikkullu nappaatilinnik sullissinnermi immikkoortuni tamani suussusersiinnermik katsorsaannermillu ilaqartinneqassasoq,
- neqeroorutit assigiinngitsut akornanni ajornartorsiutitaqanngitsumik ikaarsaarsinnaaneq qulakkeerneqassasoq,
- immikkut immikkoortortaqaarfimmut telemedicin atorlugu nakorsiarnissamut periarfissaq aalajangersimasumik neqeroorutinngortillugu piorsarneqassasoq.

8.5 Nappaatinik suussusersiniarnermi katsorsaaneermilu atugassiissutit pitsaaneerusumik agguataarneqarnerat

Peqqinnissaqarfimmi anguniakkat ilaat tassaavoq sumi najugaqarneq apeqqutaatinnagu assigiimmik kiffartuussinissaq. Ullumikkut tarnikkut sakkortuumik nappaatillit 2/3-ii sinerissami najugaqarput. Tarnikkut nappaatilinnik nakorsanit immikkut ilisimasalinnit sullinneqarnissamit tamarmiusumit sinerissami angalanernut sapaatit akunnerisa 25-t missaat ukiumut atorineqartarput.

Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi sulisut qassiussusissaat sulisoqatigiikkuutaallu peqqinnissaqarfiup distriktiini ataasiakkaani tarnikkut sakkortuumik nappaatillit amerlassusiat isiginia-raanni agguataarneqarsimanerat assigiinngisitaartorujussuavoq.

Kaammattuutit:

- distriktini neqeroorutit tamarmiusut misissoqqissaarneqassasut siunissamilu pisariaqartitsineq missingerneqassasoq,
- sulisutigut atugassiissutit distriktinilu pisariaqartitat akornanni agguataarineq pitsaaneerpaanngortinneqassasoq.

8.6 Tarnikkut nappaatinik suussusersiniarnermi katsorsaaneermilu neqeroorutininik annertusaaneq

Ilisimatusarnikkut paasisat takutippaat peqqinnissakkut pingaarnerusutigut sullissineq annertusarneqartariaqartoq. Taamatut annertusaaneermi anguniakkat ilaat aamma tassaasariaqarpoq distriktini tarnikkut nappaatinik nalinginnaasunik, soorlu nikallungasarnernik, ersiortarnermik kiisalu tarnikkut timikkullu nappaatinik, suussusersiniarnerup katsorsaaneermilu pitsaaneerulersinneqarnissaat.

Taamaattumik distriktini peqqinnissaqarfimmi sulisut nukittorsarneqarlutillu ikorfartorneqartariaqarput, tarnikkut nappaatinik utersaartuulernermullu ilisarnaatinik suussusersiniarnermi katsorsaaneermilu ikiuinissamat pitsaaneerusunik periarfissaqarnissaat siunertaralugu - meeqqat inersimasullu eqqarsaatigalugit.

Tarnikkut nappaatillit timikkut nappaatinik toqquteqarlutik toqujaartarnerat annertoorujussuavoq. Taamaattumik timikkut nappaateqarnermut ajoquteqarnermullu ilisarnaatit qulaajarneqarnissaat katsorsaaneerulertarlu, tarnikkut napparsimasut tarpersorsorneqarnissaat suussusersiivigineqarnissaminnullu aamma katsorsarneqarnissaminnut malinnaavigineqarnissaat piumassuseqalersinneqarnissaallu pingaaruteqarpoq. Tamatumunnga peqatigitillugu timikkut napparsimasut timikkut annertuumik ajoqutillit, ataavartumik nappaatillit atornerluisullu tarnikkut ajoqutinik pilersitsiartuaanissamat annertunerusumik ulorianartorsiorput.

Kaammaattuutit:

- tarnikkut nappaatit atugaaneerusut pillugit neqeroorutit assigiissaarnerusut distriktini tarnikkut nappaatinik katsorsaaneermut ataatsimut tunaartarisassanik suliaqarnikkut piviusunngortitsinikkullu qulakkeerneqassasut,
- katsorsarneqarnissamik naleqquttumik neqerooruteqarnissap distriktit tarnikkullu nappaatiliinnut immikkoortortaqarfiup A1-ip akornanni sukumiinerusumik suleqatigiinnikkut, kiisalu telemedicin atorlugu naliliinissamat periarfissat pillugit isumaqatigiissuteqarnikkut oqitsuutinneqarnissaa qulakkeerneqassasoq,
- distriktini sulisunut napparsimasut tarnikkut ajoqutillit katsorsarneqarnerat pillugu oqarasuaatikkut telemediciniluunniit atorlugu siunnersuisinnaanermut periarfissat pitsanngorsarneqarnissaat qulakkeerniarlugu suliniuteqartoqassasoq,
- tarnikkut ajoqutilinni timikkut nappaatit aamma timikkut nappaatiliinni tarnikkut nappaatit annertunerusumik eqqumaffigineqarnissaat qulakkeerneqassasoq.

8.7 Tarnikkut nappaatinik inuttaasunut paasisitsiniaaneq nukittorsarneqassaaq

Tarnikkut nappaatit pillugit paasisutissiisoqarnissaanik pisariaqartitsineq suli annertooujussuuvoq, naak napparsimasut innarluutillit, matumani tarnikkut nappaatit ilanngullugit eqqarsaatigalugit, pillugit annertunerusumik ilisimasaqarnissaq qulakkeerniarlugu suliniuteqarneq Isumaginninnermut Naalakkersuisoqarfiup ataani Ilisimasani Katersivimmit aallarteqqammersumit ingerlanneqaraluartoq.

Sulinerup ingerlanerani paasinarsivoq inuppasuit nalinginnaat tarnikkut nappaatit pillugit ilisimasaat killilerujussuusut, ilarpaaluisa tarnikkut napparsimasut ersigigaat ilarpaaluisalu tarnikkut napparsimasunik peqateqarneq nalornisoorfigisaraat.

”Inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissineq”-mi ingerlatap takutippaa tarnikkut nappaatit pillugit ilisimasaqannginneq aamma tarnikkut nappaatip aallartilerneranut ilisarnaatinut qisuariaateqartannginneq inuusuttut katsorsaaneramik suliaqarnermi ilisimaneqalinnginnerminni tarnikkut sakkortuumik nappaateqarnermik pilersitsiartortarnerannut pissutaaqataasinnaasut.

Kaammattuutit:

- tarnikkut nappaatit pillugit paasisutissiisarnermi pingaernerusutigut periaaseq ilusilersorneqassasoq,
- paasisitsiniaanerit suliniutigineqassasut paasisitsiniaanermilu atortussat suliarineqassasut, innuttaasut tarnikkut nappaatinik ilisimasaasa annertusarneqarnissaat siunertarlugu,
- tarnikkut nappaateqarnermut ilisarnaatit kiisalu pinaveersaartitsinnermut katsorsaanerimullu periarfissat pioreersut pillugit paasisutissat innuttaasunut pissarsiariuminartuussaasut,
- tarnikkut napparsimasuunerup qanoq innera pillugu paasisutissat nutarterneqarnissaat qulakkeerneqassasoq.

8.8 Tarnikkut nappaatillit ilaqutaasullu tarnikkut nappaatit pillugit ilinniar-tinneqarnissaannik neqeroorut

Meeqqat eqqarsaatigalugit meeqqat nappaataat pillugit ilaqutaasunik ilinniar-titsineq meeraq pillugu pitsaasumik suleqatigiinerup qulakkeerneqarnissaanut pingaaruteqarluinnarpoq. Meeqqanut tunngasuni ilinniar-titsineramik suliniutit piffissat ilaanni ingerlasareerput, tamanilli peqataaffigineqarsinnaanatik.

Inuusuttunik tarnikkut nappaatit pillugit ilinniar-titsineq inuusuttunik ingerlatami aalajangiusimaneqarsinnaasunik tarnikkut napparsimasunik sullissinermi iluaqutissarsivigineqarsinnaasoq isumaqarfigineqarpoq, inuusuttulli ilaqutaasullu takkuttut amerlassusiat allanngorartarsimalluni.

Nuummi Utoqqaat Illuanni puiguttortut ilaqutaannut atuartitsinissamik neqeroorut ineriartortinniarlugu suliarineqarpoq, tassanimi misilittakkat takutimmassuk puiguttortunut ilaqutaasut tunuarsimaartartorujussuusut naalliutitillu nipaatumik atortaraat.

Kaammattuutit:

- tarnikkut nappaatilinnut ilaqutaasunullu tarnikkut nappaatit pillugit ilinniar-titsinissamik neqeroorutit pigineqarnissaat qulakkeerneqassasoq.

8.9 Nappaatillit marloqiusamik suussusersiivigineqarsimasut eqqarsaa-tiginerullugit atornerluinermik qaangiisitsiniarluni katsorsaanissamik neqeroorut pitsaanagerusoq

Tarnikkut nappaatillit tarnikkut nappaateqarnerminnut peqatigitillugu atornerluisuusarput, atornerluisuunerullu immiini tarnikkut nappaammik pilersitsiartuaarsinnaaneq annertusitittarpaa.

Tarnikkut nappaatilippassuit atornerluisuusut atornerluinermik qaangiisitsiniarluni katsorsaanissamik neqeroorutiniq pioreersunik iluaqutissarsiviginninneq ajornartorsiutigisarpaat. Atornerluisuuneq tarnikkut nappaatip sukumiisumik katsorsarneqarnissaanut akornutaammatt tarnikkut napparsimasunut marloqiusamik suussusersiivigineqarsimasunut katsorsaanissamik neqeroorutit pitsaanagerusut siunis-sami qulakkeerneqarnissaat pingaartuuvoq.

Kaammattuutit:

- atornerluinermik qaangiisitsiniarluni pilertortumik katsorsaanissamik neqeroorutit ataatsimut pitsaanagerusut qulakkeerneqassasut – neqeroorut ajornanngippat akeqassanngilaq,
- tarnikkut napparsimasunut atornerluinermik qaangiisitsiniarnermi neqeroorut akeqanngitsaq pisariaqartitanut pioreersunut naleqqussagaasoq inunnullu tarnikkut sakkortuumik nappaate-qarnertik pissutigalugu neqeroorutiniq pioreersunik iluaqutissarsiviginnissinnaanngitsunut immikkut aaqqissuussaq qulakkeerneqassasoq.

8.10 Assigiinngitsunik suliaqartut suleqatigiinnerat tarnikkullu nappaatillit inuttut atugaasigut sullissineq nukittorsarlugit

Tarnikkut napparsimasut katsorsaanerup ingerlaneraniq ataqatigiisumik misigisaqassappata assi-giinngitsunik suliallit suleqatigiinnerannik nukittorsaaneq pisariaqarpoq. Tarnikkut nappaatillit sul-lissinnermut tunngasuni pingaartumik ineqarnermut, suliffisaqartitsinnermut, tarpersorsortitit ikiortimik pisariaqartitsinnermut isumaginninnermilu ikiorsiiniutinut allanut tunngasut eqqarsaatigalugit isumagin-nittoqarfik suleqatigineqartarpoq.

Tarnikkut nappaatillit sivirusumik napparsimasimasut eqqarsaatigalugit ulluinnarni tapersorsorneqarlutillu ilusilersuiffigineqarnissaat, kiisalu nappaatimik pitsaanageruffiani suliffissamik naleqquttumik neqeroorfigineqartarnissaat pitsaassuseqartumik inuuneqarnissaannut aalajangiisuusumik pingaaruteqarpoq. Tarnikkut nappaatillit napparsimanerpaat eqqarsaatigalugit taakku sulisunit tapersorsorneqarlutik najugaqarsinnaaneratt sapinngisamillu pisinnaasaqarnerpaasinnaalersillugit sungiusarneqarnerisa qulakkeerneqarsinnaanissaat pisariaqartuuvoq.

Tarnikkut nappaatilippassuit inigisaminnik tigumminniinnarsinnaaneq ajornartorsiutigisarpaat ine-qanngitsutullu inuulersaarlutik, arlalillu Retspsykiatrisk afdeling R3-mit aamma A1-imit angerlartinne-qarsinnaasarsimannngillat angerlartitsivissaqanngimmat. Kommunini arlalinni suliffeqartitsinissamik neqeroorutit amigaataapput.

Isumaginninnermik suliaqartunit kommuninillu tikkuarneqarpoq isumaginninnermi sulianik qitiusumik suliarinninnerit sivirusarsinnaasut, isumaginninnermilu qitiusumik oqartussaasunit tikkuarneqarluni qinnuteqaaterpassuit amigartumik immersorneqartartut, tamannalu sulianik suliarinninnermut sivitsor-saasartuq.

Kaammattuutit:

- tarnikkut nappaatillit peqqissartornissamut, suliffeqarnissamut, aalajangiisimanninnissamut imaluunniit suliffeqarnermut tunngasunut uternissamut periarfissaat pitsanngorsarneqassasut,

- tarnikkut nappaatillit pillugit assigiinngitsunik suliallit suleqatigiinnerat nukittorsarneqassasoq,
- tarnikkut nappaatillit ikiorneqarnissamik isumaginnittoqarfimmuut qinnuteqartarnerisa ajornangitsuunissa qulakkeerneqassasoq,
- tarnikkut nappaatilinnut inissianik najugaqarfinnillu pisariaqartitsinerup qanoq iliorluni matususerneqarnissaa misissoqqissaarneqassasoq iliuusissanullu pilersaarussiaq suliarineqassasoq,
- Namminersorlutik Oqartussat kommunillu tarnikkut inuttullu atukkat pillugit suleqatigiinnerisa pitsanngorsarneqarnissaat qulakkeerneqassasoq,
- sulianik suliarinnitarneq piareersarneqassasoq najukkani ataasiakkaani sulianik suliarinnittunut pisariinnerpaanngorlugu, najukkanilu ataasiakkaani ilitsersorneqarnissamik ujarlersinnaaneq oqinnerpaanngortillugu.

8.11 Ilinniartitsinermut tunngasunik nukittorsaajuarneq

Ineriartitsisoqassappat ilinniartitsineq piumasaqaataavoq. Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasunut atatillugu suliaasaqarfippassuit iluini ilinniartitsineq aallunneqareerpoq, suleqatigiissitalianilli inunnik tarnikkut nappaatilinnik sullissisunik ilinniartitsinerup nukittorsarneqarnissaanik ataatsimut pisariaqartitsisoqarnera tikkuarneqarpoq.

Ilinniartitsinermut tunngasut iluanni suliniutit ingerlanneqartut ilaatigut makkuupput:

- *Tapersorsortitut ikiortinik pikkorissartitsinerit.* Pikkorissartitsinerit taakku najukkani ataasiakkaani akuttunngitsunik ingerlanneqartarput, tassami sulisoqatigiit taakkorpiat atorfimminniitiinnarniarnerat ajornakusoortorujussuummat.
- *Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi sulisunik pikkorissartitsinerit.* Pikkorissartitsinerit taakku ukiumoortumik neqeroorutigineqartarput PI-milu ingerlanneqartarlutik, ilaatigullu nappaatillit marloqiusamik suussusersiivigineqarsimasut, tarnikkut nappaatilinnut aporaannernik qaangiiniartarneq kiisalu peqqissaasunut ikiortit tarnikkut nappaatilinnut nakorsaasersuisarnerat pillugit pikkorissartitsisoqarsimavoq.
- *Peqqissaasut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi immikkut ilinniagalittut ilinniartinneqarnerat.* 2002-miilli peqqissaasut Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfiup annertunerusumik ilinniaqarnissamat immikkoortitai aqutugalugit tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup iluani immikkut ilisimasalittut ilinniarnissamat aningaasatigut tapersiivigineqarnissartik qinnuteqaatigisinnaasimavaat. Taamatulli ilinniarneq ajoraluartumik suli naammassineqarsimangilaq.
- *Allamukarluni ilinniarneq.* Immikkoortortaqaqarfiup sulisuisa Risskovimukarlutik ilinniariartornissamat ingerlaavartumik periarfissaqarnissaat anguniarneqarsimavoq. Periarfissap taassuma aaqqissuussaasumik suleqatigiinninngortillugu piorsarneqarnissaa kissaatigineqarpoq,

Ilinniartitsinermut suliniutit suli naammassineqanngitsut:

- *Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi ikiortitut ilinniartitsineq.* Ilinniartitsineq taanna tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup iluani peqqissaasunut ikiortinngorniarluni ilinniarnermut sapaatit akunnerini 20-ni PI-mi ilinniaqqiffiuvoq. Ilinniartitsineq 2010-mi aallartinneqassaaq, tassaniilu peqqissaasunut ikiortit 16-it marloriarlutik pikkorissartinneqassallutik.

Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi sulisut suliassarpassuit sulinerup imarisai pitsaanerusumik isumagisinnaajumallugit annertunerusumik ilinniaqarnissamik pisariaqartitsippat. Tamanna minnerunngitsumik napparsimasunik atuartitsineq isumaginninnermilu paaqqinniffinni najugaqarfinnillu sulisoqatigiikkuutaanik atuartitsineq/siunnersuineq eqqarsaatigalugit atuuppoq.

Utoqqarnik tarnikkut nappaatilinnik sullissineq oqimaatsuvoq, ajornartorsiutillu immikkut ittut tassa-niittut suliarinissaannut ilinniarsimanissaq piumasaqaataalluni. Pisariaqartitsineq taanna ilinniartitsi-nertigut pioreersutigut matussuserneqarsimangilaq.

Makku pisariaqartinneqarnerat sulinerup ingerlanerata nalaani tikkuarneqarpoq:

- tarnikkut nappaatilinnik timikkut sungiusaanermi, avatangiisit atorlugit katsorsaanermi aamma tarnikkut nappaatilinnik attaveqarfiginninnermi sulisut uteqqiattunik pikkorissartinneqartarnerat. Pikkorissartitsinerit taakku isumaginninnermi ulloq unnuarlu paaqqinniffinni tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinnermi aamma Dronning Ingridip Napparsimmavissuani pisut annersaaviusut saassussianiarfiusullu pinaveersaatitsivigeqataaffigisinnaallugillu qaangiisitsivigeqataaffigisinnaavaat,
- sulianik ilinniagaqarsimangitsunut aamma isumaginninnermi perorsaasunut tarnikkut nappaatilinnik sullissisunut pingaarnerusutigut siunnersuineq ilitsersuinerlu,
- tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinnermi e-learningimik atulersitsineq,
- peqqinnissaqarfimmi tarnikkut pissutsinik ilisimasallit kommunini tarnikkut pissutsinik ilisimasallit assigalugit annertunerusumik ilinniarnissaannut immikkullu ilinniagalittut ilinniarnissaannut aningaasanik qulakkeerunneqartariaqarnerat,
- utoqqaat illuini napparsimmavinnilu sulisunut ilinniarsimasunut, angerlarsimaffinni ikiortinut, tapersersortitut ikiortinut ilaqaatasunullu puiguttorneq pillugu immikkut sivikitsumik ilinniartitsineq,
- annertunerusumik ilinniaqqissimaneq aningaasaqarnikkut malugineqarsinnaassasoq.

8.12 Sulisussarsiniarneq sulisooreersunillu tigumminniinneq

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfiup aamma sinerissami distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi angerlarsimaffimmi peqqissaanerup sulisunik immikkut ilisimasalinnik ilinniarsimasunilluunniit sulisussarsiniarneq sivisuumik ajornartorsiutigisimavaat. Tamatumunnga atatillugu, pingaartumik suliassaqarfiit pinngitsoorarik inuttalerneqartariaqartut eqqarsaatigalugit, pisinnaasat piumassuserinngisamik ilikariartuaarsimapput, taamaalillutik nakorsaaqqatut atorfiit nakorsanngorniarlutik ilinniarnermiunniit atatillugu sivikitsumik sulisimasunik sivikitsuinnarmik atorfeqartitaasartunik inuttalerneqartalerlutik, peqqissaasutullu atorfiit allatut sulianik ilinniagaqarsimasunik imaluunniit sulisunik ilinniarsimangitsunik inuttalerneqartalersimallutik, paaqqutarinninnermi suliassat isumaginissaannut.

Tarnikkut nappaatinut tunngasunik suliaqartunik Nunani avannarlerni nunaneersunik paarlaateqatigiit-tarnissamik suliniuteqartoqalereersimavoq, soorlu Peqqinnissaqarfimmi aqutsisoqatigiit Danmarkimi suliffeqarfinnik suleqatigiinnissamik isumaqatigiissuteqarnikkut sulisoqarneq pitsanngorsarniarsimagaat. Kissaatigineqarsinnaagaluartutuulli tamakku suliniuteqarnerugaluit iluatsittorsuusimangillat, immaqa nunani tamani tarnikkut nappaatinut tunngasunik sulisoqarniarnermi sulisunik peqqinnissamut ilinniagaqarluartunik amigateqarneq pissutigalugu.

Peqqissaasut tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi sulisut immikkut tapilerneqarsimapput, kiisalu tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi peqqissaasutut immikkut ilinniarsimasutut tapeqartitsisoqalersimaluni. Tapit taakku sulisussarsiniarnermut kissaatigineqartutut imaaliallaannaq sunniuteqarsimangillat.

Kaammattuutit:

- sulinnermi atugassarititaasut pitsaasut, suliatigut avatangiisit ineriartortitsiviusut, suliffiit pitsaasut, suliniuteqarnerup isumaqarluassusianik misigisaqarneq tarnikkullu nappaatilinnik sullissinnermi suliap ataqqineqarnerunera qulaakkeerreqassasut,
- suliatigut tapersersorneqarnissaq ajornanngitsuussasoq,
- tarnikkut nappaatilinnik sullissineq pilerinartutut, suliatigut ineriartornissamut allanngorarlartunik periarfissalittut peqqinnissaqarfimmilu suleqatigiikkuutaat tamaasa eqqarsaatigalugit namminersortumik suliffiusinnaasutut saqqummiunneqassasoq.

8.13 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasuni ilisimatusarneq

Innuttaasut tarnikkut nappaatinik ilisimasaqarnerunissaat pisariaqartinneqarpoq, minnerunngitsumik meeqqat, inuusuttut utoqqaallu eqqarsaatigalugit. Tarnikkut nappaatit inuttut atukkanut ataneqarnerinik qulaajaasoqarnissaa (nappaatinik tunillaassortunik ilisimatusarneq) pisariaqartinneqarpoq, kiisalu napparsimmavinni ilisimatusartoqarnissaa pisariaqartinneqarluni, tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi suliniutit piareersarneqarnerisa aamma katsorsaanerup sunniutaasa akornanni ataqatigiinneqarneq qitiutillugu, minnerunngitsumillu paasisat pissarsiarineqartut qanoq iliorluni pitsaanerpaamik atornerqarsinnaanerannik ilisimatusarneq (piviusunngortitsiniarnermik ilisimatusarneq) pisariaqartinneqarluni.

Kaammattuut:

- tarnikkut nappaatit tarnikkullu peqqissuunerup iluanni ilisimatusarnerup aningaasaqarnikkut sulinermilu salliutinneqarnissaa kaammattuutigineqarpoq.

8.14 Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi pinngitsaaliinermik atuineq

Pisuni immikkut ittuni tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi pinngitsaaliinerup atornissaa pisariaqarsinnaavoq. Tamanna tassaasinnaavoq pinngitsaaliinikkut unitsitsineq, pinngitsaaliinikkut uninngatitsineq/tigumminninneq, pinngitsaaliinikkut nakorsaatitortitsineq imaluunniit pinngitsaaliinikkut aalaakkineq. Pinngitsaaliinikkut unitsitsinerit 2001-imi 14-iniit 2008-mi 29-nut amerleriarsimapput. 2009-mi napparsimasut 36-t A1-imi pinngitsaaliinikkut uninngatinneqarsimapput/tigummineqarsimapput, napparsimasullu marluk pinngitsaaliinikkut katsorsarneqarsimallutik. Pinngitsaaliinikkut aalaakkiinermi qiterut, paffequtit ammit, isikkanut aalaakkiutit ammit aaqqatillu atornerqarsinnaapput. 2009-mi napparsimasut 45-t pinngitsaaliinikkut aalaakkerneqarsimapput. Tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi pinngitsaaliinermik atuinerup sapinngisamik annertunerpaamik killilersimaarneqarnissaa napparsimasullu naammagittaalliornissamut periarfissaq eqqarsaatigalugu inatsiseqartitsinikkut illersorneqarnerisa qulakkeerneqarnissaat pingaartuupput. Tamanna inatsimmi massakkut atuuttumi atuutingilaaq (qulaaniittut takukkit).

8.15 Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1

8.15.1 Illutai

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfiup A1-ip illutai ullutsinnut naleqquttuunngillat. Tamanna pingaartumik immikkoortumut matoqqasumut atuuppoq, tassanilu amerlavallaanik uninngasuuteqarneq ullumikkut ataatsimut ajornartorsiutaalereersimavoq. Silami matoqqasumik aneerfissat sulisullu immikkoortumit matoqqasumit qimaariarfissaat amigaataapput.

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmi illutat ajoraangata annersaaneq annertunerusarpoq. Illutat pitsaaneruppata ataasiuttarissanik initaqarlutik, tamanna napparsimasut pisunik uippakajaanartunik aqqusaarinnginnissamik periarfissaannik pitsaanerulersitsissaaq, nammineq ineerarisamut isertoqarsinnaammat. Atortorissaarutit pitsaanerusut silami nakkutigineqarluni timimik atuinissamut periarfissallit ajornartorsiummik annikillitseqataasinnaanerat ilimagineqarpoq.

Utoqqaat tarnikkut nappaatillit amerlanerusut siunissami unitsinneqartalernissaannik ilimaginninnerup napparsimasunut pisinnaasakinnerusunut atortorissaarusiinissap immikkoortortaqarfiup piorsarnerani eqqarsaatigineqarnissaa pisariaqalersippaa.

Tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqarfimmut A1-imut unitsitsisarnissamik siunissami pisariaqartitsinermi tarnikkut nappaatilinnik nunap immikkoortuini neqeroorutit qanoq ineriartortinneqarumaarnerat sinerissamilu napparsimmavinnut ataatsimut atugassarititaasut qanoq ikkumaarnerat aamma apeqqutaassapput, pingaartumik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut iluanni sulisunik pissarsiniartarneq sulisooreersunillu tigumminniinnarniartarneq eqqarsaatigalugit.

Dronning Ingridip Napparsimmavissua pillugu ataatsimut pilersaarusiami Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortorta qarfimmik nutaamik sanasoqarnissaa ilanngunneqarsimavoq. Suliaq pingaarnerusutigut taamaallaat missingiusiorneqarsimavoq, sanaartornermullu aningaasaliissutissat aningaasanut inatsimmi ukiuni missingersuusiorfiusuni 2013 tikillugu akuersissutigineqarsimanatik. Immikkoortorta qarfimmik matoqqasumik sananissaq pilersaarutini massakkut ilaanngilaq.

Kaammattuut:

- tarnikkut nappaatilinnut immikkoortorta qarfimmi A1-imi atortorissaarutit ullutsinnut naleqqut-tumik pitsaassuseqalersillugit siunissamilu pisariaqartitat eqqarsaatigalugit qanoq iliorluni pit-sannorsarneqarsinnaanerisa kingunerisassaannik naliliinermik imaqartumik misissueqqis-sarneq aallartisarneqassasoq.

8.16 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq

8.16.1 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinerpiaap anguniarneqarnera

Suliassat suut tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinerup immikkoortortarpiaani aamma tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi angerlarsimaffinni peqqissaanermik ingerlatsinerpiami isumagineqarnis-saannik eqqarsaatit assigiinngissuteqartorujussuupput. Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi sulinerpiap napparsimasumut attaveqarnerani assigiinngitsunik suliallit suleqataanerat ilaavoq, kat-sorsaanerlu napparsimasup avatangiisaanut inissillugu, angerlasimaffinnilu peqqissaanermik inger-latsineq napparsimasup pisariatitaanut ilaannginnerullunilu attuumassuteqannginneruvoq.

Nuummi tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissineq sinerissami tarnikkut nappaatilinnik angerlars-i-maffinni peqqissaaneq assigalugu tassaaneruvoq angerlarsimaffinni peqqissaanikkut ingerlatsineq.

Tamatununga peqatigitillugu Nuummi tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissinermi piffissap ator-neqartup ilarujussua kiffartuussinernut nakorsaatitortitsinermut attuumassuteqartunut atorneqartar-poq. Tassa imaappoq napparsimasumut attaveqartarneq nakorsaatitortitsinermut kiisalu malitseqar-titsinermut, ilitsersuinermut atuartitsinernullu nakorsaatitortitsinikkut katsorsaanerup attuumassute-qartumut atorneqartartoq, tarnikkullu nappaatilinnik distriktini sullissinermi katsorsaanerup sinnera annikillisinneqarsimalluni.

Kaammattuut:

- tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq napparsimasup pisariaqartitaanik pisariaqartitsi-nermik qitiutitsinerusoq anguniarlugu suliniuteqartoqassasoq.

8.16.2 Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi illut atorneqartut

Nuummi distriktimi tarnikkut nappaatilinnik sullissinerup takutippaa illut massakkut artorneqartut su-liassa qarfimmi tassani suliassanik, soorlu napparsimasunik oqaloqatiginninnermik, ingerlatsinermi akornutaasut. Sinerissami tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi peqqissaasoq napparsimmavinni suli-gajuttarpoq, tamannalu sukumiisumik sulinerunersoq najukkani ataasiakkaani naliliiffigineqartariaqar-poq. Tamatumunnga peqatigitillugu tarnikkut nappaatilinnik najugaqarfinnik, sammisassanik ornittagaa-sinnaasunillu pisariaqartitsipput.

Kaammattuut:

- distriktini tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi illunik, inissianik atortorissaarutinillu pisariaqar-titsineq tamarmiutillugu misissoqqissaarneqassasoq naliliiffigineqassasorlu, suliallu ilaannik ataatsimoortitsinerup pitsaaqutigisinnaasai naliliiffigineqassasut.

8.17 Meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut

8.17.1 Neqeroorutip annertussusia

Pissusilersorneq ilisarnaatilillu meeqqap tarnikkut nappaateqarneranik pissuteqartut meeqqanillu tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi iluaqutissarsiviusut pissusilersornermit ilisarnaatinillu attaveqarniarikkut akornuteqarnermik, sumiginnagaanermik inuttullu atukkatigut ajornartorsiuteqarnermik isumaginninnikkut perorsaananermik neqerooruteqarfigissallugit pisariaqartunik pissuteqartut immikkoortismanissaat ajornakusoorsinnaavoq. Isumaginnittoqarfiup tungaanit tikkuarneqarpoq isumaqartoqartoq massakkut neqeroorutit taakku pisariaqartitaannik matussusiisinnaanngitsut.

Matuma allanneqarnerata nalaani meeqqat tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissinermi sullinneqartut meeqqanut tarnikkut nakorsamit aamma meeqqanut tarnip pissusiinik ilisimasalimmit naliliivigineqarnissaminnut ukioq ataaseq angullugu utaqqigajuttarput. Pilerturnerusumik suussusiliinerup katsorsaanerullu meeqqap qanoq issusianik missiliuussineq pitsaanerulersissavaat, nappaatillu ajorsiarorsinnaanera ataavartunngorsinnaaneralu annikillisissallugit. Meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullisinerup suussusiliinissamik, nakkutilliinissamik il.il. pisariaqartitsileriarorneq aningaasatigut atugasiiissutitut immikkortinneqarsimasut iluanni naammassisinnaanngilai. Sulisut amerlineqarnerat atugassiissutit suleqatigisartakkanik meeqqat ataasiakkaat sullinneqarneranni ulluinnarni akuusartunik siunnersuinikkut ikiuinermit atorneqarsinnaanerannut pitsaaneruserumik aamma periarfissiisaaq.

Kaammattuutit:

- meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut tunngasut amerlanerusunik atugassiissuteqarfigineqassasut,
- piffissap qulaajaanermik utaqqinermut atorneqartartup qaammatit qulingiluat inorlugit sivissuseqalersinneqarnissaa anguniarneqassasoq.

8.17.2 Neqeroorutip qanoq ittuunera

Ullumikkut tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissiviit annerpaat kisimik meeqqanut tarnikkut nakorsamit meeqqanullu tarnip pissusiinik ilisimasalimmit orninneqartarput. Taamaattumik meeqqat illoqarfimmik avataani misissorneqartarput. Tamanna meeqqat naliliiffiginissaannut periarfissamut kinguneqartarpoq, tassami sulisut meeqqamik/ilaqutariinnik ilisarismannittut meeqqallu inuttut atugaanik ilisimasaqartut imaaliallaannaq akuliutsinneqarsinnaangimmata. Tamannalu meeqqanut tarnikkut nakorsap tapersersortitut ikiortinik, paaqqinniffinni sulisunik il.il. ilinniartitsinissaanik, angalanerullu kingornatigut najukkami napparsimmavimmut peqqissaaveqarfimmulluunniit, najukkami isumaginninermi oqartussaasunut, atuarfimmut PPR-imut allanullu attaveqarnissaanik ajornakusoorneulersitsisarpoq.

Meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik naliliinneq katsorsaanerlu immikkut ilisimasallit suliassaraat. Distriktini nakorsat nalinginnaasut ajornartorsiutinik taakkuninnga qulaajaanermik katsorsaanermillu ilisimasaat killeqarajuttarput, taamaattumillu meeqqanut tarnikkut nappaatilinnut sullissinermi siunnersortip ilitsersuinissaanut periarfissat iluaqutaasumik nukittorsarneqarsinnaapput.

Kaammattuutit:

- meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissineq siunissami nunap immikkoortukkuutaalersinneqassasoq,
- meeqqanik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermi ajornartorsiutit pillugit pingarnerusutigit siunnersuinissamut periarfissat nukittorsarneqassasut.

8.18 Inuusuttut tarnikkut nappaatillit

8.18.1 Inuusuttunik katsorsarneqartunik aalajangiusimannineq

Inuusuttut nakorsartitsisarlungi pisariaqarneratut katsorsarneqarnerat qulakkeerneqassappat immikkut ittunik suliniuteqartoqartariaqarpoq. Inuusuttut katsorsartikkusussuseqarnerat allanngorarajuttuuvoq sivikitsuusarluni. Taamaattumik nakorsartitsisarlungi katsorsaanerup ingerlanera takkutinngitsooratnermikkut unitsikulanerusarpaat, inersimasunullu sanilliullutik ingerlatami aalajangiusimanerujumi-naannerusarlutik.

Tamanna tarnikkut nappaatilinnik katsorsaanerumut periarfissap ajornannginnerulersinneqarneratigut pilertornerulersinneqarneratigullu, assigiinngitsunillu suliallit suleqatigiinnerisa atornerulerunerisigut inuusuttut katsorsartinnissamut pilerinerulersinneqarnerisigut pakkersimaarneqarsinnaavoq. Katsorsaannissamik neqeroorutip sivikitsunngorlugu, pikkunarnerusunngortillugu akulikinnerusunillu uteqat-taagassanngorlugu allanngortinneqarnissaa aamma siunnersuutigineqarsimavoq.

Kaammattuut:

- inuusuttut tarnikkut nappaatillit nakorsartitsisarlungi katsorsaanerumi immikkut aaqqissuussanik neqeroorfigineqartassasut.

8.18.2 Tarnikkut nappaatillit inuttut atugarisaasigut sullissinermi neqeroorutit

Inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermik ingerlatsisut isumaqarput inuusuttunut tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaarfimmit angerlartinneqartunut suliniutinik naleqquttunik pilersitsiniarneq ajornakusoorsinnaasoq, tassami kommunit neqeroorutininik siunnersuutigineqartunik/aallartinneqartunik ingerlatsinissaminnut sulisunik piukkunnaatilinnik amigaateqarajuttarmata.

Kaammattuut:

- inuusuttunut tarnikkut nappaatilinnut inuttut atugarisatigut sullissineq naleqquttoq qulakkeerneqassasoq.

8.18.3 Inuusuttunik tarnikkut nappaateqarlutik inuttut atukkamikkut ajornartorsiuteqartunik piaartumik paasisaqarniarneq neqeroorutillu pitsaanagerusut

Danmarkimi kisitsisit aallaavigalugit naatsorsuutigineqarsinnaasutut isigineqartunut sanilliullugit inuusuttut ikittunnguaannaat tarnikkut sakkortuumik nappaateqartutut tarnikkut nappaatilinnik sullissinermut atatinneqartariaqartutut suussusiliivigineqarsimasut inuusuttunik tarnikkut nappaatilinnik sullissinermik ingerlatsivik isumaqarpoq. Tamanna peqqinnissaqarfiup, isumaginnittoqarfiup, atuarfeqarfiup paaqqinniffiillu inuusuttunut tunngasuni imminoriarnernik, imminornernik, atornerluinermik kinguaas-siuutitigullu atornerlunneqarnerup kingunerisaanik allatigullu sumiginnagaanerup kingunerisaanik annertunernik sakkortuunillu ajornartorsiuteqartoqarneranik allaaserisaannut malunnartumik nikinganeqarpoq. Inuusuttut tarnikkut inuttullu atukkamikkut ajornartorsiuteqartut tarnikkut nappaatinik kingusinnerusukkut pileriartuaartitsisinaanerminnut ulorianartorsiorput.

Inuusuttunik tarnikkut inuttullu atukkatigut ajornartorsiuteqartunik nassaarniarneq ilaqutaasut imaluunniit atuarfik/paaqqinniffiit allat inuusuttumik naapitsisartut aqquutigalugit pigajuttartussaavoq. Inuusuttunik taakkuninnga qulaajaaviginnineq PPR-ip (perorsaanikkut tarnillu pissuusaasigut siunnersuisarfiup) najukkaniluunniit ataasiakkaani distriktip suliassarigajuttarpaa. PPR-ip allaffii pisariaqartitsinermut sanilliullugu atugassiissutitigut amigaateqarajuttarput, taamaattumillu sivisuumik utaqqisitsisariaqartarlutik. Taamaattumik meeqqat atuartut salliutinneqarnissaat PPR-ip allaffiisa ilaasa toqqarsimavaat.

Inuusuttunik tarnikkut nappaammik pileriartuaartitsisunik pilertortumik nassaarniarneqartarnissaa tamatumunngalu atatillugu suliani ilinniarsimasunut inuusuttunik tarnikkut inuttullu atukkamikkut ajornar-

torsiuteqartunik naapitsisartunik siunnersuinikkut ikiorsiineq pisariaqartinneqarpoq. Inuusuttut taakku qulaajaavigneqarnerat pillugu najukkani ataasiakkaani peqqinnissaqarfimmi pisariaqarneratut anner-tutigisumik ilisimasaqarfigineqarnerasoq apeqquserneqarsinnaavoq.

Kaammattuutit:

- inuusuttunik ulorinartorsiortunik inuusuttunillu tarnikkut inuttullu sakkortuunik ajornartorsiute-qartunik paasiniaaneq suliniuteqarfiginninnerlu annertusarneqassasut,
- inuusuttut ulorianartorsiortut pillugit suleqatigiinneq suli annertunerusumik annertusarneqarta-riaqartoq,
- ikiunissamik, oqaloqatiginninnissamik tapersersuinissamillu neqeroorutit inuusuttut sumiiffiini, soorlu atuafinni ilinniarfinnilu, pilersinneqassasut,
- piffissaq inuusuttunut tarnikkut inuttullu ajornartorsiuteqartunut qulaajaaviginninnermut mas-sakkut utaqqiffiusartoq sivikillineqassasoq.

8.19 Utoqqaat tarnikkut nappaatillit

8.19.1 Utoqqaat amerliartornerisa innuttaasullu ukiumikkut katitigaanerisa allanngo-riartornerisa pisariaqartitsineq annertusitippaat

Utoqqaat, pingaartumillu utoqqarujussuit 80-it sinnerlugit ukiullit, amerliartupiloorput. Tamanna pissu-tigalugu amerlanerujartortut puiguttormik paatsiveerusimanermillu atugaqartut takusalissavagut. Utoqqarni imigassartorneq pissutigalugu puiguttorneq takussaareerpoq. Tamatumunnga peqatigitillu-gu utoqqarujussuit timikkut aamma nappaateqarlutillu ajoquteqararajuttarputtaaq.

Ullumikkut utoqqaat 65-it sinnerlugit ukiullit tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermi tarnikkut nappaatili-nut immikkoortortaqarfimmi A1-imi imaluunniit Nuummi tarnikkut nappaatilinnik distriktimi sullissivimmi takussaanngingajalluinnarput.

Ilimanartorujussuavoq tarnikkut nappaateqarnermik suussusiliisarneq utoqqarni annikinaagaasoq, puiguttormik nappaateqartuinnaangitsut, aammali tarnikkut nappaatit sakkukinnerit, soorlu ersi-sarneq nikallungasarnerlu, eqqarsaatigalugit. Utoqqarni nikallungasarnermik atugaqarneq katsorsar-neqanngikkuni ataavartunngorluni atuutilersinnaavoq.

Kaammattuut:

- utoqqarni tarnikkut nappaatilinni pisariaqartitaasinnaasut matussuserneqarsimanngitsut qu-laajarniarneqassasut.

8.19.2 Utoqqarnut tarnikkut nappaatilinnut illut atorneqartut

Utoqqaat tarnikkut nappaatillit timikkut pisinnaasamikkut aamma sanngiissuteqalersinnaapput, ima-luunniit ukiualunnguaannaat ingerlaneranni taamaaliartorsinnaallutik. Taakkununga paaqqinniffiit, najugaqarfiit inissiallu eqqarsaatigalugit tamanna immikkut piumasaqateqarfiuvoq.

Isumaginninnermi utoqqarnik paaqqinniffiit pioreersut imigassartorpallaarnerup kingunerisaanik pui-guttortunut inissaqartitsiniarnertik ajornartorsiutigaat. Taamaalilluni inuit imigassartorneq pissutigalu-gu puiguttortut Nuummi Ippiarsummi Utoqqaalluunniit Illuanni inissaqartinneqanngillat, tassami taak-kunani marlunni utoqqaat nalinginnaat avatangiisaat takkunanga sakkortuallaamik sunnerneqas-sammata.

Tarnikkut nappaatilinnik paaqqutarinniffinni inissarpiaat amerlanerusut ukiut arlalissuunngitsut qaa-ngiunneranni pisariaqartinneqalissasut naatsorsuutigineqarsinnaavoq, soorlu tarnikkut nappaatilinnik nuna tamakkerlugu paaqqutarinniffik imaluunniit peqqinnissaqarfiup ataani najugaqarfinnik hospice-nik, utoqqarnik tarnikkut nappaatilinnik tiguisartussanik.

Kaammattuut:

- Utoqqarnut tarnikkut nappaatilinnut utoqqarnullu puiguttortunut najugaqarfissanik paaqputarinniffissanillu immikkut ittuniunerusunik pisariaqartitsineq suli annertunerusunik misissueq-qissaarfigineqassasoq.

8.20 Tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaannermikkut inissinneqarsimasunik sullissinnermut tunngasut

8.20.1 Tarnikkut pissutsimikkut allaassutilinnik pinerluuteqarsimasunik sullissinnerup Kalaallit Nunaannut nuunneqarnera

Pinerluuteqarsimasut tarnikkut allaassuteqartut isumagineqarnerat parnaarussivik matoqqasoq Nuummi sananeqarpat, tarnikkullu allaassuteqartut pinerluuteqarsimasut Herstedvesterimi isumagineqarnerat Kalaallit Nunaannut nuunneqarpat, tarnikkut napparsimasunut immikkoortortaqaqriup suliassai amerlanerulissapput. Tamanna qulaajaaneq katsorsaanerlu eqqarsaatigalugit atuuppoq, tarnikkullu nappaatilinnut immikkoortortaqaqfivimmik matoqqasumik inunnut tarnikkut allaassutilinnut ulorianartunut sivisuumik katsorsarneqarlutik uninngavissamik pisariaqarneratut atortorissaarutilersorneqarsimasumik pilersitsisoqarnissaanik piumasaqaateqarfiusussaalluni.

Ullumikkut Hertedvesterimiittut 22-t missaanniipput. Taakkununga tarnikkut nappaatilinnut immikkoortortaqaqfik matoqqasoq sulisut amerlerujussuarneqarnissaanik piumasaqaateqarfiusussaavoq, tassa immikkoortortaqaqfimmi A1-imi ullumikkut sulisorineqartut marloriaataasa missaannik.

Kaammattuut:

- tarnikkut nappaatilinnut pinerluuteqarsimasunullu tunngasunik tigusinissaq utaqqisinneqartariaqarpoq.

8.20.2. Angerlartitsinnermi ingerlalluartumik suleqatigiinnerup qulakkeerneqarnissaa

Tarnikkut napparsimasut eqqartuussaannermikkut inissinneqarsimasut napparsimasunut A1-imut unitsinneqartartunut sanilliullutik amerliartorput, taamatuttaarlu Retspsykiatrisk R3-mi ullut uninngaviusartut atorneqartut amerliartorlutik. Tarnikkut napparsimasut eqqartuussaannermikkut inissinneqarsimasut tassaapput ataatsimoortut immikkut ittut, tarnikkut nappaateqarajuttut sivisuumik nakkutigineqarnissamik pisariaqartitsisut, ilarpassuilu sivisuumik uninngasimasuusarlutik, tamatumunngalu peqatigitillugu tarnikkut inuttullu atukkamikkut annertuumik suliniuteqarfineqarnissamik pisariaqartitsisut.

Tarnikkut nappaatilinnut eqqartuussaannermikkut inissinneqarsimasunut tunngasuni unamminiagassaq annerpaaq tassaavoq Retspsykiatrisk afdeling R3-p Kalaallillu Nunaanni paaqqinniffiit kommunillu akornanni suleqatigiinnerup ingerlalluartup qulakkeerneqarnissaa, matumani pingaartumik inissiat, najugaqarfiiit paaqqinniffinnilu inissat pillugit siumut sammititaasumik periaaseqarnissaq ilanngullugu eqqarsaatigalugu.

Isumaginninnermi tarnikkut nappaatilinnik tigooraavik pitsaasoq qulaakkiissallugu pisariaqarpoq, aamma tapersersuinikkut suliniutit, pisariaqarpallu suliffissaqartitsineq katsorsaanerullu ingerlaannarnissaa eqqarsaatigalugit. Napparsimasup suliniuteqarfineqarnerata pilertortumik allannortinneqarsinnaanera qulakkeerneqassappat Kalaallit Nunaanni tapersersuinikkut suliniuteqarfiusoq pitsaanerpaamik ingerlasariaqarpoq, immikkuualuttulersugaasumillu allaaserineqarsinnaassalluni.

Kaammattuutit:

- immikkoortut assigiinngitsut akornanni tarnikkut napparsimasut eqqartuussaannerikkut inis-sinneqarsimasut pillugit suleqatigiinneq piorsarneqassasoq annertusarneqassasorlu, pingaar-tumik kommunimut najugarivita mut nuukkiartuaartitsinermut angerlartitsinissamullu periarfis-saq eqqarsaatigalugit,
- napparsimasoqatigiinnut taakkununga sulianik ilinniarsimasunut akisussaaffimmik inissiineq ataasiinnarmik paasineqarsinnaasoq aalajangersimasumillu inissisimasoq qulakkeerneqas-sasoq.

8.20.3. Eqqartuussisoqarnissaata tungaanut sivikitsumik utaqqisoqartarnissaanik qu-lakkeerinnineq

Pinerluuteqarnerup pineranit suliap politiinit suliarineqarneranut, napparsimasup eqqarsartaatsikkut misissorneqarneranut, suliap tarnikkut nappaateqartumik pinerluuteqarsimasumik suliarinninnermi siunnersuisoqatigiinnut saqqummiunneqarneranut siunnersuisoqatigiillu taakku akissuteqarnerisa tungaanut piffissap ingerlasup siviluginarnera tikkuarneqarsimavoq. Piffissaq utaqqinermut atorne-qartoq R3-mi pigajuttarpoq, taamalu Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmu akisoorujussuulluni.

Kaammattuut:

- pinerluuteqarnermit eqqartuussisoqarnerata tungaanut aqqut sukumiinerusumik misissoqis-sarneqassasoq, kinguarsaataasunik akunneqarsinnaanerata paasiniarneqarnissaa siunertaralugu, aamma pinerluuteqarnermit eqqartuussisoqarnerata tungaanut piffissap sapinngisa-mik sivikinnerpaanissaata qulakkeerneqarnissaa siunertaralugu.

Najoqqutarineqartut

- BJERREGAARD P, INGER K. DAHL-PETERSEN (red.) Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2005-2007. Levevilkår, livsstil og helbred, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.
- CHRISTENSEN, E., KRISTENSEN, L. G & BAVISKAR, S. (2008) Børn i Grønland. Nuuk, Ilaqutariinnermut Peqqissutsimullu Naalakkersuisoqarfik aamma Socialforskningsinstituttet,
- CURTIS, T., LARSEN, H. B., HELWEG-LARSEN, K., PEDERSEN, C. P., OLESEN, I., SØRENSEN, K., JØRGENSEN, M. E. & BJERREGAARD, P. (2006) Unges trivsel i Grønland 2004. *Inussuk Arktisk Forskningsjournal 1:2006*.
- ILAQUTARIINNERMUT PEQQISSUTSIMULLU PISORTAQARFIK (2007) Inuuneritta. Innuttaasut peqqissuunissaannik Naalakersuisut iliuusissatut anguniagassatullu pilersaarutaat 2007 - 2012.
- PEQQINNISSAMUT ILISIMATUSARNERMULLU PISORTAQARFIK (1998) Tarnimikkut nappaatillit katsorsarneqartarnerisa Kalaallit Nunaannit tiguneqarnissaa pillugu nassuiaat. Nuuk, Namminersorneqarlutik Oqartussat,
- ILAQUTARIINNERMUT PISORTAQARFIK (2005) Redegørelse om hjemtagning af færdigbehandlede retspsykiatriske patienter fra Danmark, j.nr. 45.37.09. Departementet for Familie
- LYNGE, I. (2000) Psykiske lidelser i det grønlandske samfund. *Faculty of Health*. Copenhagen, University in Copenhagen.
- LYNGE, I., MUNK-JØRGENSEN, P., PEDERSEN, A. L., & MULVAD, G. & BJERREGAARD, P. (2003) Psykisk helbred hos patienter i Grønlands sundhedsvæsen. *SIF's grønlandsskrifter*. København, Statens Institut for Folkesundhed.
- NICLASEN, B., LØNGAARD, K., LAURSEN, L. K. & SCHNOHR, C. (2007) Sundhed på toppen [Health on the top of the world]. *Inussuk Arktisk Forskningsjournal 1-2007*. Nuuk, Namminersorneqarlutik Oqartussat.
- PSYKIATRISK AFDELING A1 (2007) Psykiatriens vision. Nuuk, Dronning Ingridip Napparsimmavissua.
- SUNDHEDSSTYRELSEN (2009) National strategi for psykiatri 2009. Sundhedsstyrelsen.

Ilanngussat allattorsimaffiat

Ilanngussaq 1: Tarnimikkut nappaatilinnik sullissinnermut tunngasuni killiffik pillugu nalunaarusiap suliarineqarneranut suliakkiut pilersaarullu.

Ilanngussaq 2: Suleqatigiissitaliani peqataasut tusarniaavigisallu.

Tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut tunngasuni killiffik pillugu nalunaarusiap suliarineqarneranut

SULIAKKIUT PILERSAARULLU

Nuuk, august 2009

TUNULIAQUTAA

Tarnikkut nappaatilinnik sullissineq pillugu nassuiaat suliarinarlugu Naalackersuisut 2008-mi ukiakkut ataatsimiinnermi neriorsuutigaat. Suliassa qarfimmi tassani nassuiaat kingulleq tassaavoq "Tarnimikkut nappaatillit katsorsarneqartarnerisa Kalaallit Nunaannit tiguneqarnissaa pillugu nassuiaat", 1998-imeersaq. Suliap taassuma ingerlateqqinneqarnissaa massakkut Naalackersuisunut ilaasortaasup kissaatigaa.

Kalaallit Nunaanni peqqinnissa qarfimmi suliassa qarfiit amerlanersaat sukkaasuumik ineriartortitsiviuput, tamanna tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut tunngasunut aamma atuuppoq, taamaattumillu Naalackersuisut isumaqarput tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut tunngasut iluanni nutarterineq pissusissamisoortuusooq, ilaatigut 1998-imi kaammattuutit eqqarsaatigalugit, ilaatigullu tarnikkut nappaatilinnik sullissinnerup iluani napparsimasunut amerliartuinnartunut suliniutit nutaat eqqarsaatigalugit.

SULIAKKIISST

Sulinerup siunertai tassaapput:

- tarnikkut nappaatilinnik sullissinnermut tunngasuni nalunaarusiap suliarineqarnissaa, massakkut killiffik qitiutillugu,
- suliniutit suut suliassa qarfiup ineriartortinneqarnissaa qulakkeerniarlugu kissaatiginartuunerisa qulaajarneqarnissaat.

Nalunaarusiaq suliassa qarfiup killiffia suliassa qarfimmilu suliniutaajumaartussat tunngavigalugit suliassa qarfiup aningaasaqarnikkut, ilusilersuinikkut sulisoqarnikkullu sunik aningaasartuuteqartarnera, aamma sutigut kissaatigineqartutut ineriartortinneqarsinnaanera kiisalu suliassa qarfiup paasissutissatigut pitsaassuseqartitsinnermik qanoq iliorluni qulakkeerunneqarsinnaanera pillugit pingaarnerusutigut misissueqqissaarnernik sapinngisamik imaqartinneqassaq.

NALUNAARUSIAMIK SULIAQARNEQ

Sulineq tarnikkut nappaatilinnik sullissineq pillugu nalunaarusiamik 1998-imeersumik nalunaarusiasamullu missingiummik 2008-mi suliarineqartumik aallaaveqarpoq.

AQUTSISOQATIGIIT

Sulineq aqutsisoqatigiinnit aqunneqassaaq. Aqutsisoqatigiit katitigaanerat imaappoq:

Nakorsaq siunnersorti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik, peqqissaanermi siunnersorti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik, DIN-imi Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortorta qarfimmi Nakorsaa neq, DIN-imi Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortorta qarfimmi Peqqissaasuuneq, Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfip sinniisaa, Peqqissutsimik Aqutsisoqarfip sinniisaa. Suleqatigiissitaliap siulittaasua tassaavoq immikkoortorta qarfimmi pisortaq Karna Jokumsen, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik, taassumalu peqannginnerani Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfip pisortaa. Nakorsaq siunnersorti suleqatigiissitaliamut allattaavoq, Naalackersuisoqarfimmullu nalunaarusiap inaarlugu ilusilersorneqarneranut akisussaasuulluni.

SULEQATIGIISSITALIAT

Suliassaqarfiit ukua iluini suleqatigiissitalianik pilersitsoqarpoq:

- 1) Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissivik aamma tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsineq
- 2) Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfik A1
- 3) Tarnikkut nappatilinnik eqqartuussaannermikku inissinneqarsimasunik sullissineq
- 4) Inuttut atukkatigut tarnikkullu nappaatilinnik sullissineq
- 5) Tarnikkut nappaatinik pingaarnerusutigut pinaveersaartitsineq

Suliassaqarfinni taakkunani tamani sullinniakkat meeqqat/inuusuttut aamma utoqqaat ataatsimut aammali immikkuualuttulersugaasumik allaaserineqarnissaat kissaatigineqarpoq.

Suleqatigiissitaliani ataasiakkaani sulinermi anguniakkat Aqutsisoqatigiit allaaserissavaat. Suleqatigiissitaliani tamani siunertaavoq suliassaqaarfiup pineqartup iluani pisortaqatigiinni aamma sulisuni sapinngisamik qaffasinnerpaamik sulianut attuumassuteqartitsinerup qulakkeerneqarnissaa.

Suleqatigiissitaliat Aqutsoqatigiinnut attaveqartuupput, Aqutsisoqatigiinnilu ilaasortat Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfimmeersut suleqatigiissitaliani susassaqaarfigisaminni pisariaqarnera naapertorlugu peqataasassapput.

DIN-imi Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqaarfimmi nakorsaaneq peqqissaasuunerlu suleqatigiissitaliani namminneq ilaasortassaminnik toqqaassapput. Aqutsisoqatigiit suleqatigiissitaliani ilaasortassat suleqatigisartakkanit susassaqaartuneersuunissaat siunnersuutigaat. Aqutsisoqatigiit allat-tuat taakkununga saaffiginnissutinut akisussaasuvoq. Tassani pingaartumik eqqarsaatigineqarput Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfimmit, KANUKOKA-mit, Sulisitsisut Peqatigiiffianit immaqalu Politimestereqarfimmit sinniisuutitat.

Suleqatigiissitaliat siunnersuisuupput, nalunaarusiilli ilaani namminneq suliassaqaarfimminnut tunngasuni taassuma imaanik paasitineqarnissamut taannalu pillugu oqaaseqaateqarnissaminnut periarfissaqassallutik. Suleqatigiissitaliamut allattaasoq tassaavoq Aqutsisoqatigiit sinniisaat (nakorsaqaq siunnersorti imaluunniit peqqissaanermi siunnersorti).

Immikkut ilisimasallit susassaqaartut suleqatigiissitalianut pisariaqalerfiani aggeqquneqarsinnaapput, matumani Aningaasaqarnermut Immikkoortortaqaarfik, DIN, Nakorsaataasivik, DIN, DIN-imilu ineriartortitsinermi peqqissaasoq ilanngullugit eqqarsaatigalugit.

PIFFISSANUT ILIUUSISSANULLU PILERSAARUSIAQ

Piffissaq	Ingerlataq	Siunertaq
August 2009	Suliakkiut akuerineqassaaq	
22. september 2009	Aqutsisoqatigiit siullermeerlutik ataatsimiissapput	Suliamik suliakkiissummillu, suleqatigiissitaliat ilaasortassaattut siunnersuutunik suliassanillu agguataarinermik Aqutsisoqatigiinnut ilisarititsineq
Oktoberip aallartinnerani	Aqutsisoqatigiit siulittaasuata suleqatigiissitaliallu ataatsimiinnerat	Suliakkiissummik, suleqatigiissitaliat anguniagaannik, piffissaliussanik suliamillu agguataarinermik ilisarititsineq
Oktoberip aallartinnerani	Suleqatigiissitaliat siullermeerlutik ataatsimiinnerat	Immikkuualuttulersugaasumik pilersaarusiomeq, akisussaaffinnik agguaneq piffissanillu ilusilersuineq
15. november	Suleqatigiissitaliat	Aqutsisoqatigiinnut allakkatigut nalunaaruteqarneq
20. oktober	Aqutsisoqatigiit aappasaanik ataatsimiinnerat	Suliap killiffia, nalunaarusiap missingiusiornera, ilusilersorneqarnera imaalu
Decemberip qiteqqunnerani	Missingiut siulleq Aqutsisoqatigiinnut saqqummiunneqassaaq	Nalunaarusiaq oqaloqatigiissutigineqassaaq misissorneqarlunilu
Januarip aallartinnerani	Missingiut siulleq suleqatigiissitalianut saqqummiunneqassaaq	Aqutsisoqatigiit suleqatigiissitalianut akissuteqassapput
Januarip qiteqqunnerani	Suleqatigiissitaliat akissuteqassapput	Aqutsisoqatigiit missingiut siulleq pillugu akissuteqassapput
Januarip naalernerani	Inaarutaasumik nalunaarusiaq tusarniaatigineqassaaq	Inaarutaasumik nalunaarusiaq tusarniaatigalugu nassiussuunneqassaaq
Februarip aallartinnerani	Aqutsisoqatigiit siulittaasuata	Nalunaarusiaq inaarlugu suliaq tunniunneqassaaq

Nuuk, ulloq 19. august 2009, Birgit Niclasen

Tarnikkut nappatilinnik sullissineq pillugu nassuiaatip 2009-meersup suliarineqarnerani aqutsisoqatigiit suleqatigiissitaliallu

Aqutsisoqatigiit

Birgit Niclasen, nakorsaq siunnerti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik
Julie Præst Wilche, peqqissaanermi siunnersorti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik
Poul Bisgaard, nakorsaaneq, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Ulrik Gad Andresen, peqqissaasuuneq, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Naja Rosing Fleischer, Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfiup sinniisaa
Henrik Sand, Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfik
Majbritt Andersen, Peqqissutsimik Pinaveersaartitsinermillu Aqutsisoqarfik
Aqutsisoqatigiit siulittaasoraat immikkoortortaqarfimmi pisortaq Karna Jokumsen, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik, taanna peqanngikkaangat Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfiup pisortaa. Taakku aqutsisoqatigiit ataatsimiinnerini peqataasarsimangillat allanik suliassaqarnertik pissutigalugu.

Suleqatigiissitaliat

1) Tarnikkut Nappaatilinnik Distriktini Sullissineq aamma tarnikkut nappaatinik pinaveersaartitsineq Suleqatigiissitaliaq pingasoriarluni ataatsimiissimavoq

Birgit Niclasen, nakorsaq siunnersorti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik
Anne Grethe Holmegaard, Tarnikkut Nappaatilinnik Distriktini Sullissineq, ataatsimiinneq siulleg
Tine Sønderskov Nielsen, Tarnikkut Nappaatilinnik Sullissineq, ataatsimiinnerit aappaat pingajuallu
Angutinnguaq Johnsen (Sammisassaqartitsivik) ataatsimiinnerit aappaat pingajuallu
Soheila Marfihoun, Tarnikkut Naappaatilinnik Distriktimi Sullissineq, Aasiaat, oqarasuaatikkut
Margrethe Thuesen, Kommuneqarfik Sermersooq, ataatsimiinneq siulleg
Trine Chemnitz, Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfik

2) Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1

Ataatsimiititaliaq pingasoriarluni ataatsimiissimavoq
Julie Præst Wilche, Peqqissaanermi siunnersorti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik
Poul Bisgaard, Nakorsaaneq, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Ulrik Gad Andresen, Peqqissaasuuneq, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Olav Ø. Pedersen, Immikkoortortaqarfimmi peqqissaasoq, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Dorthe Hansen Petrussen, Peqqissaasunut ikiorti, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Elisabeth Eigildsen, Isumaginninnermi perorsaasoq, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Angutinnguaq Johnsen, Sammisassaqartitsisoq, Tarnikkut Nappaatilinnut Immikkoortortaqarfik A1
Taaseqataasinnaanani ilaasortaq: Henrik Sand, Immikkortortaqarfiup pisortaa, Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfik

3) Tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasunik sullissineq

Suleqatigiissitaliaq marloriarluni ataatsimiissimavoq
Julie Præst Wilche, Peqqissaanermi siunnersorti, Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik
Inger Kreutzmann, Pinerluuteqarsimasunik Isumaginnittoqarfik
Trine Arngrim, Tarnikkut nappaatilinnik eqqartuussaaneermikkut inissinneqarsimasunik sullissisoq,
Risskov, Danmark, oqarasuaatikkut + immikkut ataatsimiinneq
Jimmy Bøgh Veitland, Eqqartuussiveqarfik, peqataanngitsoorpoq
Morten Nielsen, Vicepolitimester, ataatsimiinneq siulleg

Politimestereqarfimmi fuldmægtigi, ataatsimiinnerit aappaanni

Nikolaj Kleist, Psykiatri Århusimi nakorsaaneq, A1-ip sinniisaa, ataatsimiinnermi siullermi oqarasuaatikkut

Taaseqataasinnaanani ilaasortaq: Nunatta nakorsaanera Flemming Stenz, Nakorsaaneqarfik

4) Inuttut atukkatigut tarnikkullu nappaatilinnik sullissineq

Suleqatigiissitaliaq pingasoriarluni ataatsimiissimavoq

Birgit Niclasen, nakorsaq siunnersorti, Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik

Kisea Bruun, Immikkoortorta qarfiup pisortaa, KANUKOKA

Fie Hansen, Aja

Kirsten Bødker, Kommuneqarfik Sermersooq, ataatsimiinneq siulleq

Karoline Rosing, Aaqap pisortaa

Kristine Jensen Mørch, Isumaginninnermi siunnersortit pisortaat, Sana social

Henrik Sand, Immikkoortorta qarfiup pisortaa, Isumaginninnermut Naalakkersuisoqarfik sinniisaa

5) Tarnikkut nappaatinik pingaarnerusutigut pinaveersaartitsineq

Birgit Niclasen, Nakorsaq siunnersorti, Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik

Birgit Hansen, PAARISA-mit peqataatinneqartoq (angajoqqaat ilinniartitaanerat)

Bodil Karshøj Poulsen, PAARISA-mit peqataatinneqartoq

Julie Dorph, PAARISA-mit peqataatinneqartoq (imminornissamut pitsaaliuineq)

Kunuunnguaq Fleischer, KIIIN (meeqerivitsialak, atuarfitsialak) – allakkatigut ilanngussa qarpoq

Line Dahlentoft, Kommuneqarfik Sermersooq

Taaseqataasinnaanani ilaasortaq: Kisea Bruun, KANUKOKA.

Suleqatigiissitaliat siunnersuisuupput, nalunaarusialli ilaani namminneq suliassa qarfimminnut tunngasuni taassuma imaanik paasitinneqassallutik taannalu pillugu oqaaseqaateqarnissaminnut periarfissaqassallutik. Suleqatigiissitaliamut allattaasoq tassaavoq Aqutsisoqatigiit sinniisaat (nakorsaq siunnersorti imaluunniit peqqissaanermi siunnersorti).

Suliassa qarfinni taakkunani tamani sullinniakkat meeqqat/inuusuttut aamma utoqqaat ataatsimut aammali immikkuualuttulersugaasumik allaaserineqarnissaat kissaatigine qarpoq.

Suleqatigiissitaliat tamarmik suliakkiissummik isummerfignissasut naatsorsuutigine qarpoq. Suleqatigiissitaliani tamani nammineq avataanit suleqatigisartakkat pillugit paasissutissineq ilaatinne qarpoq. Suleqatigiissitaliat tamarmik tarnikkut nappaatilinnut tunngasut pillugit nassuiaammik 1998-imeersumik filinngorlugu nalunaarusiallu 2008-meersup inaarlugu suliarineqarsimanngitsup ilaanik kiisalu namminneq suliassa qarfimmik iluini ilanngussanik tunineqassapput.

Ilaasortaagallartussat suleqatigiissitalianut pisariaqalerfiani aggeqquneqarsinnaapput.

Suleqatigiissitalianut apeqqutit

1) Suliassa qarfimmi suut pineqartunut ilaatinne qarpat (soorlu A1/Tarnikkut nappaatilinnik distriktini sullissineq)?

2) Suliassa qarfik qanoq aaqqissuussaava sulisoqarlunilu (ass. årsværk, sulisoqatigiikkuutaat)

3) Suliassa qarfiup suliassa q suna suliaraa?

4) Napparsimasut/sullitat suut takuneqartarpat (amerlassusii/andele?)

5) Kikkut suleqatigisartakkani pingaarnerpaajuppat (suleqatigiinnerlu qanoq ingerlava?)

6) Suliassa qarfik pillugu suut pitsaasumik saqqummiunneqarsinnaappat?

7) Suliassa qarfik pillugu suut pitsaanngitsumik saqqummiunneqarsinnaappat?

8) Suliassa qarfissinni siunissami unamminiagassat suut takusinnaavisigit?

9) Suliassa qarfissinni sullinniakkassinnik kiffartuussineq siunissami qanoq iliorluni pitsaanerulersinneqarsinnaava?

Apeqqutit taakku sulinissinnut tunaartarisassiaannaapput – suleqatigiissitaliallu ilaannut allanut sanilliullutik naleqqunnerusinnaallutik – taakku suleqatigiissitaliap pisariaqartitai malillugit oqaasertaleqqinneqarsinnaapput.

Nuuk, ulloq 23. september 2009

Birgit Niclasen

